٩

مِنْ سِلْسِلَةِ الرَّسَائِلِ الْعِلْمِيَّةِ لِدَارِ فِتْيَةِ الْكَهْفِ
ދާރު ފިތްޔަތުލް ކަހްފުގެ ޢިލްމީ ރިސާލަތުގެ ސިލްސިލާގެ ތެރެއިން

كَلِمَةُ الإِخْلَاصِ وَتَحْقِيقُ مَعْنَاهَا

ކަލިމަތުލް އިޚްލާޞް އާއި އޭގެ މާނާ ތަޙްޤީޤުކުރުން

الحافظ زين الدين عبد الرحمن بن أحمد بن رجب الحنبلي
(ت: ٧٩٥هـ)

އަލްޙާފިޡު އިބްނު ރަޖަބު އަލްޙަންބަލީ رحمه الله
އަވަހާރަވީ: 795 ހ

ތަރުޖަމާ ކުރީ:

مَازِنُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الأَثَرِيُّ
މާޒިން ބިން އަބީ ޢަބްދިالله އަލް އަޘަރީ

دار فتية الكهف
ދާރު ފިތްޔަތުލް ކަހްފް

٩

من سلسلة الرسائل العلمية لدار فتية الكهف

ދާރުލް ކަހްފުގެ ޢިލްމީ ރިސާލަތްތަކުގެ ސިލްސިލާގެ ނަންބަރު

كلمة الإخلاص وتحقيق معناها

ކަލިމަތުލް އިޚްލާޞް އާއި އޭގެ މާނަ ތަޙްޤީޤުކުރުން

الحافظ زين الدين عبد الرحمن بن أحمد بن رجب الحنبلي ﵀

(ت: ٧٩٥هـ)

އަލްޙާފިޡު އިބްނު ރަޖަބު އަލްޙަންބަލީ ﵀

ވަފާތުވީ: 795ހ

ތަރުޖަމާ ކުރީ:

مازن بن أبي عبد الله الأثري

މާޒިން ބިން އަބީ ޢަބްދިﷲ އަލް އަޘަރީ

دار فتية الكهف

ދާރުލް ކަހްފް

ދިރޫޙް ޖާސޫސް ނަރަ ޝާއިރު ކުރުމުގެ ބަހެއް،

ކޮންމެ މުސްލިމު ފަރުދެއްގެ މައްޗަށްވެސް ލިބިގެންވެއެވެ.

އަހަރެން އެދީ، މިފޮތުގައި ދިރާސާކުރާ އެއްވެސް އެއްޗަކަށް އެއްވެސް

އުޞޫލުއްސުންނަތުގެ ނުވަތަ ބަރަލުމާނުގެ

ނުގެންނެވުމުގެ ޝަރުޙުގެ މަތިންނެވެ.

ތަރުޖަމާ ޢާޖިދު

ހަތިއަރު ތާރީޚު رَبِيعُ الثَّانِي 1446ހ / އޮކްޓޫބަރު 2024މ

دَار فِتْيَة الْكَهْف

ދާރު ފިތްޔަތުލް ކަހްފް

https://t.me/DarAlFityah

YouthOfCaveDFK@gmail.com

بسم الله الرحمن الرحيم

މުއައްލިފުގެ ކުރު ތަޢާރަފު

އެކަލޭގެފާނީ އަލްޙާފިޡު އަލްމުޙައްދިޘު އަލްފަޤީހު އަލްއިމާމު ޒައިނުއްދީން އަބުލް ފަރަޖު ޢަބްދުއް ރަޙްމާނު ބްނު އަޙްމަދު ބްނު ޢަބްދުއް ރަޙްމާނު ބްނުލް ޙަސަނު އައްސަލާމީ އަލްބަޣްދާދީ އަލްޙަންބަލީއެވެ. މަޝްހޫރުވެގެންވަނީ އިބްނު ރަޖަބުގެ ނަމުންނެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ ކާފަ ޢަބްދުއް ރަޙްމާނުގެ ލަޤަބުންނެވެ.

އެކަލޭގެފާނު އުފަންވެވަޑައިގަތީ ހިޖުރައިން 736 އަހަރު ބަޣުދާދުގައެވެ. އެއީ ދީނާއި ޢިލްމާއި ގުޅުންހުރި އާއިލާއަކުންނެވެ. އެގޮތުން އިބްނު ރަޖަބު ބައްޕާފުޅާއި ކާފަފުޅުގެ އަރިހުން ޢިލްމު ހާސިލުކުރެއްވިއެވެ، ދިމަޝްޤަށް ބަދަލުވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި މިސްރާއި، ހިޖާޒާއި، ދިމަޝްޤުގެ ޙަދީޘް ޢިލްމުވެރިންގެ ކިބައިން ޙަދީޘް އަޑުއެހެވިއެވެ. އަދި ޙަދީޘް ޢިލްމުގެ ފަންނުތަކުގައި ކުރިއަރާފައިވާ، ރިވާޔަތްތަކާއި ޢިލަލުތަކާއި ސަނަދުތަކާއި މުސްޠަލަޙުގައި ދިރާސާކުރެއްވުމަށް ބާރުއަޅުއްވައިގެންނެވެ. އަދި ޙަންބަލީ މަޛްހަބުގައި ފިޤްހީ ޙުކުމްތަކާއި ބާރު ޤަވާޢިދުތަކެއް ބާކުރައްވާފައިވެއެވެ.

އެކަލޭގެފާނުގެ ޝައިޚުންގެ ތެރޭގައި: ބައްޕާފުޅު އަޙްމަދު ބްނު ޢަބްދުއް ރަޙްމާނާއި، އިބްނު ޤާޟީ އަލްޖަބަލާއި، އިބްނު އައްނަޤީބާއި، އިބްނުލް ޚައްބާޒާއި، މަޝްހޫރު އިބްނުލް ޤައްޔިމު ހިމެނެއެވެ.

އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިވަރުންގެ ތެރޭގައި: އިބްނުއް ރައްސާމުއާއި، އިބްނު ނަޞްރު ﷲ އާއި، އިބްނުއް ލައްޙާމުއާއި، އިބްނުލް މުލައްޤިނުއާއި އަދި ބައިވަރު އެހެން ބޭފުޅުން ހިމެނެއެވެ.

އިބްނު ރަޖަބު އެތައް ޢިލްމީ ދާއިރާތަކުގައި އަގުހުރި ބައިވަރު ފޮތްތަކެއް ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި ބުޚާރީގެ ޝަރަހަ ފަތްޙުލް ބާރީ، އައްޛައިލް ޢަލާ ޠަބަޤާތިލް ޙަނާބިލާ، ޖާމިޢުލް ޢުލޫމި ވަލްޙިކަމު، ޝަރަހު ޢިލަލި އައްތިރްމިޛީ، ލަޠާއިފުލް މަޢާރިފު، ތަފްސީރު ސޫރަތިލް އިޚްލާޞް އަދި އެތަކެއް ރިސާލާތައް ހިމެނެއެވެ.

އެކަލޭގެފާނު ނިޔާވެވަޑައިގަތުމާ ބެހޭގޮތުން، އިބްނު ޙައްޖީ ވިދާޅުވިއެވެ:

«أتقن الفنّ- أي فنّ الحديث- وصار أعرف أهل عصره بالعلل، وتتبع الطرق، وتخرّج به غالب أصحابنا الحنابلة بدمشق»[1]

މާނައީ: "އެކަލޭގެފާނު މިފަންނު -އެބަހީ: ޙަދީޘްގެ ފަންނު- ހިތުދަސްކޮށް ފުރިހަމަކޮށްދެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ޒަމާނުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން، ޙަދީޘްގެ ޢިއްލަތުތަކާއި، މަގުތަކާއި ރާވީގެ އެންމެ ޢިލްމުވެރި ދަންނަވަރާ ބޭފުޅާކަމުގައިވިއެވެ. އަދި ދިމަޝްޤުގައި އުޅޭ އަހަރުމެންގެ ޙަންބަލީ އަޞްޙާބުންގެ ގިނަ މީހުން ތަޚައްރުޖުވީ އެކަލޭގެފާނު ދަރިވަރުންނެވެ."

އިބްނު ޤާޟީ ޝުހްބާ ބަޔާންކުރެއެވެ:

«الشيخ الإمام العلامة الحافظ الزاهد الورع، شيخ الحنابلة وفاضلهم، أوحد المحدثين... كتب وقرأ وأتقن الفن، واشتغل في المذهب حتى أتقنه، ثم أكبّ على الاشتغال بمعرفة فنون الحديث وعلله ومعانيه وانفرد وحده بكتب... وينقلُ كثيرًا من كلامِ المُتَقَدِّمين، وكانَ يحفظُ كثيرًا من كلام السَّلفِ، وكان مُنْجَمِعاً عن النَّاس، لا يُخالط ولا يَتَرَدَّدُ إلى أحد من ذوى الولايات»[2]

މާނައީ: "އައްޝައިޚު، އަލްއިމާމު، އަލްޢައްލާމާ، އަލްޙާފިޡު، އައްޒާހިދު، ވަރަޢަވެރި ކަލޭގެފާނެވެ. ޙަންބަލީންގެ ޝައިޚު އަދި އެމީހުންގެ ފަޟީލަތްތެރިޔާއެވެ. މުޙައްދިޘުން ދުރައްދިތް ކަލޭގެފާނެވެ... އެކަލޭގެފާނު ފޮތްފޮތް ލިޔުއްވާ، ކިޔުއްވާ، އަދި ފަންނު ފުރިހަމަކޮށްދެއްވިއެވެ. އަދި (ޙަންބަލީ) މަޛްހަބު ފުރިހަމަކުރެއްވުމާ ހަމައަށް ދަރުސް މަސައްކަތްކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ޙަދީޘްގެ ފަންނުތަކާއި، ޢިއްލަތުތަކާއި، މާނަތަކުގައި މަސައްކަތް ކުރިމަތިލެއްވިއެވެ. އަދި ފޮތްތަކުން އެކަނިވެލައްވިއެވެ... އަދި އެކަލޭގެފާނު ކުރީގެ ބޭކަލުންގެ ބަސްފުޅުތަކުން ގިނައިން ނަންނަވައެވެ. އަދި ސަލަފުންގެ ބަސްފުޅުތަކުން ގިނަ ބަސްފުޅުތަކެއް އެކަލޭގެފާނު ހިތުދަންނަވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވަކިއުޅުއްވި މީސްތަކުންނާ އެކަހެރިވެގެންވާ ބޭކަލަކުކަމުގައިވިއެވެ. ވެރިކަމާއި ގުޅުންހުރި ވެރިންގެ ތެރެއިން އެކަކާވެސް އެކަލޭގެފާނު މަސްހުނިވެ، އަދި އެވެރިންގެ ގާތަށް ގޮސްވެސް ނުވެއެވެ."

(1) شذرات الذهب في أخبار من ذهب: 580/8
(2) الجوهر المنضد: 48/1-49

އިބްނު ހައްޖާރު ދިޔަކުރައްވައެވެ:

«ذكر لنا مرة الشيخُ مسألةً، فأطنبَ فيها، فعَجِبْتُ من ذلك ومن إتقانه لها، فَوَقَعَتْ بعد ذلك بمحضرٍ من أرباب المذاهب وغيرهم، فلم يتكلَّمْ فيها الكلمةَ الواحدةَ، فلما قام، قلتُ له: أَلَيْسَ قد تكلمت فيها بذلك الكلام؟ قال: إنَّما أتكلم بما أرجو ثوابَه، وقد خِفْتُ من الكلام في هذا المجلس»[3]

މާނައީ: "އެއްފަހަރަކު ޝައިޚު އަހަރުމެންނަށް މައްސަލައެއް ދިޔަކުރުއްވައިފި، އޭގައި ދިގުކޮށް ފުންކޮށް ވާހަކަދައްކަވައިފިއެވެ. ދެން އެކަމާމެދު އަދި އެކަލޭގެފާނު އެމައްސަލަ އިތުޤާނުކޮށް ފުރިހަމަކުރައްވައިފައިވާތީ އަހުރެން އަޖައިބުވީއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު މަޒްހަބުތަކުގެ ބޭފުޅުން އަދި އެހެން ބައެއް ބޭފުޅުން ހާޒިރުވެގެން ހުރި މަޖިލިހެއްގައި އެމައްސަލަ ބައްލަވައިލެއްވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ކުރުވެސް ބަސްފުޅެއް ނުވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ތެދުވެވަޑައިގަތުމުން އަހުރެން ދެންނެވީމެވެ: "ޝައިޚު އެމައްސަލައާ ބެހޭގޮތުން އެވާހަކަތައް ދެއްކެވީމުއް ނޫންތޯއެވެ؟" ވިދާޅުވިއެވެ: "އަހުރެން ވާހަކަދައްކަނީ ހަމައެކަނި އެވާހަކައެއްގެ ޘަވާބެއް އަހުރެން އެދި އުއްމީދުކުރާ ވާހަކައެކެވެ. އެކަމަކު މިމަޖިލީހުގައި ވާހަކަދެއްކުމަށް އަހުރެން ބިރުގަތީއެވެ."

އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވީ ހިޖުރައިން 795 ވަނަ އަހަރުގެ ރަމަޟާންމަހުގައި ދިމަޝްޤުގައެވެ.

އިބްނު ނާޞިރުއްދީން އައްދިމަޝްޤީ ވިދާޅުވިއެވެ:

«حدَّثني من حفَر لحدَ ابن رَجَب أن الشَّيخ زين الدين بن رَجَب جاءه قبل أن يموت بأيام فقال: احفر لي ها هنا لحداً، وأشار إلى البقعة التي دفن فيها، قال: فحفرت له، فلما فرغت نزل في القبر واضطجع فيه فأعجبه، وقال: هذا جيِّدٌ، ثم خرج، قالَ فوالله ما شعرت بعد أيام إلَّا وقد أتى به مَيْتاً محمولاً في نعشه فوضعته في ذلك اللحد وواريته فيه»[4]

---

[3] الجوهر المنضد: 52/1

[4] الجوهر المنضد: 52/1

މާނައީ: "އިބްނު ރަޖަބުގެ ކަށްވަޅު ކޮނުނު މީހާ އަހުރެންނަށް ކިޔާދިނެވެ. އެގޮތުން ޝައިޚު ޒައިނުއްދީން އިބްނު ރަޖަބު އަވަހާރަވުމުގެ ދުވަސްކޮޅެއްކުރިން އޭނާގެ ގާތަށް ވަޑައިގެން ވިދާޅުވިކަމަށެވެ: "އަހުރެންނަށް މިތަނުގައި ކަށްވަޅެއް ކޮނެދީބަލަ." ދެން އެކަލޭގެފާނު މިހާރު ފަސްދާނުލެވިފައި އޮތް ސަރަޙައްދަށް އިޝާރާތްކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން އަހުރެން ކޮނުނީމެވެ. ދެން ކޮނުން ނިމުނުމާ އެކަލޭގެފާނު އެތެރެއަށް ފައިބައިވަޑައިގެން އޭގައި އޮށޯވެލައްވާ އެއަށް ކަމުދިޔައީއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ: "މި ރަނގަޅެވެ." ދެން އަރައްވަމުން އެކަލޭގެފާނު ނިކުމެގެން ވަޑައިގަތެވެ. ﷲ ގަންދީ ބުނަމެވެ! މާ ގިނަ ދުވަސްކޮޅެއްވީކަމެއް ނޫނެވެ. ދެން ފެނުނީ އެކަލޭގެފާނު މައްޔިތެއްގެ ގޮތުގައި ސަންދޯކުގައި އުފުލިގެން ގެންގޮސްފިއެވެ. ދެން އަހުރެން އެކަށްވަޅުގައި އެކަލޭގެފާނު ލައި، އަދި އެކަށްވަޅުގެ ތެރެއަށް ވެލިއަޅައި ކަށްވަޅުލައިފީމެވެ."

ﷲ تبارك وتعالى އެކަލޭގެފާނަށް ރަޙްމަތް ލައްވާ، މާފުކުރައްވާ، ސުވަރުގޭގެ މަތިވެރި ދަރަޖަތަކުގައި ލައްވާށިއެވެ.

آمِيْن.

ފޮތުގެ ކުރު ތަޢާރަފު

މިއީ އިބްނު ރަޖަބުގެ ކުޑަ ރިސާލާތަކުން ރިސާލާއެކެވެ. މިރިސާލާގައި ބަޔާންވެގެންވަނީ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ގެ މާތްކަމާއި، މަތިވެރިކަމާއި، ޝަރުޠުތަކެވެ. އަދި ބޮޑަށް އެކަލިމާގެ ތަރުޖަމާން ހިތުގެ އަމަލާއި اللهُ ދެކެ ލޯބިވުމާއި އިޚްލާސްތެރިވުމުގެ ދިމާލުންނެވެ. އަދި لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ކިޔައިދީ މީހާ ސިފަތަކުގެ ވަންނާނީކަމަށް، އަދި ނަރަކައިގެ މައްޗަށް ހަރާމް ވެގެންވާކަމަށާއި ހަދިޔާކޮށްދެނީ އިޚްލާސްތެރިންގެ ބަސްތައް ގެންނަވާ ޝަރުޠުތަކެއްވެއެވެ. އަދި އެހެންވެ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ގެ މާތްކަމާއި އޭގެ މައްޗަށް އަމަލުކުރުން ހުރި އަޅުކަމުގެ ނަތީޖާތަކުން ބަޔާން ބަޔާންކުރައްވައެވެ.

އެހެނަސް އަޅުއަޅުކަމުގައި އިބްނު ރަޖަބު މިފޮތުގައި ހިފި ބަލިކަށި ބަޔާންތަކެއް ގެންނަވާފައިވެއެވެ. ކިޔާގެ އިޚްލާސްތެރިންނާއި ސަލަފުންގެ ގޮތަކީ އެޅުއަޅުވެރިންގެ ފޮތްތަކުގައި ސިޔަރަ ބަޔާންތަކާއި އެއްކޮން ބޭރުގައިންނެވެ ބަލިކަށިކަމާއި ގެންނެވުމެވެ. އެހެން ބަޔާންގަދަ ވަކި ގޮތަކުން ސަނަދުގައި ބަލިކަށިކަންވުމަށް އަދި އެބަޔާން މުޅިން ދަރަޖަ ބާވަތްތަކެއް ނެތެވެ. އަދި ބަޔާނގެ ސަނަދު ސައްހަކުރުމަށް ބަޔާނގައިވާ މާނަ ބާވަތްތަކެއް ނެތެވެ. އަދި އެހެން މުސްލިމުންގެ ވަކި ރުކުންތަކާ ބާބުތަކުން ނަކާ ބަޔާވާ، ސައްޙަ ބަޔާނަކުން ބާވަތްތަކުން ނުވަތަ އިތުރު ޝަރަޙަކޮށްދޭތަން އަހަރެމެން ދިމާ ތަރުތީބު ކުރެވިފައެވެ. އަދި އިންސާނީ ބައިތަކުން ނަޒަރު ވަކިކަމެއް ކަމަށް ވާތީ ބަޔާނާ ރާވާކަމުގެ ތަފްސީލުތަކުގެ ގޮތުން ގެނެވިފައެވެ، ނަޒަރުގައިވާ ބަރަކާތް ބަޔާންކުރުމާއި ގުޅިގެން ފެނުނު ބަޔާންތަކެވެ. މިހިރީ ކަނޑައެޅިގެން ދެކޭ ބަޔާނާ ރާވާކަމުގެ ހިސާބު ގަދަކަމާއި ގުޅޭ ގަވާއިދު ވިސްނުމެވެ. ދަރުމަ ރާވާކަމާ ބަޔާނަކަށް ބަލާށެވެ. މީގެ ބަޔާން ގަބޫލުކުރުމުގެ ބާބުގެ ހިސާބަށް ދެކިގެންވާ ރާވާތަކެއް ބަލަމުންނެވެ. އަދި މިބާބުގެ ބައެއް މީހުން ކަލިމައާ ގުޅޭ ރާވާގެ ބަޔާނަށް ވަރުގަދަ ރާވީން ބޭނުންކުރެވޭ. އަދި ރަސޫލާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އަށް ނިސްބަތްކުރެވޭ ވަރުގަދަ ޙަދީޘްތައް ހުރިކަމެވެ، ބަޔާންކުރުން ގަބޫލުކުރުން އަދި ދެބައިމީހުން ފެނިދާ ބަޔާންތަކުން ބަލިކަށި ހަދީޘްތައް ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ގަވާއިދު ބުނެވޭނެއެވެ.

ބަހެއް މުޙައްޤިޤުން ވިދާޅުވާގޮތުގައި މިރިސާލާގައި ހިމެނުނު ޙަދީޘްގެ ތަޚްރީޖް ނުވަތަ މަޞްދަރުގައި އިޝާރާތްކުރުވުން ވާހަކަތަކަށްކުރުގައިވުން، ނުވަތަ މިދި އެހެން ރިސާލާއެއް ފިޔަވައި ވަކިކޮށް ނުވަތަ މުޙައްޤިޤަކަށްވެސް އެކަށީގެންވެއެވެ. އެއީ މުޤައްދިމާއެއް ނޫނީ ސިފާ މައުސޫޢާއަށް ފާހަގަކުރުމާ، ފޮތެއް ބަޔާން ބެއްސެވުމެއް ނެތުމާ މިފަދަ ކަންކަން ހުރުމުންނެވެ.

އަހަރުމެން މިރިސާލާ ތަރުޖަމާކުރުމުގައި 5 ބާބަކަށް ބެހީމެވެ. އެއީ كلمة الإخلاص وتحقيق معناها ގެ ނަމުގައި އަލްމަދްރަސަތުލް އިސްލާމިއްޔާގެ ނުސްޚާއާއި ހަމައަށް ކިޔައި، تحقيق كلمة الإخلاص ގެ ނަމުގައި މަތިބަހެއް މިސްރު އިން ނުސްޚާއާ ކިޔައި، كلمة الإخلاص ގެ ނަމުގައި ޝާފިޢީ އަލްހަނބަލީގެ ޝައިޚްރަޙިމަހުﷲ ދެކުނު ނުސްޚާއާ ފުރަތަމަ ކިޔައި، އަލްއާޘާރުތަކުގެ ހަރަކާތްތަކާއި ބެހޭގޮތުން ތަރުޖަމާވާ ޙަދީޘްތަކާއި ދަލީލުތަކުގައި التوحيد ގެ ނަމުގައިވާ ރިސާލާއަށެވެ. އަދި އަހަރުމެން ބަރާބަރު މައިގަނޑު ކަރުދާސްތަކުގައި ބަލީ كلمة الإخلاص وتحقيق معناها ގެ ނަމުގައި ދަރުސް ޝައިޚް ރަޙިމަހުﷲ އިން ނަމުގައިވާ ފުރަތަމަ ކަރުނަށެވެ. އަދި ކަރުދާސްތަކުގައި އުނި އިތުރުވުމާއި ހުރިނަމަ، ފުޓްނޯޓުގައި އެނގެން ފާހަގަކުރުވިގެންވެއެވެ.

އަދި ތަރުޖަމާކުރުމުގައި ބަލާފައިވަނީ އަރަބި ނަޞްޞުން ފެށިލާ ސީދާ މާނަ ގެނެސްދިނުމަށެވެ. އަދި މުޚްތަޞަރު ގެންނަވާފައިވާ އާޔަތްތަކާއި، ޙަދީޘްތަކާއި، އަދި ގޮތްތަކުގެ މަސްދަރުތަކުން ފެށިގެން އެއްބަސް ޢަރަބި ނަޞްޞުން ގެނެސް، ފުޓްނޯޓުގައި މަސްދަރުތަކުން ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ. އަދި އިލްމީ ބަޔާންތަކުގައި ބަޔާން ތަފްސީލު ދީފައިވާނެއެވެ. އަދި މުޙައްމަދު ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އާއި ނިސްބަތްކުރާ ބަޔާންތަކުގެ މުޤައްދިމާތަކުން ދީނީގޮތުން ބަޔާންތަކުގައި ތަފްސީލު ދީފައިވާނެއެވެ. އަދި އެކަމަށް އިސްތިޤާމަތް ނުކުތާ ބަޔާންތަކާއި ބަޔާންކޮށްފައިވާ، ސިއްރާރުތަކުން ރަޙީމް ދީފައިވާ ބަޔާންތަކެވެ. އަދި މިކަމުގައި އިލްމުވެރިންގެ ބަސްފުޅުތަކާއި ބަޔާންތަކުން ފާހަގަކޮށްދީފައިވާނެއެވެ. ދެން އިލްމުން މިރާތަކީ ކުރު ރިސާލާއެއްކަމުން މުޚްތަޞަރު ފަސޭހަތަކުން ގެނެސްދޭނެ ބައިސާވާ، ސަރުކާރު ޚިދުމަތްފުދި ނުވަތަ ތެރިވެ، އަހަރުމެންނާއި ތަރުޖަމާކުރުމުގައި އަދިއްޔާ ޚާއްޞަކޮށް ސަރުކާރުތަކަށް އިލްމުކޮށްދިނީއެވެ. އެއީ ފުރުޞަތު އެކުލަވާލުމަށް، އަދި ޢާއްމުކޮށްދޭން މަޢުލޫމާތު ތަރުޖަމާކޮށް ދެއްވާނެ ފުރުޞަތެއް ލިބުނީއެވެ.

ދުޢާއަކީ، އަހަރެމެންނީ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ގެ ކަލިމަ ހިތާއި ބަހާއި ޢަމަލުން ތަޙްޤީޤުކޮށް ފުރިހަމަކުރާ ބަޔަކުކަމުގައި ހަދާށި، އަމިއްލަވި ކަލިމަތީގެ އަހުލުވެރިންގެ ގޮތުގައި ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި ޙަޔާތްވުމާ. އަދި އެޤަލާއި ވީމާއި އެދުމުގެވާ އައްޔަކަލާވުޅ ބަރުވެއްސާ އެކަލިމައިގެ ބަރަކާތުގައި ކުރެއްވުން ގޮތް މަސަޤަތަކާއިކަމުގައި މިޤާމު ޙައްވާރިޔުމާ.

آمِيْن.

ޝަހާދަތުގެ ކަލިމަ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ގެ މާތްކަމާމެދުވާ ބައެއް ހަދީޘްތައް

ޞަޙީޙުގައި، އަނަސް ބިން މާލިކު ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ:

«أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمُعَاذٌ رَدِيفُهُ عَلَى الرَّحْلِ قَالَ: يَا مُعَاذُ. قَالَ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ وَسَعْدَيْكَ. قَالَ: يَا مُعَاذُ. قَالَ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ وَسَعْدَيْكَ. قَالَ: يَا مُعَاذُ. قَالَ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ وَسَعْدَيْكَ. قَالَ: مَا مِنْ أَحَدٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عبده رَسُولُه إِلَّا حَرَّمَهُ اللهُ عَلَى النَّارِ. قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَلَا أُخْبِرُ بِها النَّاسَ فَيَسْتَبْشِرُوا؟ قَالَ: لا، إِذًا يَتَّكِلُوا. وَأَخْبَرَ بِهَا مُعَاذٌ عِنْدَ مَوْتِهِ تَأَثُّمًا» [5]

މާނައީ: "ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ސަވާރުވެވަޑައިގެންނެވީ، އަދި ފަހަތްފުށުގައި މުޢާޛު، ސަވާރީގައި އިށީންނެވިއެވެ. ދެން ނަބީގޮވާލެއްވިއެވެ: "އޭ މުޢާޛެވެ!" އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "އިޖާބަދައަކަށްފަހު އިޖާބަދެއް ދިނީމެވެ! (ކިޔަމަންވުމަށް) އެހީއަކަށްފަހު އެހީއެއްވެދީމެވެ! އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ!" ނަބީގޮވާލެއްވިއެވެ: "އޭ މުޢާޛެވެ!" އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "އިޖާބަދައަކަށްފަހު އިޖާބަދެއް ދިނީމެވެ! (ކިޔަމަންވުމަށް) އެހީއަކަށްފަހު އެހީއެއްވެދީމެވެ! އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ!" ނަބީގޮވާލެއްވިއެވެ: "އޭ މުޢާޛެވެ!" އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "އިޖާބަދައަކަށްފަހު އިޖާބަދެއް ދިނީމެވެ! (ކިޔަމަންވުމަށް) އެހީއަކަށްފަހު އެހީއެއްވެދީމެވެ! އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ!" ނަބީގޮވާލެއްވިއެވެ: "އެއްވެސް އަޅަކު ﷲ ފިޔަވައި ޙައްޤުވެގެން އަޅުކަންވާ އިލާހަކު ނުވާކަމަށާއި، މުޙައްމަދުގެފާނީ އެކަލާނގެ އަޅާ އަދި ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވެދޭނަމަ، ﷲ އެމީހަކު ނަރަކައިގެ މައްޗަށް ޙަރާމްކުރައްވައިގެން ނޫނީ ނުވެއެވެ." މުޢާޛު ވިދާޅުވިއެވެ: "އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ! މީސްތަކުން ހެޔޮ ޚަބަރު ލިބިގަތުމަށްޓަކައި އަހުރެން މިޚަބަރު ދަންނަވާލަމާ؟" ނަބީގޮވާލެއްވިއެވެ: "ނޫނެކެވެ! އޭރުން އެބައިމީހުން ބޮޑަށް ބަރޯސާވެފާނެއެވެ." ދެން މުޢާޛުގެފާނު އެޚަބަރުދެއްވީ އަވަހާރަވާން އުޅުނިކޮށް، ފާފަވެރިވެދާނެކަމަށްޓަކައެވެ."

---

[5] صحيح البخاري: 128، ومسلم: 32

އަދިވެސް ދެޞަޙީޙުގައި، ޢިތުބާން ބިން މާލިކުގެ އަރިހުން، ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ޙަދީޘްކުރެއްވިކަމުން ރިވާވެގެންވެއެވެ:

«إِنَّ اللهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ، يَبْتَغِي بِها وَجْهَ اللهِ»[6]

މާނައީ: "ﷲ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ގެ ވަޖުހުގެ އެދިގެން لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ކިޔައިފި މީހަކުގެ މައްޗަށް ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ވަނީ ނަރަކަ ހަރާމްކުރައްވާފައިއެވެ."

ޞަޙީޙު މުސްލިމްގައި އަބޫ ހުރައިރާ ނުވަތަ އަބޫ ސަޢީދުގެ އަރިހުން -(އަލްއަޢުމަޝް ޝައްކުވެފައިވާގޮތުން)- ރިވާވެގެންވެއެވެ:

«أَنهم كَانُوا مَعَ النَّبِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَة تَبُوك فَأَصَابَتْهُمْ مجاعَة فَدَعَا النَّبِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بنطع فبسطه ثمَّ دَعَا بِفضل أَزْوَادهم فَجعل الرجل يَجِيء بكف ذرة وَيَجِيء الآخر بكف تمر وَيَجِيء الآخر بكسرة حَتَّى اجْتمع على النطع من ذَلِك شَيْء يسير فَدَعَا رَسُول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْبركَةِ ثمَّ قَالَ خُذُوا فِي أوعيتكم فَأَخذُوا فِي أوعيتهم حَتَّى مَا تركوا فِي الْعَسْكَر وعَاء إِلَّا ملؤوه فَأَكَلُوا حَتَّى شبِعُوا وفضلت فضلَة فَقَالَ رَسُول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أشهد أَن لَا إِلَه إِلَّا الله وَأَنِّي رَسُول الله لَا يلقى الله بهما عبد غير شَاك فيهمَا فيحجب عَن الْجنَّة»[7]

މާނައީ: "ތަބޫކު ހަނގުރާމާގައި އެބޭކަލުން ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އާއެކުގައި ވިއެވެ. ދެން ހައިހޫނުކަން އެބޭކަލުންނަށް ޖެހިގެންވިއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ކުނަޑިއް ގެނައުމަށް އަންގަވާ، އެ ފަތުރާލެއްވިއެވެ. ދެން އެބޭކަލުންގެ ކާއެތީގެ އިތުރަށް ހުރި އެއްޗެއް ގެނައުމަށް އަންގަވައިފިއެވެ. ދެން އެކަކު އަތްތިލައެއްގެ ޖުވާރިކާވެއް، އަނެކަކު އަތްތިލައެއްގެ ކަދުރުކާވެއް، އަނެކަކު ރޮށިފަޅިއެއް ހިފައިގެން އެގޮތުން އަންނަން ފެށިއެވެ. އެހެންގޮސް މަދު އެއްޗެއް އެކުލަވާ މަޑީގައި ޖަމާވެއްޖައުމުން ދާންދަނެވެ. ދެން ﷲ ގެ ރަސޫލާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، އޭގައި ބަރަކާތް ލެއްވުމަށް އެދި ދުޢާކުރެއްވިއެވެ. ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަންވާރުތަކުގައި މިކަނީ ނަގައިގެންދާށެވެ." ދެން އެބޭކަލުންގެ ކަންވާރުތަކުން އެއްވެސް އަޖުމާނު ލަޝްކަރުގައި

[6] صحيح البخاري: 425، ومسلم: 33

[7] صحيح مسلم: 27

އެއްވެސް ކަންވާރެއް ވިސްނަމަ އެ އެއްޗެއް ފުރާޅަށްވާލައި ދުނިޔޭ ދޫކޮށްލައިފިމަކުން ދާންދެނެވެ. ދެން އެބަޔަކުމުން ބަސްޖެހުމެއްގަވުމުން ދާންދެން ފެރިއްލުވިއްޔެވެ. އަދި އިތުރުން ބާރުވެސްޓިއެވެ. ދެން ﷲ ގެ ރަސޫލާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: "ﷲ ފިރިހެނާއި ބައްޕެވެގެން އަޅުކަންވެވޭ އިރާދަ ނުވާކަމަކާއި، ތިމަންކަލާނގެ ވަޙީ ﷲ ގެ ރަސޫލާކަމަށް ތިމަންކަލާނގެ ހެކިވަމެވެ. އެއްވެސް މީހަކު އެ ދެކަލިމަ އާއިއެކު ޝައްކު ނުކުރާ ހާލު، އެދެކަލިމައާއެކު ﷲ އާ ބައްދަލުކޮށްފިނަމަ ސުވަރުގެއާ އެކަހެރި ނުވެވޭނެއެވެ."

އަދިވެސް ދެބަސްފުޅުގައި އަބޫ ދައްރު ﷺ އަރިހުން، ނަބިއްޔާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ޙަދީޘްކުރައްވަމުން ރިވާވެގެންވެއެވެ:

«مَا مِنْ عَبْدٍ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ، ثُمَّ مَاتَ عَلَى ذَلِكَ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ، قُلْتُ: وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ؟ قَالَ: وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ، قالها ثَلَاثًا، ثُمَّ قَالَ فِي الرَّابِعَةِ: عَلَى رَغْمِ أَنْفِ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: فَخَرَجَ أَبُو ذَرٍّ وَهُوَ يَقُولُ: وَإِنْ رَغِمَ أَنْفُ أَبِي ذَرٍّ» (8)

މާނައީ: "އެއްވެސް އަޅަކު لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ކިޔާ، ދެން އޭގެ މަތީގައި މަރުވެއްޖެނަމަ ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެ ނުވެއެވެ." އަހުރެން ދެންނެވީމެވެ: "އޭނާ ޒިނޭކުރިޔަސް، ވައްކަންކުރިޔަސްތޯއެވެ؟" ހަދީޘްކުރައްވައިފިއެވެ: "އާނއެ ޒިނޭކޮށް ވައްކަންކުރިޔަސްމެއެވެ." -އެގޮތަށް ތިންފަހަރު ހަދީޘްކުރައްވައިފިއެވެ- ދެން ހަތަރުވަނަ ފަހަރު ހަދީޘްކުރައްވައިފިއެވެ: "އަބޫ ދައްރުގެ ކަރުނަށް ނުރުހި ދިޔަޔަސްމެއެވެ!" ދެން އަބޫ ދައްރު ނިކުމެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭރު މިހެން ވިދާޅުވާ ބާއްވައިއެވެ: "އަބޫ ދައްރުގެ ކަރުނަށް ނުރުހުނަސް ދިޔަޔަސް ހެވެއް!"

އަދިވެސް ޢުބާދާ ބުން ޞާމިތުގެ އަރިހުން، އޭނާގެ ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އަޑުއަހާވަޑައިގަތީ ހުނަރާ ވިދާޅުވިއެވެ: ﷲ ގެ ރަސޫލާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ހަދީޘްކުރައްވަނިކޮށް އަހުރެން އަޑުއެހީމެވެ:

«مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ النَّارَ» (9)

---

(8) صحيح البخاري: 1237، ومسلم: 94

(9) صحيح مسلم: 29

މާނައީ: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އަށާއި، مُحَمَّد رَسُولُ اللهِ އަށް ހެކިވުމަކީ މިހާ، ﷲ އެނގޭ ދެއްކަން ނަބިޔަކު ބަޔާންކޮށްދިނުމެވެ."

އަދިވެސް ދީނުގެބޭނުގައި އުޅަނގަވާ އަދިހުން ރިވާވާވެވުނެވެ. ނަބިއްޔާ صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ:

«مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَأَنَّ عِيسَى عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ وَالْجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارُ حَقٌّ أَدْخَلَهُ اللهُ الْجَنَّةَ عَلَى مَا كَانَ مِنَ الْعَمَلِ.»[10]

---

[10] صحيح البخاري: 3435، ومسلم نحوه: 28

މާނައީ: "اللهُ ފިޔަވައި ޙައްޤުވެވޭނެ އަޅުކަންވެވޭ އިލާހަކު ނުވާކަމަށާއި، އެކަލާނގެ އެއްކަލުވަންތަވެ، އެއްވެސް ޝަރީކަކު ނުވާކަމަށާއި، އަދި މުޙައްމަދުގެފާނީ އެކަލާނގެ އަޅާ އަދި ރަސޫލާކަމަށާއި، އަދި ޢީސާގެފާނީ اللهُ ގެ އަޅާ އަދި ރަސޫލާކަމަށާއި، އަދި މަރްޔަމްގެފާނާ ހަމައަށް ފޮނުއްވި އެކަލާނގެ ކަލިމަފުޅު އަދި އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތުންވާ ރޫޙެއްކަމަށާއި، ސުވަރުގެއަކީ ޙައްޤުކަމާއި، ނަރަކައަކީ ޙައްޤުކަމަށް ހެކިވެއްޖެމީހާ؛ އޭނާ ކޮންމެފަދަ ޢަމަލެއްގެ މަތީގައިވިޔަސް اللهُ އޭނާ ސުވަރުގެ ވައްދަވާނެއެވެ." (11)

މިމާނަގައި އައިސްފައިވާ ވަރަށްވެސް ގިނަ ބަޔާންތަކެއްވެއެވެ. އެގޮތުގެ އެއްބައި ޒިކުރުކުރުމުން ދިގުވެގެންވެއެވެ.

---

(11) މުޢައްލިފު މިތަނުގައި އެވަނީ ޝަހާދަތުގެ ކަލިމަ ކިޔުމާބެހޭ އައިސްފައިވާ ބައެއް ބަޔާންތައް ދިރާސާކުރައްވާފައެވެ. އެގޮތުން ބައެއް ބަޔާންތަކުގައި މުޠުލަޤުކޮށް ޝަހާދަތުގެ ކަލިމަ ކިޔާ މީހާ ސުވަރުގެ ވަންނާނެކަމަށް، އަދި ނަރަކަ ޙަރާމްކުރެވުނުކަމަށް، އަނެއް ބައި ބަޔާންތަކުގައި އެއާއެކު ޝަރުޠުތައް ދިރާސާކުރެވިގެންވެއެވެ. އެގޮތުން ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ މަންހަޖަކީ މުޠުލަޤު އައިސްފައިވާ ނައްޞުތައް މުޤައްޔަދު ނައްޞުތަކުން މާނަކުރުމެވެ. އިލްމުވެރިން އެއްބަސްވެގެންވާ ޝަހާދަތުގެ ދިރާސާކުރަ އާއި އެއްވެސް މާނައެއް ސުންނަތުގެ ނައްޞުތަކުގައި ގެންނަވާފައިވާ ޤާއިދާ ބަޔާންކުރެއްވިއިރު، ދީން އެކަލިމަގެ ޝަރުޠުތަކާ ބާރުގަދަކަމާއެކު ޙަވާލުވާ ނުކުތާތައް ފާހަގަކޮށްފައެވެ. އެގޮތުން ނަބިއްޔާގެ ޙަދީޘްތަކުގައި އެކަލިމައިގެ ޝަރުޠުތައް މުޙައްމަދު ރަސޫލާ صَلَّىٱللَّهُعَلَيْهِوَسَلَّم އާއެކު ބަޔާންވެފައި ވާކަމަށް އިލްމުވެރިން ދެކެއެވެ، އެކަލިމައިގެ ޝަރުޠުތައް ޙަދީޘްތަކުގައި ނައްޞުކޮށް ބަޔާންކުރެއްވިކަން، ސާބިތުވެފައި ވާ ކަމަށް ފާހަގަކުރަން ހުރި ވަރަށް ގިނަ ދަލީލުތަކެވެ. އެހެން ބައެއް ބަޔާންކުރާ ކަލިމައިގެ ޝަރުޠު ތަކަށް ތަބާވުމަށް، އަދި ބަޔާންކުރި ބައެއް ޝަރުޠުތަކަށް ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. އެގޮތުން ސުންނަތުގެ ބަޔާންތަކުން ބައެއް އިލްމުވެރިން ޝަހާދަތުގެ ކަލިމައިގެ ޝަރުޠުތަކުގެ ގޮތުގައި އަށް ޝަރުޠެއް ދިރާސާކުރައްވައެވެ: **އެއީ:**

1) ކަލިމައިގެ މާނަ އެނގިގެންވުން.

2) ޔަޤީންކުރުން.

3) އިޚްލާޞްތެރިވުން.

4) ޞިދުޤުވެރިވުން.

5) ބޯލަނބާ ކިޔަމަންވުން.

6) ގަބޫލުކުރުން.

7) ލޯބިވުން.

8) اللهُ ފިޔަވައި އެހެން އިލާހުންތަކަށް ކުރާ އަޅުކަމަށް ކާފަރުވުން. މިއެވެ.

﴿ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ކިޔާ މީހާއާމެދު ބަޔާންކޮށްދެވޭ ދެފަޟީލަތް ﴾

މިބާބުގައި ބަޔާންކޮށްދެވޭ ދެ ފަޟީލަތްތަކަކީ:

❁ **ފުރަތަމައީ:** ޝަހާދަތުގެ ދެކަލިމަ ގެނެސްދިނީމާ ސުވަރުގެ ވަދެއްޖެކަމަށް، ނުވަތަ ސުވަރުގެއިން ހުރަސްނުކުރެވޭނެކަމަށާ ބަޔާންވެއެވެ. މިއީ (މާނަ އޮޅުވައިނުލުމާއި) ފާހަގަކޮށްލާ ކަމެކެވެ. އެހެނީ ތައުޙީދުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ނަރަކާގައި ދެމިނުހުންނާނެއެވެ. އަދި ނަރަކާގައި އެހާގެ ކުށްފާފަތަކުން ޠާހިރުކުރެވުމުން، ސުވަރުގެއިން ހުރަސްއެޅުވުމެއްނެތި އެކަނި ސުވަރުގެ ވަދެއެވެ. އަދި ތަޤުވާއާއި ﷲ އަށްޓަކައި އިޚްލާޞްތެރިވުމާ، ދެން އެހެ ކަމަކުން އިތުބާރު ހިސާބުކުރެއްވުމެއްނެތިގެން ސުވަރުގެ ވަދެވިދާނެއެވެ.

އަދި ދެކަލިމަގެ ބަރަކާތުގެ މާނައަކީ: ތައުޙީދުގެ ދީން ޤަބޫލުކުރެވިއްޖެނަމަ ސުވަރުގެ ވަނުން މަނާކުރާކަމެއް ނުހުރެވޭ. މިއީ އެއްވެސް ޝަރުޢެއްގެ ބަރަކާތެވެ. މިގޮތުގައި، ތައުޙީދުގެ ދީން އެ ދީނުގެ މައްޗަށް ދުވަހަކުވެސް އިންސާފުގެ ނުރެއްވިކަލަކާ ނުވެއެވެ.

ހުސްނަދުލް ބައްޒާރުގައި އަބޫ ހުރައިރާ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ ގެ އަރިހުން މަރުފޫޢުކޮށް ރިވާވެގެންވެއެވެ:

«من قال لا إلٰه إلاّ الله نفعته يوما من دهره يصيبه قبل ذلك ما أصابه»[12]

މާނައީ: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ކިޔައިފިމީހާ، އޭނާގެ ޒަމާނުން ކޮންދުވަހެއް ދުވަހަކު އޭގެ ފައިދާކުރާނެއެވެ. އޭގެ ކުރިން އޭނާއަށް ޖެހުނުކަމެއް ޖެހުނެވެ."

❁ **ދެވަނައީ:** ނަރަކައިގެ މައްޗަށް ޙަރާމްވެގެންވާކަމަށް އައިސްފައިވާ ބަރަކާތެވެ. މިއައްޗެއް، ބައެއް އިލްމުވެރިން އެއީ ނަރަކާގައި ދާއިމަށް ދެމިއޮތުމުގެ ވާހަކަކަމަށް (އެބަހީ: ދެމިއޮތުން ޙަރާމްވެގެންވާކަމަށް) ނަންގަވައެވެ. ނުވަތަ އެއަހުލުވެރިންގެ އަހުލުވެރިން އެގައި ދެމިތިބުން އަހުލުވެރިންގެ މައްޗަށް ޙަރާމްކުރެއްވުންކަމަށް ނަންގަވައެވެ. އެއީ (ނަރަކައިގެ) އަންދާ މަތީ ފަރާތުގައިވާ ވަރުގަދަ ފިޔަވައި އެހެން ތަނެއްނޫނެވެ. އެގޮތުން އަންދާ މަތީގައިވާ ވަރަށް ދުވަހުބުރުންގެ ތެރެއިން

[12] مسند البزار: 8292، صحيح ابن حبان: 3004 ، شعب الإيمان للبيهقي: 96

އުޚެރިގެންވީ ގިނަ ބަޔަކު އެހަދިމުންގެ ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން ވަދެއެވެ. ދެން އެއަށްފަހުގައި ޝަފާޢަތްތެރިވާ މީހުންގެ ޝަފާޢަތް، އަދި އެންމެ ރަޙްމަތްތެރިވާ އިލާހުގެ ރަޙްމަތުގެ ސަބަބުން އެހަދިމުން ނިކުމެއެވެ.

ދެ ޞަޙީޙުގައިވެއެވެ. اللهُ تبارك وتعالى ވަޙީކުރައްވައެވެ:

«وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَأُخْرِجَنَّ مِن النار مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ» (13)

މާނައީ: "ތިމަންއިލާހުގެ ޢިއްޒަތާއި ޖަލާލަތުގަ ހުވާކުރައްވަމުން ވަޙީކުރައްވައެވެ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ކިޔާފައިވާ މީހުން ތިމަންއިލާހު ނަރަކައިން ނެރުއްވާހުށީމެވެ."

(13) صحيح البخاري: 7510، ومسلم: 193

މިކަލިމަތުގެ މުރާދުކޮށް މާނަކުރެއްވުމުގައި އިލްމުވެރިންގެ ގައުލުތައް

※ އަދި އިލްމުވެރިންގެ ޤަވާއިދުތައް ބަލަންޏާ: މިކަލިމަތުގެ މުރާދަކީ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އަކީ ސުވަރުގެއަށް ވެއްދުމި، ނަރަކައިން ނަޖާތުވުމުގެ ސަބަބުކަމެވެ. އަދި އެކަމަށް ތާއީދުކުރާ ކަލާމުތަކެވެ. އެހެންނަމަވެސް އޭގެ ޝަރުތުތަކާއި ޤަވާއިދުތަށް، އަދި މަނާކުރާ ކަންތައް ނަހަމަ ނާއިގެން މުސްލިމު ތާއީދުކުރާ ކަންތައްތަކުގެ ދިމާލުގައި ނުހިނގައެވެ. އެގޮތުން ޝަރުޠުތަކުގެ ތެރެއިން ޝަރުޠެއް ފާއިތުވެއްޖެން، ނުވަތަ މަނާވެގެންވާ ކަމެއް ފާޅުވެގެންވެއްޖެން އެތާއީދުކުރާ ކަންތައް ނުލިބި ހިނގައިދާނެއެވެ. މިއީ އަލްޙަސަނުއްޔާއި ވަހްބު ބިން މުނައްބިހުގެ ބަސްފުޅެވެ. އަންނަ ފާހަގަކުރެވޭނެ ގޮތަކީ މިއެވެ.

އަލްޙަސަން، އަލްފަރަޒްދަޤުއަށް -އޭނާގެ އަންހެނުންގެ ވަފާތުވިހިނދު- ވިދާޅުވިއެވެ:

«ما أعددت لهَذَا الْيَوْم قَالَ شَهَادَة أَن لَا إِلَه إِلَّا الله مُنْذُ سبعين سنة قَالَ الْحسن نعم العدة لَكِن لـ لَا إِلَه الا الله شُرُوطًا فإياك وَقذف المحصنة»[14]

މާނައީ: "ތިބާ މިދުވަހަށްޓަކައި ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވަނީ ކޮންއެއްޗެއްތޯ؟" ދެންނެވިއެވެ: "ހަތްދިހަ އަހަރުވެއްސުރެ ހެކިދޭން ފަށައިގެން لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އަށް ހެކިދީމެވެ." އަލްޙަސަން ވިދާޅުވިއެވެ: "މިއީ ތައްޔާރުކުރި ކަންތައްތަކުގެ ރަނގަޅުކަމެވެ! ނަމަވެސް لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އަށް ޝަރުޠުތަކެއްވެއެވެ. ފަހެ މުޙްޞަނު އަންހެނުންނަށް (ޒިނޭގެ ތުހުމަތުއަޅުވާ) ފާޙިޝް ބަސްބުނުމުން ތިބާ ދުރުހެލިވާށެވެ!"[15]

[އަދިވެސް ރިވާކުރެވޭ ގޮތުގައި އެކަލޭގެފާނު އަލްފަރަޒްދަޤުއަށް ވިދާޅުވިއެވެ:

---

(14) تاريخ دمشق لابن عساكر: 64/74 ، حسن الظن لابن أبي الدنيا نحوه: 101/1

(15) މުޙްޞަނު އަންހެނުންނަކީ ޒިނޭގެ ތުހުމަތު އެޅުވުމުގެ ފާޙިޝް ބަސްބުނުމުން އަލްޙަސަން ބަޞްރީ، ފަރަޒްދަޤަށް ނަޞޭހަތްކުރެއްވި ވާހަކައިގައި، ފަރަޒްދަޤަކީ ޝާޢިރެކެވެ. އަދި ޝިއުރުތަކުގައި ފާޙިޝް ބަސްތަކާއި ޙަޖްވުކުރުން ހިމެނޭ ގޮތަށް ނުބައި ބަސްތައް ބުނެ ގިނައިން ކުރާ ކަމެއް ކަމުގައި ވާތީ ކުރައްވާ ނަޞޭހަތެކެވެ.

«هذا العمود فأين الطّنب؟»[16]

މާނައީ: "މިއީ ތަނބެވެ! ދަނޑުވަރަ (ފުރިގެ ހިފަހައްޓަން ތަނބާ ގުޅުވާ) ވާޔަރުތައް ކޮބައިހެއްޔެވެ!؟"][17]

އަދިވެސް އަލްޙަސަނަށް ދަންނަވައިފިއެވެ: "ބަޔަކު މީހުން އެބަ ކިޔައެވެ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ކިޔައިފި މީހަކު ސުވަރުގެ ވަދެއްޖެއެވެ.' އެހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ:

«من قَالَ لَا إِلَه إِلَّا الله فَأدى حَقّهَا وفرضها دخل الْجنَّة»[18]

މާނައީ: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ކިޔާ، ދެން އޭގެ ހައްގާއި ފަރުޟު އަދާކޮށްފިމީހާ ސުވަރުގެ ވަދެއްޖެއެވެ."

ވަހްބު ބިން މުނައްބިހުގެ އަރިހުން 'لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ' އަކީ ސުވަރުގޭގެ ތަޅުދަނޑިއެއް ނޫންހެއްޔެވެ؟' މީހުން ސުވާލުކުރި މީހަކަށް ވިދާޅުވިއެވެ:

«بلَى وَلَكِن مَا من مِفْتَاح إِلَّا لَهُ أَسْنَان فَإِن جِئْت بمفتاح لَهُ أَسْنَان فتح لَك وَإِلَّا لم يفتح لَك»[19]

މާނައީ: "އާއެކެވެ! އެކަމަކު ކޮންމެ ތަޅުދަނޑިއަކަށްވެސް ދަތްތަކެއްވެއެވެ. ފަހެ ތިބާ ދަތްތަކާއި ހުރި ތަޅުދަނޑިއެއް ހިފައިގެން އައިސްފިނަމަ ތިބާއަށްޓަކައި ހުޅުވާލެވޭނެއެވެ. އެހެންނޫނީ ނުހުޅުވޭނެއެވެ."

މިޙަދީޘް:

«إن مِفْتَاح الْجنَّة لَا إِلَه إِلَّا الله»[20]

---

(16) أمالي المرتضى: 65/1

(17) މިރިވާޔަތަކީ ދަޢީފު އައްމަރްދޫދުގެ ބަސްފުޅެކެވެ، އަލްޙާފިޒު ޒަހަބީގެ އިޢްތިރާފާ ބައެކެވެ.

(18) الحجة في بيان المحجة: 158/2

(19) صحيح البخاري معلقا: 71/2 ، التاريخ الكبير للبخاري: 359/1

(20) مسند أحمد: 22102

މާނައީ: "ހުރިހާކަންތައްތަކުން ސުވަރުގެގެ ތަޅުދަނޑިއަކީ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللهُ އެވެ."

މިހަދީޘް ނަޤުލުކުރެއްވި އިމާމު އަލްބައްޒާރު، ގެ މުސްނަދުގާ ސަނަދަކާއެކު މުޢާޛުގެ އަރިހުންނެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ:

«قَالَ لي رَسُول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إذا سَأَلَك أهل الْيمن عَن مِفْتَاح الْجنَّة فَقل شَهَادَة أَن لَا إِلَه إِلَّا الله»[21]

މާނައީ: "ﷲ ގެ ރަސޫލާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އަހުރެންނަށް ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ޔަމަނުގެ އަހުލުވެރިން ތިބާގެ ގާތުން ސުވަރުގެގެ ތަޅުދަނޑިއަކީ ކޮބައިތޯ ސުވާލުކޮށްފިނަމަ ބުނާށެވެ! لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللهُ އެއް ކިޔާށެވެ."

[21] سيرة ابن هشام: 590/2 ، مسند البزار: 2660 ، تاريخ بغداد: 435/9 މުއައްލިފު ބާރޮންކުރެއްވި ފަރުޔަން
މިހަދީޘާ، އާގެ ކުރިން މުސްނަދު އަލްބައްޒާރާ ހަދީޘްގެ ސަނަދުގައި ގެދުވަސްގެހެ އެގޮތް ބަލަކުރެވޭނެވެ.

ބާބު: ޢަމަލުތައް ކުރުމަކީ ސުވަރުގެ ވަންނަވާ ސަބަބުތަކުން

މިޤައުލުގެ ޞައްޙަކަމަށް ދަލީލުކޮށްދެނީ ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ވަނީ ގިނަ ޙަދީޘްތަކެއްގައި ސުވަރުގެ ވަނުން ވާޖިބުކުރާ ޢަމަލުތަކާމެދު ތަރުޣީބުދެއްވާފައި އަންގަވާފައިވެއެވެ. އެއީ ދެ ޞަޙީޙުގައި އަބޫ އައްޔޫބު رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވާ ފަދައިންނެވެ:

«أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يا رسول الله! أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ؟ فقَالَ: تَعْبُدُ اللهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَتَصِلُ الرَّحِمَ» (22)

މާނައީ: "މީހަކު ދަންނަވައިފިއެވެ: "އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ! އަހުރެން ސުވަރުގެ ވަދެވޭނެ ޢަމަލަކުން ޚަބަރުދެއްވާށެވެ." ނަބިއްޔާ ޖަވާބުދެއްވިއެވެ: "ތިބާ ﷲ އާ އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީކުނުކުރާ ހާލު އަޅުކަންކުރާށެވެ، ނަމާދު ޤާއިމުކުރާށެވެ، ޒަކާތް ދޭށެވެ، ރަޙިމުގެ ގުޅުން ދެމެހެއްޓާށެވެ."

އަދި ޞަޙީޙު މުސްލިމުގައި އަބޫ ހުރައިރާ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ:

«أنّ رجلاً قال: يَا رَسُولَ اللهِ، دُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمِلْتُهُ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ، قَالَ: تَعْبُدُ اللهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ، وَتُؤَدِّي الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ، وَتَصُومُ رَمَضَانَ، فقَالَ الرجل: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا أَزِيدُ عَلَى هَذَا شَيْئًا، وَلَا أَنْقُصُ مِنْهُ،فقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا» (23)

މާނައީ: "މީހަކު ދަންނަވައިފިއެވެ: "އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ! އަހުރެން އެއަމަލެއްކޮށްފިނަމަ އަހުރެން ސުވަރުގެ ވަންނާނެ އަމަލެއް އަހުރެންނަށް ދަލީލުކޮށްދެއްވާށެވެ.' ނަބިއްޔާ ޖަވާބުދެއްވިއެވެ: 'ތިބާ ﷲ އާ އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީކުނުކުރާ ހާލު އަޅުކަންކުރާށެވެ، ތިބާ ފަރުޟުކުރައްވާފައިވާ ނަމާދު ޤާއިމުކުރާށެވެ، ފަރުޟުކުރައްވާފައިވާ ޒަކާތް ދޭށެވެ، ރަމަޟާންމަހު ރޯދަހިފާށެވެ.' ދެން އެ

(22) صحيح البخاري: 1396، ومسلم: 13

(23) صحيح البخاري: 1397، ومسلم: 14

ދެންނެވިއެވެ: 'އަޅުގެ ނަފްސު އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައިވާ ފަރާތާ ގަންދީ ބުނަމެވެ! އަހުރެން މިއަށްވުރެ އެއްޗެއް އިތުރު ނުކުރާހުށީމެވެ. އަދި އުނިވެސް ނުކުރާހުށީމެވެ.' އެހިނދު ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: 'ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ބެލުމަށް އެދިއްޖެމީހަކު ފަހެ މިމީހާއަށް ބަލާށެވެ."

އަދި މުސްނަދުގައި ބަޝީރު ބްނުލް ޚަޞާޞިއްޔާ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ:

«أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأُبَايِعَهُ، فَاشْتَرَطَ عَلَيَّ شَهَادَةَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَأَنْ أُقِيمَ الصَّلَاةَ، وَأَنْ أُوتِيَ الزَّكَاةَ، وَأَنْ أَحُجَّ حَجَّةَ الْإِسْلَامِ، وَأَنْ أَصُومَ شَهْرَ رَمَضَانَ، وَأَنْ أُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللهِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَمَّا اثْنَتَيْنِ، فَوَاللهِ مَا أُطِيقُهُمَا: الْجِهَادُ وَالصَّدَقَةُ، فإنهم زَعَمُوا أَنه من ولى الدُّبر فقد بَاء بغضب من الله، فَأَخَاف إِن حضرت تِلْكَ جشمت نَفسِي وكرهت الْمَوْت، وَالصَّدَقَة فوَاللَّه مَالِي إِلَّا غنيمَة وَعشر ذود هن رسل أَهلِي وحمولتهن، فَقبَضَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ، ثُمَّ حَرَّكَها، وقَالَ: "فَلَا جِهَادَ وَلَا صَدَقَةَ، فَبِمَ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِذًا؟"، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَنَا أُبَايِعُكَ. قَالَ: فَبَايَعْتُهُ عَلَيْهِنَّ كُلِّهِنَّ» (24)

މާނައީ: "އަހުރެން ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ގެ އަރިހަށް ބައިއަތު ހިފުމަށްޓަކައި އައީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އަހުރެންނަށް ޝަރުތުކުރެއްވީ: اللَّه ފިޔަވައި ހައްޤުވެގެން އަޅުކަންވާ އިލާހަކު ނުވާކަމަށް ހެކިވުމަށާއި، މުޙައްމަދަކީ އެކަލާނގެ އަޅާއި އަދި ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވުމަށާއި، އަހުރެން ނަމާދު ގާއިމުކުރުމަށާއި، އަދި ޒަކާތްދިނުމަށާއި، އިސްލާމްދީނުގެ ޙައްޖުން ޙައްޖުވުމަށާއި، ރަމަޟާންމަހު ރޯދަހިފުމަށާއި، اللَّه ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށެވެ. ދެން އަހުރެން ދެންނެވީމެވެ: 'އޭ اللَّه ގެ ރަސޫލާއެވެ! އޭގެއިން ދެކަންތައް އަހުރެންނަށް ކުޅަދާނަވެގެން ނުވެއެވެ. ޖިހާދުކުރުމާއި ޞަދަޤާތްދިނުމެވެ. އެހެނީ އެމީހުން ދައްކަވާގޮތުގައި (ހަނގުރާމައަށް ހާޟިރުވެ) ފުރަގަސްދީ ފިލައިފި މީހާ ދާނީ اللَّه ގެ ކޯފާވެގެންނެވެ. ފަހެ އަހުރެން އެތަނަށް ހާޟިރުވެއްޖެ ދެން އަހުރެންގެ ނަފްސު ބިރުގަނެ، މަރުވުމަށް ނުރުހިދާނެކަމަށެވެ. އަދި ޞަދަޤާތް ދަންނަމައެވެ! اللَّه

---

(24) مسند أحمد: 21952، المعجم الكبير للطبراني: 1233، المستدرك للحاكم: 2421

ގަނޑީ ބުނަމުވެ! ބަކަރިކޮޅާއި ދިރަފަރަކަށް ޔަމަލު މުސްލިމް އަދުރުންނަށް ޖިހާދެއް ނުވެއެވެ. އެހި
އަދުރުންގެ އަދުރުން ހިރުބޮން އަޔި އެމިރުން ސަވާރުގެ އުޔުމާން ގެންގުޔު ތަކެއްޓެވެ." އެހިނދު ﷲ
ގެ ރަސޫލާ صَلَّىٰ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ގެ އަޙުޔުދު މަޤާމުއްވާ ކުރަޢުވާ ހަރަކާތް ދެން ހަރަފިތްކުރައްވިއެވެ:
"ޤިޔާމާތް ސަވަރަތުގެ ނަމަވެ!؟ ދެންތިބާ ސުވަރުގެ ވަންނަނީ ކޮންކަމެއް މުދުވެރިކޮންޏަކައްތެވެ!؟"
ދެން އަދުރުން ދެންނެވިމެވެ: "އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ! އަދުރުން ކަލާޔާހުރަން ބައިޢައް ހިފާހުރިމެވެ."
ދެން އެހުރިހާކަމެއްގެ މަތިކަން އަދުރުން އެކަލާޔާހުރަން ބައިޢައް ހިފީމެވެ."

މިހަދީޘްގައިވާގޮތުން ތިޔުރިދާ ނަމާދާ ހުކުމާ ހަރުމި ހާސިލުވުމާއްޔަ ޤިޔާމާތް
ސަވަރަތުގައިވެސް ސުވަރުގެ ވަނުމަކަށް ސަޙީޙުކަށެވެ.

އިސްލާމްކަމުގެ ޙައްޤުއް ގެއްލުވާލުމުގެންވާ ޙާލު ހުސްއެކަނި ޝަހާދަތް ކިޔުމުން ދުނިޔަވީ ޢުޤޫބާތް އަދި އުޚްރަވީ ޢުޤޫބާތްވެސް އުފުލިގެން ނުދާކަން

ހަމަ މިއާ ވައްތަރުވާގޮތަށް އަނެއް ޙަދީޘްގައި: ނަބިއްޔާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ޙަދީޘްކުރައްވައިފައެވެ:

«أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ» [25]

މާނައީ: "މީސްތަކުން لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އަށާއި މުޙައްމަދުގެފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވެއްޖައުމަށް ދާންދެން އެބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ވަޙީ އަމުރުވެވިގެންނެވެ."

ދީން އުމަރުގެފާނާއި ސަހާބީންގެ ޢަމަލުތަކުން ފަހުމުވެވޭ ގޮތުގައި: ޝަހާދަތުގެ ދެކަލިމަ ގެންގުޅުއްވިޔާ، ހަމައެކަނި އެކަލިމަތަކުގެ ސަބަބުން ދުނިޔާގައި އުޅުނަކަސް އުޚްރަވީޢަޒާބުން ސަލާމަތްވެއެވެ. އެހެންވީ ޢަމަލުތަކުން މަނާވެގަތް މިކަންކަމާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރުމުން އެބައިމީހުން ކުށްވެރިވެގެންނެވެ. އަދި އެއްބަސްވެފައިވާ ޤަވާއިދުގެމަތިން އެއީ ޙައްޤުގައި އަދާކުރުމާޚިލާފުވެގެން ދުނިޔޭ އޮތިއްޔާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރުމުން މަގުފަހިވާނެކަމެވެ. އެއީ ނަބިއްޔާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ގެ މުބާރަކު ބަސްފުޅުގައިވެއެވެ:

«فَإِذَا فَعَلُوا ذلك منعوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّهَا، وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللهِ» [26]

މާނައީ: "ދެންފަހެ އެބައިމީހުން އެކަންކުރިއްޔާ ކަންތައްކޮށްފިނަމަ، އެބައިމީހުންގެ ލޭއާއި މުދާތަކަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ޙިމާޔަތް ރައްކާތެރިވާނެއެވެ. އޭގެ ޙައްޤާ ޚިލާފުވެގެން ނޫނީއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ޙިސާބު ބެއްލެވުންވަނީ الله އަށެވެ."

---

[25] صحيح البخاري: 25، ومسلم: 22

[26] صحيح البخاري: 25، ومسلم: 22

އަދި އައްސުއްދީ ވިދާޅުވިއެވެ:

«الزَّكَاة حَقُّ الْمَالِ» [27]

މާނައީ: "ޒަކާތަކީ މުދަލުގެ ޙައްޤެވެ."

އައްސުއްދީ އަށް ފަހުމުވެވުނީ މިކަންތައްވެސް: ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ގެ އަޙާދީޘުން ސަޙީޙަކޮށް ސަޙާބީންގެ ޖަމާޢަތެއް ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި: އިބްނު ޢުމަރު، އަނަސް އަދި އަބޫހުރައިރާ ބަޔާންކުރައްވައެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނު މިހެން ވިދާޅުވިކަމަށެވެ:

«أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ، وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ» [28]

މާނައީ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އަކާއި مُحَمَّدٌ رَسُولُ الله އަށް ޝަހާދަތު ދޭހާ، އަދި ނަމާދު ޤާއިމުކޮށް، ޒަކާތް ދިނުމަށް ދެންދެން އިންސާނުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ވަޙީ އަމުރުކުރެވިގެންނެވެ."

އަދި اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ގެ ބަސްފުޅު އެކަމަށް ދަލީލުކުރެއެވެ:

﴿فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمْۚ﴾ [التوبة: 5]

މާނައީ: "ފަހެ، އެއުރެން ތައުބާވެ، ނަމާދު ޤާއިމު ކޮށް، ޒަކާތް ދީ އުޅެފިނަމަ، ދެން އެއުރެން މިނިވަންކަމާއެކު ދޫކޮށްލާށެވެ!"

އަދިވެސް ބަސްފުޅު:

﴿فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخْوَٰنُكُمْ فِي ٱلدِّينِۗ﴾ [التوبة: 11]

މާނައީ: "ފަހެ، އެއުރެން ތައުބާވެ، ނަމާދު ޤާއިމު ކޮށް، ޒަކާތް ދީފިނަމަ، ފަހެ، އެއުރެންނީ ދީނުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޚުންނެވެ."

---

[27] صحيح البخاري: 1399، ومسلم: 20

[28] صحيح البخاري: 25، ومسلم: 22

މިއިން ދަލީލުކުރަނީ ތައުބާވުމާއި ނަމާދުކުރުމާއި ޒަކާތްދިނުން މެނުވީ ދީނުގެ އުޅުއްވުމަތްތެރިކަން ޤާބިލު ނުވާކަމަށެވެ. އެހެނީ ތައުބާވުން ދީނުގެ ޝިރުކުން ތައުބާވުން ޝަރުތުކުރައްވާފައެވެ.

އަބޫބަކުރު رَضِيَ اللهُ عَنْهُ މިކަން ސަޙާބީންނަށް ދަލީލުކޮށްދެއްވާ ޤާބިލުކުރެއްވިއިރު، އަބޫބަކުރުން އެކަށީގެންވާ ބަޔާނުގެ ތަޤުރީރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެއީ ޙަޤީޤަތުގައި ދީނުގެ ޤާނޫނުކަމެވެ.

އެހެންކަމުން ހަމައެކަނި ޝަހާދަތުގެ ދެކަލިމަ މުޙައްމަދުކަމަށް އަޤުރާރުވެގެން ދުނިޔަވީ އުޅުމުގެ ކަންކަމުގައި ޙުކުމެއް ނުކުރެވޭނެ، ވަކި ގައިދީ، އިސްލާމްދީނުގެ ރުކުންތަކާއި ފަރުޟުތައް އަދާކުރުމުގެ ތެރޭގައި އެ ޙައްޤުތަކާއި ވާޖިބުތައް (ޝަހާދަތުގެ ޙައްޤު) އަދާކުރަން ޤާބިލުކުރުން ދެނެގަތުމަށް؛ ދީނުގެ ޢަމަލުތަކާއި ޙުކުމްތަކާއި ގުޅިގެންނެވެ. [29]

---

[29] ޝަހާދަތުގެ ކަލިމައިން މަނާކުރަނީ އެގޮ ޝަރުޢީ ޤާނޫނުގައި ސަބަބުތަކާއި ޝުރޫޠުތަކެއްވޭ، އަދި މަނާކުރާ ކަންކަން ނަފީކުރެވިގެންނެވެ. އެގޮތުން ޝަހާދަތުގެ ދެކަލިމަ ކިޔުމަކީ ޖިހާދުކުރާ މީހަކު އިސްލާމަށް ވަދެވުނުކަމުގެ ދަލީލެވެ. ތަބީދުގައި މިކަން ވަރަށް ބޮޑަށް މާނަކުރެވިފައެވެ. އެހެނީ އެކަމެއް ނެތް ހަމައެކަނި ކަލިމަ ކިޔުމަކީ ސަބަބެއް ނޫންކަމެވެ. މިކަން ބަޔާންވެދާނެ ސަބަބު އެއްކަމެއް ޤަބޫލުކުރާތީ އަދި އިސްލާމަށް ވަދެވުނު ދަރިކޮޅެވެ. އެގޮތުން ޤަބޫލުކުރުމަކީ ސަޙާބީންނަށް ނުވާކަމެކެވެ، ސަޙާބީންނަށް ޤާނޫނުކުރައްވާ ޙުކުމުގެ ޝަރުޢީ ވަކިވެފައި ޤަބޫލުކުރައްވާފައެވެ. ސީދާ ބަޔާންކޮށް ބަދަލުގައި އިސްލާމަށް ވަދެވުނުއެވެ. އެއާއި ތަޢާރުފުކުރާ ކަމެއް އެކަމުން ތަޙްޤީޤުކުރާކަމެއް، އެއީ ޙުކުމްތައް ގެއްލެނީ އިސްލާމަށް ވަދެވުނުއެވެ. ނުބައި މީހުންކަމެއް، ނަފްސާނީގެ ކުލަވާލާގެން ކަމުގައި އިސްލާމަށް ވަދެވުނުއެވެ. ޝަހާދަތުގެ ދެކަލިމައާއި އަދާކުރުން އެކަލިމައިގެ ޙައްޤުތައް އަދާކުރުން ޝަރުޠުވެއެވެ.

މިޝަރީޢަތަކީ ފަރުޟުވެއް ބާވައިލެއްވުމުގެ ކުރިން، މިޢްރާޖު

މަންސޫޚުވެގެންވާ ޝަރީޢަތެއްކަމުގައި ބުނުއްވާ އާގެ މާނަ

※ އަދި ޤަވާޢިދުތަކުގެ ބަޔަކު ދެކެލެއްވި ގޮތުގައި: އެންމެ ފުރަތަމަ ދިކުރުކުރެވިގެންވާ މިޝަރީޢަތަކީ މިޢްރާޖުގައިވާ ޝަރީޢަތެއްވެސް ފަރުޟުވުމަކީ ބައްދުތައް ބާވައިލެއްވުމުގެ ކުރިންނެވެ. މިބާބުތުންގެ ތެރޭގައި: އައްޤުރްޠުބީ، އައްބަޣަވީ، އަދި އެހެން ބާބުތަކުން ހިމެނެއެވެ. މިއީ ވަރަށް ދުރުވެގެންވާ ބަހެކެވެ. އެހެނީ މިގެ ގިނަ ޝަރީޢަތްތަކެއްވެސް މަދީނާގައި، ފަރުޟުވުމަކީ ބައްދުތައް ބާވައިލެއްވުމަށް ފަހުގައެވެ. އަދި ބަޔަކު ޝަރީޢަތުގައިވާ ގޮތުން އެއީ ތަބޫކު ހަނގުރާމަގައެވެ. އެއީ ނަބިއްޔާ صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ގެ ޙަޔާތުގެ ފަހުކާލެވެ.(30)

---

(30) ބަހެއް އިލްމުވެރިން މިޤައުލުގެ ދަލީލު ބަޔާންކުރައްވަމުން ވިދާޅުވި އެބަހީ: އެއީ ފަރުޟުވުމަކީ ބައްދުތައް އަދި ދީން ފުރިހަމަވުމުގެ ކުރިންނާ ނަމާދުފަރުޟު ކުރުގައެވެ. އެހެނީ ދީން ފުރިހަމަވެގެންދިޔައީ ޙައްޖަތުލް ވަދާޢުގައި، ނަބިއްޔާ އަރަފާތުގައި ކައިރިކުރެއްވިއެވެ. އާދެ ކިޔުން ވަޙީ ބާވައިލެއްވި އެކި ފަރުޟުތަކާއި ބައްދުތައް ޝަރީޢަތްތަކުގެ، ބަހެއް ކަންކަން މަންސޫޚު ކުރެވިފައިނުވެއެވެ. ދީން އެހެރި ކަމެއް ފުރިހަމަވުމަށް ފަހު ޝަރީޢަތުގެ ކަލިމައިން ނަސްޚުކުރުމަކީ ބައްދުތަކުގައި މިފަރުޟުވުމަކީ އިޖުމާޢުވެސް ކަން އެއްގޮތެވެ. މިގޮތަށް މިދެއްޔާ ޤަވާޢިދުތަކުން، ފަރުޟުކުރައްވައިދެއްވާ އައްޝާފިޢީގެ ދަލީލުތަކެވެ. އެހެނީ ދީނުގެ އަޅުކަންތައްތަކުގެ މިސާލަކަށް ނަމާދުވެސް އެފަދައިންނެވެ. އެގޮތުން ނަމާދުގެ ޝަރީޢަތްތަކާއި މަސްއަލާ ކަންކަމުގެ އަދި ކަންކަން އިޖުމާޢުވެސް ފަރުޟުވެއެވެ. އެގޮތުން ނަމާދު ފަރުޟުވުމުގެ ބަޔާންކުރައްވައި ދަލީލުތަކާއި ވަރަށްގިނަ ސަލަފުން ޤަބޫލުކުރެއްވި ބަސްތަކެވެ. އެކަމަށް ފަހުން އެކަން އެއީ ނަމާދު ބާރުލިބި ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ބެލެވެއެވެ. ސާބިތު ފަރުޟުވުމުގެ ދަލީލުތަކުގައި ރައްކާތެރި ނިޔަތަށް މިގޮތް ދުރުން އެމުޤާރަނާ އަހަރު ދުވަސް ރޮދަވަރު ޤަބޫލުކުރުން ޤަބޫލެވެ. މިފަދަ އެހެން ކަމެއް ދިނުގެ ފަރުޟުވުމުގެ ޝަރީޢަތުގެ މަސްއޫލުކަން ފުރިހަމަވެއެވެ. އެއީ ޝަރީޢަތުގައި، ނަމާދު އެންމެ ޢާންމުކަންތަކުގެ ވަރަށް ބޮޑެތި މުހިއްމުކަމެއް ނަމާދެވެ. ނަމާދުގެ ފަރުޟުވުމާ ޤުރުބާނީ، ފަރުޟު ގެއްލި ވަރަށް ބަލާލައިގަތުގެ މުހިއްމުކަމެއް އެއީ ނަމާދުގެ ނަމާދެވެ. އެކަންކަން ވަރަށް އެކި ފަރުދު މަޤާމު އެކި ޝަރީޢަތުގެ މަސައްކަތްކުރުމެވެ. އަދި ބަހެއް ސިޔާސީ ނަމާދު އެފަދަ ބަދަލުވެސް އަޅުގަނޑު ނަމާދުގެ ދީން ފުރިހަމަވެގެން އެކަންކަން ޤަބޫލުވެސް އަޅުގަނޑު ކަމަކަށް. އެފަދައިން ޝަރީޢަތްތަކުގެ ކަލިމައިގެ ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމަކީ ޤަބޫލަށް ހުރި ނަމާދު އެއީ ދުވަސްތަކުގެ ބަދަލުގައި ވަރަށްވަރަށް ސަބަބު ދުރުން ފުރިހަމަވެގެން ދިޔަ ކަންކަމެވެ.

- އަދި މިބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި މިބަރީހްތަކާދެކު މިހެން ބުނާ މީހުންވެއެވެ:
"މިބަރީހްތަކަށްވެސް މަންސޫބުކުރެވޭއެވެ."

- އަދި އަނެއްބަޔަކު ބުނެއެވެ: "އެއީ (މަންސޫބުކުރެވޭން ނުވާ) މުބްހަމު ބަރީހްތަކެވެ.
އެކަމަކު އެއީ އިތުރު ޝަރުޢީ ދަލީލެއް ނުވާކަމެވެ."

މިކަންތައް އެނގިގަތުމަށް ނަބިއްޔާގެ ދައްކަވަން އިމާމުންކުރުން އެއީ މަންސޫބުކުރެވުމުގެ ކަންތައްތަކެވެ. އެބުނުމުގެ ދިރާސާކުރުމުގެ ގޮތުގައި އެކަމުގައިވާ ޒިކުރުކުރި މަސްއޫލުވެރިންނެވެ.

އައްބާއްޖާއި އެހެނިހެން ބޭކަލުން ސަޙާބީކިރާމް އެބަރީހްތައް މަންސޫބުކުރެވޭން ވާކަމުގައި، ފުރުސަތުގައި ބައްދަލުވުމުގައި އެބަރީހްތައް މަންސޫބުކުރެވިކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ.

ފަހަރެއްގައި އެބޭކަލުން މަންސޫބުކުރުން ވިދާޅުވުމުގެ މުޤައްދިމާ އިތުރަށް ބަޔާންކުރެވި ސާފުކޮށްދިނުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެހެން ސަފުހާގެ ބޭކަލުން ވަރަށް ގިނައިން އެފަދަ ކަންތައްކަން ނަސީހަތްގެ ތަފްޞީލު ބަޔާންކުރުމުގެ ވާހަކައެވެ. އެބޭކަލުންގެ މަޤްޞަދަކީ: ފުރުސަތުގައި ބައްދަލުވުމުގެ އާދައިގެ ބަޔާންވެގެންދިޔައީ ސިޔާސީ ވަނދާއި ނަޒަރިއްޔާ ނަޒާރަތް؛ ފުރުސަތުގައި ބަލާފުރުޞަތުގައި، ބަޔާންކަމަށްވާ އެއްޗެއްގެ މައްޗަށް ހުއްޖަތެއްވާކަމެވެ. އެކަމުން އެނގެނީ އެބް ވަންސޫބުކުރެވޭނާ -އެބަހީ: އިތުރަށް ތަފްސީރުކުރުމާ ބަޔާންކުރެވޭނާ- ނަސީޙަތްތަކުގެ ތެރެއިން. އަދި ފުރުސަތުގައި ބައްދަލުވުމުގެ ނަސީޙަތްތަކަށް ސާފުކުރު -އެބަހީ: އެފަދަ މަނަވީ ތަފްސީރުކޮށްދިނުން، އަދި ސާފުކޮށްދިނުން- ނަސީޙަތްތަކުގެ ތެރެއިންނެވެ.

މުޠުލަޤުކޮށް އައިސްފައިވާ ޙަދީޘްތަކުން އެހެން ޙަދީޘްތަކުގައި

ޝަރުޠުތަކުން މުޤައްޔަދުކުރެވިގެންވުން

އަދި ޖަމާޢަތެއްގެ ބަޔަކު ބުނުއްވެއެވެ: މުޠުލަޤުކޮށް އައިސްފައިވާ ޙަދީޘްތައް، އެހެން ޙަދީޘްތަކުގައި މުޤައްޔަދުކުރެވިފައި އައިސްފައިވެއެވެ. އެގޮތުން ބައެއް ޙަދީޘްތަކުގައިވެއެވެ:

«مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ مخلِصًا»[31]

މާނައީ: "އިޚްލާޞްތެރިކަމާއެކު لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ކިޔައިފިމީހާއެވެ."

އަނެއްބައި ޙަދީޘްތަކުގައި:

«مُسْتَيْقِنًا»[32]

މާނައީ: "ޔަޤީންކުރާ ހާލުގައި"

އަނެއްބައި ޙަދީޘްތަކުގައި:

«يُصَدِّقُ قَلْبُهُ لِسَانَهُ»[33]

މާނައީ: "އޭނާގެ ހިތުން އޭނާގެ ދޫ ތެދުކުރާ ހާލުގައި"

އަނެއްބައި ޙަދީޘްތަކުގައި:

«يَقُولُهَا حَقًّا مِنْ قَلْبِهِ»[34]

---

(31) صحيح البخاري: 99

(32) صحيح مسلم: 31

(33) مسند أحمد: 10713

(34) مسند أحمد: 447، صحيح ابن حبان: 204، المستدرك للحاكم: 242

"އޭނާގެ ހިތުން ބައްދު އެކަލިމަ ކިޔާ މީހާ"

އެހެން ޙަދީޘްތަކުގައި:

«قد ذل بها لسانه واطمأن بها قلبه» (35)

މާނައީ: "އޭނާގެ ދޫ އެކަލިމައަށް ނިކަމެތިވެ، އޭނާގެ ހިތް އެކަލިމައަށް ހިތްހަމަޖެހިގެންވާ ބާޒު"

މިހުރިހާ ކަމެއްވެސް އިސްތިސްނާކޮށްދިނީ ހިތުގެ އަމަލުން، އަދި ޝަރުޠުތަކުގެ ދުނިޔަވީގެ މާނަ ބައްދުކުރުމަށެވެ.

އެގޮތުން لَا إِلَهَ إِلَّا الله ބަޔާންކޮށްދެނީ ބައްދުކުރުމެވެ: އޭނާގެ ހިތް ﷲ ޚާއްޞަކުރައި އެހެން

(35) التاريخ الكبير للبخاري: 2373، شعب الإيمان: 9

«مَنْ قالَ: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ مخلصًا دخلَ الجنَّة" قيلَ: وما إخلاصُها يا رسول الله؟ قال: "أن تحجُزَك عن كلّ ما حرَّم اللَّهُ عليك"» (36)

މާނައީ: "އިޚްލާޞްތެރިކަމާއެކު لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ކިޔައިފި މީހާ ސުވަރުގެ ވަދެއްޖެއެވެ." ދެންނެވުނެވެ: "އެކަލޭގެ އިޚްލާޞްތެރިކަމަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ!" ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "الله ތިބާއަށް ޙަރާމްކުރެއްވި ހުރިހާ ކަމަކުން އެކަލޭގެ ތިބާ ހުރަސްއަޅާ ދުރުކުރުމެވެ.""

މިހެން ރިވާވެގެންވަނީ އަނަސް ބިން މާލިކު އަދި ޒައިދު ބިން އަރްޤަމްގެ ބަޔާންވެއެވެ. އެކަމަކު އެ ދެބަޔާންގެ އިސްނާދު ބަލިކަމުގައި ނުވެއެވެ. އަދި އަލްބާނީގެ މުރުސަލު ރިވާއަތްތަކާއި މިފަދަ ބަސްތަކެއް އައިސްފައިވެއެވެ.

(36) حلية الأولياء: 254/9 ، المعجم الكبير للطبراني: 5074 ، تاريخ بغداد: 64/12 މުޙައްދިސް ވިދާޅުވިއެން މިޙަދީޘް ބަޔާންވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި ބައެއް އިލްމުވެރިން މިޙަދީޘް މަޢުލޫމާތަކަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެގޮތުން އަބޫ ނުޢައިމުގެ ސަނަދުގައި އަބޫ ދާވޫދު ނުފައިޢު ބިން ހާރިސް އަލްއަޢްމާ ބިން ޙަދީޘް ދޮގުހެދުމުގެ ތުހުމަތުގެ ޙަދީޘްތައް ރިވާކުރާ މީހެއް ކަމުގައި ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ، އަދި ދާރު ޤުޠްނީ ބަޔާންކުރައްވާފައި ކަނޑައެޅިގެންވާ މުނުކަރު ބިން ޢަބްދުއްރަޙްމާން ބިން އަސްވަދު ވެއެވެ. ނަމަވެސް އެއާއެކު މާނަ ސައްޙަ ރަނގަޅު ވެއެވެ. އެއީ ސައްޙަ ނިސްބަތްކުރެވޭ ނަޞްތަކެވެ.

ލުޣަތުގެ މާނަ

މިމާނަ ބައްޔަކުން ސާފުކުރުމަށް ބަލާއިރު: އަހާ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ގެ ބުނާ ބުނުން ލާޒިމްކުރަނީ اللهُ ފިޔަވައި އަޅުކަންވެވޭ ފަރާތެއް ނެތްކަން ދިބެގެންނުވާކަމެވެ. އަދި އިޚްލާޞް އުފެއްދުމަކަށް ޙައްޤުވެރިވުމެވެ، ނުހެއްދުމާ ފަރާތެވެ. އޭރު އުފެއްދެވުންތަކުގެ އަނެއް ހަރަކާތްތަކުގެ، އަދި މާތްކަން ކަމެވެ، ޚާއްޞަ، ބިރު، އުއްމީދުކުރުމާ އެކުލެވިގެންވާ އެހެނިހެން ކަންތައް، އަދި އުފެއްދުން އަނެއް ވަރުގެ ކަންކަން، އަދި އުފެއްދުމުގެ ޙައްޤުތައް (ކަނޑައެޅުން އަދި) ސިފަތަކާއި ނަންތަކުގެ، އަދި އުފެއްދުންތަކުގެ ދުޢާކުރުމުގެ ގޮތުގައެވެ. ހަމައެކަނި اللهُ عَزَّوَجَلَّ އަށް ޚާއްޞަ އުޅޭކަމެއް މުނާސަބުވާ ޚާއިޞްވެގެން ނުވެއެވެ.

އިޚްލާޞްއާ ކަމާއިގެ ޝަރުޢީ ކަނޑައެޅުމަށް ދިޔައިގައި މަޤްޞޫދު އުފެއްދުނަ ބައިވެރިކަމަކީ، ފަހު އުފެއްދެވުނު އާދަމުގެ ބުނުމަށް ވާހަކަދައްކަމުގެ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ހިތުގައި އާދަމު އިޚްލާޞްތެރިކަމުން އަޅުކަން ކުރުމަށް، އަދި އާދަމު ފަރުވާ ކުރުމުގެ ކަށަވަރުކުރުމެވެ. އަދި އުފެއްދުމުގެ އާދަމު ހިތުގައި ހާމަ ނިޔަތްތަކުގެ ބައްދަލުވުން، އުފައްދަވައިގެން އަޅުކަމުގެ ފޯރާ އާދަމުގެ ގައިގައިވެއެވެ. މުޅިދީނަ ކަމުގައި ޝަރުޢީގެ ކަށަވަރެވެ.

ދީނުން ބޭރު ނުވާ ފަދަޔަކަށްވެސް ކުފުރާއި ޝިރުކުގެ ނަންދީގެން

އައިސްފައިވާކަމާއި އޭގެ ވަޢްޒު ބަޔާންކުރުން

މިހެންވެ އެތަކެއް ފާފަތަކެއްގެ މައްޗަށް ކުފުރާއި ޝިރުކުގެ ނަން ދެވިގެން އައިސްފައިވެއެވެ. އެއީ އެކަންކަން އުފެދިގެން އަންނަ އަސްލަކީ ﷲ ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކަށް ޢިބާދަތްކުރުމަށް އަޅާކުރުން، ނުވަތަ ބިރުގަތުން، ނުވަތަ އުއްމީދުކުރުން، ނުވަތަ ވަކީލުކުރުން، ނުވަތަ (ﷲ ފިޔަވައި) އުފެއްދެވުމަކަށްޖެހި އަމަލުކުރުންކަމުގައިވާ ކަންކަމެވެ. އެފަދައިން ދެއްކުންތެރިކަމަށްވެސް، އަދި ﷲ ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތެއްގެ ގަންދީ ހުވާކުރުމާއި، އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކަށް ވަކީލުކޮށް ބަރޯސާވުމަށްވެސް ޝިރުކުގެ ލަފްޒު ދެވިގެން އައިސްފައިވެއެވެ. އަދި ހަދީޘްތަކުގައި (އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ) އެކަލާނގެއާ މަޚްލޫޤުންނާ އެއްވަރުކުރުމުގެ ބަސްތަކުގައިވެސް ވެއެވެ. އެއީ މިސާލަކަށް މިހެން ބުނުމެވެ: 'ﷲ އިރާދަކުރައްވާނަމަ، އަދި އަހަރެން މިހާރުވެސް އިރާދަކުރާނަމަ ވާނެއެވެ.' އަދިވެސް މިހެން ބުނުމެވެ: 'ﷲ އާއި ތިބާ ފިޔަވައި އަހަރެން މިހެން އަހަރެންނަކަށް ބޮޑުވެގެން ނުވެއެވެ.'

އެފަދައިން ވަކީލުކުރުމަކީ ޝިރުކު ގެންގުޅުން، އަދި ވަގުތުގެ ގޮތުގައި ތިބުމާއި ކުރުމުގައި އަސްލުގައި ހިތުގެ ކަންކަމެކެވެ؛ ބުރަވެރިވުމާއި ކިޔަމަންތެރިކަމާއި، ނުރުހުންގެ ގުޅުން އަދި ބާވަތުގެ ކަމެއް ވާޖިބުތަކުގެ ތެރޭގައި ހުރުމުގެ ތެރެއިން ޝިރުކުގެ ދަރަޖަ ކަމަށްވެއެވެ. (ކުފުރާއި ޝިރުކުގެ ދަރަޖަ އައިސްފައިވެއެވެ.)

އަދި ހަމައެފަދައިން: ﷲ ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަމެއްގައި ހަވާނަފްސާގެ އެދުމަށް ތަބާވުމަކީވެސް ތައުޙީދާ ޚިލާފުހަމަކަމާއި ވައްސާކަން އުނިކޮށްދޭ ކަމެކެވެ. މިހެންވީ އެކަންތަކަކީ އަސްލުކަމުގައި ހަވާނަފްސާގެ އެދުމަށް ތަބާވުންކަމުގައިވާ އެތަކެއް ކަންތައްތަކަކަށް ކުފުރާއި ޝިރުކުގެ ނަން ޝަރުޢުގައި ދެވިފައެވެ. މިސާލަކަށް: މުސްލިމުންނާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރުމާއި، ބައިސްފޮތުގައިވާ އަންހެނަކާ ނުވަތަ އަންހެނުންގެ ފުރަގަސްފުރާނަ ބޭނުންކުރުމާއި، ހަމަކުރުވަނީ ފަހަރު ޒާ ބޯއިތުރުވާކަމާއި އެފަދަ ކަންތައްތަކެވެ. އެއީ އެކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން މީހަކުރުން އިސްލާމް ބޭރުނުވިޔަސްމެއެވެ. މިހެންވީ ސަބަބުން ވިދާޅުވިއެވެ: ކުފުރު ދުނަ ކުފުރެވެ. (ކުފުރަކަށް ނުވާ ކުފުރެވެ.) އަދި ޝިރުކު ދުނަ ޝިރުކެވެ.[37]

---

[37] އެފަދައިންމެ ﷲ ބާވައިލެއްވި ގާނޫނު ހިފާފައިން ޙުކުމްކުރުމަކީވެސް މިކަންތަކުގެ ތެރެއިން ވަރުގަދަ ކަމެކެވެ. އަދި ޔާއެއްތަ، ކުފުރު ދުނަ ކުފުރުގެ މުސްތަޙަބު އެއްސަބަބާވާ ބައްސާލައިފައިވެސް އެވެއެވެ. އިބްނު ޢައްބާސްއާއި، ޠާވޫސްއާއި އަދި އިމާމް އަޙްމަދުގެ އެތެއް ސަލަފުންގެ ޢިލްމުވެރިން އަދިސް، ޢިލްމުވެރިން ޢިއްތިފާޤުވެގެންވާ ގޮތުގައިއެވެ.

އަމިއްލަ އެދުން އިލާހެއްގެ ގޮތުގައި ނަގާކަށް

ތަބަޢަވެވޭ ހަވާނަފްސުގެ އެދުމަށް 'އިލާހު' ހަދާ ދެވިގެން އަދިސްކުރައްވައެވެ. الله تبارك وتعالى ވަޙީކުރައްވިއެވެ:

﴿أَرَءَيْتَ مَنِ ٱتَّخَذَ إِلَٰهَهُۥ هَوَىٰهُ﴾ [الفرقان: 43]

މާނައީ: "އަމިއްލައިގެ އިލާހުކަމުގައި އަމިއްލަ އެދުން ނަގައިގެން އުޅޭ މީހާ ތިބާ ދެކެނިވީހޯއްޔެވެ؟"

އަލްޙަސަން ވިދާޅުވިއެވެ:

«هو الذي لَا يَهْوَى شَيْئًا إِلَّا رَكِبَهُ» (38)

މާނައީ: "އޭނާއަކީ އެއްވެސް ކަމަކަށް އެދުނުވެރިވެއްޖެނަމަ އެއަށް އަރައިގަންނަ މީހާއެވެ."

ޤަތާދާ ވިދާޅުވިއެވެ:

«هو الذي كُلَّمَا هَوِيَ شَيْئًا رَكِبَهُ وَكُلَّمَا اشْتَهَى شَيْئًا أَتَاهُ، لَا يَحْجِزُهُ عَنْ ذَلِكَ وَرَعٌ وَلا تَقْوَى» (39)

މާނައީ: "އޭނާއަކީ ކަމަކަށް އެދުނުވެރިވާ ކޮންމެ ފަހަރަކު އެއަށް އަރައިގަންނަ މީހާއެވެ. އަދި އެއްވެސް އެއްޗަކަށް އޭނާ ޝައުޤުވެރިވެއްޖެނަމަ އޭނާ ގެންނަނީއެވެ. ވަރަޢުވެރިކަމާއި އަދި ތަޤުވާވެރިކަމަށްވެސް އެކަމުން އޭނާ ހުރަހެއް ނުލެވެއެވެ."

އަބޫ އުމާމާގެ ޙަދީޘެއްގައި މަރްފޫޢުކޮށް، ޠަބަރާނީ ސަނަދަކުން ރިވާކުރެވިގެންވެއެވެ:

(38) صفة النفاق للفريابي: 43، تفسير ابن حاتم: 15202

(39) تفسير ابن حاتم: 15203

«مَا تَحْتَ ظِلِّ السَّمَاءِ إِلَهٌ يُعْبَدُ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ هَوًى مُتَّبَعٌ» [40]

މާނައީ: "އުޑުގެ ދަށުގައިން ތަބަޢުވާ އަމިއްލަ އެދުމަކަށްވުރެ ﷲ ގެ ހަޟްރަތުގައި (ޢިބާދަތްކަން ބޮޑުވެގެންވާ ބާޠިލު އިލާހެއް އުޑުގެ ދަށުގައި ނުވެއެވެ."

އަދި ރަސޫލާއްލާހު ވިދާޅުވިއެވެ:

«لا تزال لا إله إلا الله تدفع عن أصحابها حتى يؤثروا دنياهم عَلَى دينهم، فَإِذَا فعلوا ذلك رُدَّت عليهم، وقِيلَ لَهُم: كذبتم» [41]

މާނައީ: "لَا إِلَهَ إِلَّا الله އޭގެ އަހުލުވެރިންގެ ދިފާޢުކުރެއެވެ. ދުނިޔެ އެބައިމީހުންގެ ދީނަށްވުރެ އެބައިމީހުންގެ ދީނުގެ މައްޗަށް އިސްކަންދެއްވާފާނެއެވެ. ފަހެ އެގޮތަށް އެބައިމީހުން ކަންތައްކޮށްފިނަމަ؛ އެކަލިމަ އަނބުރާ އެބައިމީހުންނަށް ރައްދުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް ބުނެވޭނެއެވެ: 'ތިޔަބައިމީހުން (ކަލިމައަށް ހެކިވުމުގައި) ހެއްދީ ދޮގެވެ!'"

އަދިވެސް ހެކިވެރި ނަބިއްޔާ صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ގެ އަރިހުން މަޝްހޫރުވެގެންވާ ޙަދީޘް ބަޔާންވެއެވެ:

«تَعِسَ عَبْدُ الدِّينَارِ، تعس عَبْدُ الدِّرْهَمِ، تعس عبد القطيفة، تعس عَبْدُ الْخَمِيصَةِ، تَعِسَ وَانْتَكَسَ وَإِذَا شِيكَ فَلَا انْتَقَشَ» [42]

މާނައީ: "ދީނާރުގެ އަޅާ ގެއްލި ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. ދިރުހަމުގެ އަޅާ ގެއްލި ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. އަދި ގަޓީފާ (ފަނުވިލާގަނޑުގެ) ގެ އަޅާ ގެއްލި ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. އަދި ޚަމީޞާ (ޖިނަސްޖެހިފައިވާ

[40] السنة لابن أبي عاصم: 3، المعجم الكبير للطبراني: 7502 މިޙަދީޘް މަރުފޫޢުކޮށް ނަބިއްޔާ صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އަށް ނިސްބަތްކޮށްފައިވާ ވަރަށްވެސް ބަލިކަށިވެއެވެ. އަދި ބައެއް އިލްމުވެރިން މިއީ މައުޟޫޢު ޙަދީޘެއްކަމަށްވެސް ބުނެފައިވެއެވެ.

[41] مسند البزار: 8376، العقوبات لابن أبي الدنيا: 6، شعب الإيمان للبيهقي: 10015 މިޙަދީޘް އެކި ރިވާޔަތްތަކުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަމަވެސް އެއިރާ ސަނަދުތަކެއްވެސް ބަލިކަށިވެގެންވާކަމަށް މުޙައްދިޘުން ބުނެފައިވެއެވެ.

[42] صحيح البخاري: 2887، سنن ابن ماجه: 4136

ހުރުމުން) ގެ ޢަލާ ގެއްލި ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. އޭނާ ގެއްލި ހަލާކުވެ ބޮޑު ވަޅަށް ވެއްޓިއްޖެއެވެ. އޭނާގެ ގަރަން ކަނޑުބައް ހުރުނަސް އަޝަރިޔަ ނުދެއްވާރިއެވެ!"

މިއިން ދަލީލުކޮށްދެނީ އެއްވެސް އެއްޗެއްދެކެ ލޯބިވާ އެއަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެ މީހާ، އަދި އެއެއްޗަކީ އޭނާގެ މަޤްޞަދާއި އެންމެ ދުރު އަމާޒު އަދި ނިޔަތްކަމުގައިވެ، އަދި އެއަށްޓަކައި އޭނާ އުފުލިފެ ވާދިވިފެ، އަދި އެއަށްޓަކައި ދުޝްމަނުވެފެ ބަދާވާތްކިރުވެއްޖެނަމަ؛ ފަހަ އޭނާއަށް އެއެއްޗެއްގެ އަޅުއްކަމެވެ. އަދި އެއެއްޗަކީ އޭނާ އަޅުކަންކުރާ ޙަޤީޤީ އިލާހެވެ.[43]

(43) ދަންނާށެވެ! އަލިއްލާހު އުދުވާއި ހަވާ ނަފްސަނީ ތަރުބިއްޔަތުން، އަދި އަލިއްލާހު އުދުން އިލާހެއްކަމުގައި ނެގުން، އަދި އަލިއްލާހު އުދުވަން އަޅުވެރިވުންވެސް ދަރަޖަތަކަކަށް ތަރުބިއްޔަތުގެ ބާވަތްތަކެއް އަދި ޝިރުކުގެ ބާވަތްތަކެއް ހުރި ދިރުން ބޮޑުވާ ކުރުވެވެ. އަލިއްލާހު އުދުވަން ތަރުބިއްޔަތުގެ ޝަރުވަތަކު އަރައިގަނ ފާރިޝް ކަންތައްކުރު އުޅުވިހަމަ އެއި ދުނިޔޭގެ ކުއްތާތަކެވެ. އަދި ފާތިވިރުކަމެވެ. އަދި އެއި ނިސްބަތުން އަލިއްލާހު އުދުވަން އަޅުވިކުރެވެ. އަދި ފާރިޝަތި ޝިރުކުގައި ކުރުވު ގިތަރެކުތް ގިތަރެކުވެ. އެހެން ފާރިޝަތި އުޅުދުންތެރިކަން ކުރުވު ހަރަޖު ނަފްސާނީ ވެރިކަމެވެ. އެއި ބޮޑުދާކި ޚިޔާރު ކުރާނަމަ ޝަރީޢަތުން ރަދުއް ފާރިކަމެވެ. ސަރަހައްދު، ހުދާ ބާރަތްގައި ދިރުން ބޮޑުވެ ކުރުވެވެ، އޭނާގެ ވެރިއާ މުޅި ހުއްދުވުމެ ނުނުވެ. އެހެން އާޔަތްތަކުގެ އަލްބަޔާނު ތަފްސީރުކޮށެވެ: «قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَالْحَسَنُ وَقَتَادَةُ: ذَلِكَ الْكَافِرُ اتَّخَذَ دِينَهُ مَا يَهْوَاهُ، فَلَا يَهْوَى شَيْئًا إِلَّا رَكِبَهُ لِأَنَّهُ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَلَا يَخَافُهُ، وَلَا يُحَرِّمُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ. وَقَالَ آخَرُونَ: مَعْنَاهُ اتَّخَذَ مَعْبُودَهُ هَوَاهُ فَيَعْبُدُ مَا تَهْوَاهُ نَفْسُهُ. قَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ: كَانَتِ الْعَرَبُ يَعْبُدُونَ الْحِجَارَةَ وَالذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ، فَإِذَا وَجَدُوا شَيْئًا أَحْسَنَ مِنَ الْأَوَّلِ رَمَوْهُ أَوْ كَسَرُوهُ، وَعَبَدُوا الْآخَرَ» (تفسير البغوي: 7/245)

މާނައީ: "އިބްނު ޢައްބާސްއާއި އަލްޙަސަނާއި ޤަތާދާ ވިދާޅުވިއެވެ: "އެއީ ކާފިރު މީހާގެ ފާހަކަލައެވެ. އޭނާގެ ދީންކަމުގައި ހަދާފައިވަނީ އޭނާ އެދޭ އެއްޗެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ އަދި ގެއްލާ ކަމެއްކުރާ. އެއްވެސް އޭނާ އެދޭކަންތައް ކުރާކަށް އެއްކިޔަޅުވައިއެއްޖެއްވީ އެއަށް. އަޅަދިގެނެވިއެވެ. އެހެނީ އޭނާއަށް ﷲ އަށް އީމާންވާ މީހެއް ނޫނެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް ބިރުވެތިވާ މީހެއް ނޫނެވެ. އަދި ﷲ ޙަރާމްކުރެއްވިކަމެއް އޭނާ ޙަރާމް ނުކުރެއެވެ. (އަދި ޙަރާމް ކުރެއްވިކަމެއް ޙަރާމް ނުކުރެއެވެ.)" އަނެއް ބަޔަކު ވިދާޅުވިއެވެ: "އޭގެ މާނައަކީ އޭނާ އަޅުކަންކުރާ ވެރިޔާއްކަމުގައި އޭނާގެ ނަފްސު ހަވާ ގަތުމެވެ. އެހެންމީހުން ހަދާގެ ނަފްސު ގޮވާ އެއްޗަކަށް އޭނާ އަޅުކަންކުރެއެވެ." ސައީދު ބިން ޖުބައިރު ވިދާޅުވިއެވެ: "ޢަރަބިން އަޅުކަން ކުރަމުން ދިޔައީ ހިލަތަކާއި ރަނާއި ރިހިއަށް ޢާދަވެގެންނެވެ. ދެން ފުރަތަމަ އެއްޗަށްވުރެ ރަގަޅު އެއްޗެއް ފެނިއްޖެނަމަ ފުރަތަމަ އެއްޗާ (ކަތިލުމަށް ރަޖުޢަކުރާނެ ނުވަތަ) އެއްގޮތް ހަތަރުކޮށްލަހަތާށް އަދި ދެވަނަ އެއްޗަށް އަޅުކަންކުރައެވެ." މިއެވެ.

އަދި ޝައިޠާނާއަށް އަޅުކަންކޮށް ކިޔަމަންވުންވެސްވަނީ މިހެންނެވެ. ޝައިޠާނާއަށް ކިޔަމަންވެގެން ބޮޑު ގުނަހަކަން
-ޝިރުކު، ވަސްކަމަށް ...- އަލްއިލާހު ...

ޝައިޠާނާއަށް ޢިބާދަތްކުރުމަކީ އޭނާއަށް ކިޔަމަންވުން އަޅުކަމެވެ

އަދިވެސް އެކަމަށް ތަޙުޛީރުކުރައްވަމުން: އުފުރުމުއްގައި ޝައިޠާނާއަށް ޢިބާދަތްކުރުމަކީ އެޝައިޠާނާއަށް ކުރުވާ އަޅުކަމެއްކަމަށް الله تبارَكَ وَتَعَالَى ނަންދެއްވާފައިވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ވަޙީކުރައްވާ ފަރުމާނެވެ:

﴿أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَٰبَنِيٓ ءَادَمَ أَن لَّا تَعْبُدُواْ ٱلشَّيْطَٰنَ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ۝٦٠﴾ [يس: 60]

މާނައީ: "އޭ އާދަމުގެދަރިންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ޝައިޠާނާއަށް އަޅުކަން ނުކުރުމަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަހުރެން ނުކުރައްވަން ހުކުމްކޮށްދޭ؟ ހަމަކަށަވަރުން، އޭނާއީ ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި، ފާޅުވެގެންވާ ދުޝްމަނެކެވެ."

އަދި އެކަލާނގެ ޚަލީލު (ކަލޭ އިބްރާހީމާ) އިބްރާހީމްގެ ބަފާއަށް، އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕައަށް ވިދާޅުވި ކަމަށް އެންގެވިއެވެ:

﴿يَٰٓأَبَتِ لَا تَعْبُدِ ٱلشَّيْطَٰنَ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ عَصِيًّا ۝٤٤﴾ [مريم: 44]

މާނައީ: "އޭ ބައްޕާއެވެ! ޝައިޠާނާއަށް އަޅުކަން ނުކުރައްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ޝައިޠާނާއީ ރަޙްމާނުވަންތަ ރަސްކަލާނގެއަށް ނުކިޔަމަންތެރިވީ ބައެކެވެ."

ފަހެ ރަޙްމާނުވަންތަ ރަސްކަލާނގެއަށް އަޅުވެތިކަން އަދާނުކުރާ ކަސްތަކަކީ ޝައިޠާނާއަށް ޢިބާދަތްކުރާ ހިތްވަރުގަ މީހާ، ފަހެ އޭނާ އަޅުކަންކުރަނީ ޝައިޠާނާއަށެވެ. އަދި އޭޝައިޠާނާއަށް ޢިބާދަތްކުރާއިރުވެސް އެމީހުން ޢިބާދަތް ކުރަނީ. އަދި ރަޙްމާނުވަންތަ ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުން (އަޅުވެރިކަން) ޚާލިޞްކޮށްދެއްވި މީހަކު ދުނިޔޭ ޝައިޠާނާއަށް އަޅުކަންކުރުމުން ސަލާމަތްކޮށްދެއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ الله تبارَكَ وَتَعَالَى މިހެން ވަޙީކުރައްވާ ފަރުމާނެވެ:

﴿إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَٰنٌ﴾ [الحجر: 42]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް ކަލޭގެ އެއްވެސް ބާރެއް ނެތެވެ."

އެބައިމީހުންނަކީ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللهُ ގެ ބުނުން ބަހެއްޓެކޮށް ހަދައިދެނީ، އަދި އެކަން ބުނުމުގައި އިޚްލާޞްތެރިވާ މީހުންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނީ ޙަޤީޤަތުން، އެބައިމީހުންގެ ބަސް ތެދުވެރިމީހުންނެވެ. އެގޮތުން ޝިރުކާ، އެދުންވެރިވާ، ބިދުޢަތާ، ނިފާޤުތެރިވާ، ފާޙިޝްކަމުގައި اللَّهُ ޙަރާމްކުރައްވައި އެކަން ފަރާތަކަށް އެބައިމީހުން ވަސްވާސްދީ ނުބަލައެވެ. لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللهُ ކިޔުމުގައި ތެދުވެރިވާ މީހުންނަކީ މިބައިމީހުންނެވެ. އަދި اللَّهُ އަށް (އަޅުވެތިކަން އަދާކުރުމުގައި) ބަހެއް އަޅުކަންކުރި އެއީއެވެ.

ދެންފަހެ އެދިގެންވާ ދުލުން لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللهُ ކިޔާފަ، ދެން اللَّهُ އަށް އުޅުމުގައި އެކަލާނގެ އަޅުކަމުގާ ހިތްވަރުގައި ޝަރީޢަތާއި އެކަށޭ އަމިއްލަ އެދުމަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެނަމަ؛ ފަހެ އެކަށޭ އަޅުކަން އެކަށޭ ބަޔަކު ނުވެގެންދެއެވެ. އަދި ޝަރީޢަތާއި އަމިއްލަ އެދުމަށް ކިޔަމަންތެރިވާނަމަ اللَّهُ އަށް އުޅުމުން ފުރާއަށް މިންވަރުތަކެއް މަޢާފުނުކުރެއްވި ކަމަށް އެކަށޭ ބަޔަކު ނުވެގެންދެއެވެ.

﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ ٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ ٱللَّهِ﴾ [القصص: 50]

މާނައީ: "އަދި اللَّهُ ގެ ހިދާޔަތަކާނުލާ، އެދުމެއްގެ ތަބާވެގެން އުޅޭ މީހަކަށްވުރެ މަގުފުރެދިގެންވާ ބޭފުޅަކީ ކޮންމީހެއްތޯ؟"

﴿وَلَا تَتَّبِعِ ٱلْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ﴾ [ص: 26]

މާނައީ: "އަދި ނަފްސުގެ އެދުމަށް ތަބާނުވާށެވެ! ފަހެ އެކަންތަކުގައިފިނަމަ اللَّهُ ގެ މަގުން މަގުފުރައްދާނެއެވެ."

އެކަންކަމުން އަޅު މިނިވަ މީހާއެވެ! ތިބާ اللَّهُ ގެ އަޅުކަމުގައި ވާށެވެ! ހަވާނަފްސުގެ އަދިއްޔާ އެދުމުގެ އަޅުކަމުގައި ނުވާށެވެ! އެހެނީ ހަވާނަފްސުގެ އެދުން އަކީ އަހުލުވެރިޔާއާއި ދަރުމަކާއިން "ހަވާ" ވާނެއެވެ. (ވެއްޓިގެންދެއެވެ.)

﴿ءَأَرْبَابٌ مُّتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ ٱللَّهُ ٱلْوَٰحِدُ ٱلْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾﴾ [يوسف: 39]

މާނައީ: "ވަކިވަކިގޮތްގޮތުގެ ކަލާނގެތައް ރަނގަޅުވަނީ ހެއްޔެވެ، ނުވަތަ އެއްކައުވަންތަ، ޤަހުރުވެރިވަންތަ اللَّهُ ހެއްޔެވެ؟"

ދިރުހަމުގެ އަޅާ ގެއްލި ހަލާކުވެއްޖެއެވެ! ދީނާރުގެ އަޅާ ގެއްލި ހަލާކުވެއްޖެއެވެ!

ﷲ ގަންދީ ބުނަމުވެ! ﷲ އަށް އެކަނި އަޅުވެރިކަން އަދާކުރުން ބައްދުކޮށް، އަދި އެކަލާނގެއާއެކު އެހެން އެއްވެސް އެއްޗަކަށް ޝަރީކުނުކޮށް ނުބަހާ މީހާ ދެނުވި މާތަރާ ﷲ ގެ ޙަރާތުން ނަޒަރުންވާނެއެވެ.

އެހެންކަމުން އަޅުކަންކުރާ ގާއިމް އަދި އިޚްލާޞް އެއްކަލާނގެ ކަށަވަރުކޮށް އެހެނިހެން ކަލާނގެތައް (އަޅުވެރިކަމު)ގައި އެއްކަލާނގެ އެއްކަލާނގެކަމުގެ ކަމެވެ. އަދި ޝަރުގެ ވެރި ބަލާގަން އަޅުކަންކުރުމުގައި އެހެން އެއްވެސް މީހަކު ބައިވެރިނުކުރުމުގެ ކަމެވެ.

لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ޤާއިމްކުރުމަކީ ﷲ ދެކެ ލޯބިވުމާއި އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޭގެންވާ ކަންތައްދެކެވެސް ލޯބިވުމާއި، އެކަލާނގެ ނުރުހުންވާ ކަންތައް ދެކެ ރުޅިއައުންކަން

ވަޢުޡުވެރިޔަކުގެ ސަލަފުވެރިންގެ ތެރެއިން މީހަކު އޭނާގެ ބޭނުންތަކާ ހަމައަށް ދިޔުމުގެ ގޮތުގައި، ފުރިހަމަ އަޅުކަމުގެ ވާހަކަދައްކަވައި ވިދާޅުވިއެވެ:

«لا ينال العبد مراده حتى ينفرد فرداً بفرد» (44)

މާނައީ: "އަޅަކަށް އޭނާގެ މުރާދު ހާސިލު ނުވާނެ، އޭނާގެ ރަބ្ބަށް ހަމައެކަނި ވަކިވެގެން ނޫނީ."(45)

ދެން ފުރިހަމަ ތަޢުލީމް، އިބާދަތްތަކާ ގުޅިގެންވާ ފުރިހަމަކަމެވެ. ހިތުގައި ކުރެވޭ ޢަމަލުތަކުގެ ތެރޭގައި އަޅުކަމުގެ ބޭނުންތައް ހާސިލުވާނީ އެކަމުން ނޫނެވެ. ދެން އިޚްލާޞާއި ލޯބިވުން، ބިރުވެތިވުމާއި، ތަވައްކުލް ހިތުން ފުރިހަމަކުރުމެވެ.

އެކަމުގެ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ބުނުން ޤާއިމްކުރުމަކީ އެކަލާނގެއަށް ހަމައެކަނި ލޯބިވުމެވެ. އެހެނީ ލޯބިވުމާއި، ބިރުވެތިވުމާއި، އުއްމީދުކުރުމާއި ތަވައްކަލްކުރުން ހުރިހާ ކަމަކަށްވުރެ ފުރިހަމައެވެ.

އެކަލާނގެއަށް ލޯބިވުމުގެ ދަރަޖަތަކުގެ މާނައަކީ: އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޭގެންވާ ކަންތައްދެކެވެސް ލޯބިވުމާއި، އެކަލާނގެ ނުރުހުންވާ ކަންތައްތަކަށް ނުރުހުން ވުމެވެ. ދެންފަހެ ﷲ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ނުރުހުންވާ ކަންތައްތަކަށް ކަމަކަށް ލޯބިކުރުން، ނުވަތަ ﷲ ލޯބިވެވޭގެންވާ ކަމަކަށް

---

(44) صفة الصفوة: 2/460

(45) އަބަދު: އެއްކަލައުވަންތަ ﷲ އަށް، އަޅުކަމުގެ ގޮތުންނެވެ އެހެން ފަރާތަކާ ބައިވެރިނުކުރެވޭ އެކަކު، އެހެން ގޮތުން އެކަލާނގެ ދަރަޖައިން އޭނާއާ ވަކިވެގެން ފަރުދުވެގެން ލޯބިވާ ހުރިހާ ކަމަކަށް އެއްޗަކަށް ނުވާނެ ކަމެވެ.

ނުރުހުންވުމެވެ މިހާ: އޭނާގެ ތަޢުލީމު އަކީ لَا إِلَهَ إِلَّا الله ކިޔުމުގައި އޭނާގެ ތެދުވެރިކަން ފުރިހަމަ ނުވެއެވެ. އަދި الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ކަންތަކުން އޭނާ ނުރުހުނުކަމުގެ މިންވަރުން، އަދި އެކަލާނގެ ނުރުއްސަވާ ކަންތަކުން އޭނާ ރުހިވެރިކަމުގެ މިންވަރުން އޭނާގެ ގައިގައި ވަންނަހާވެގެންވާ ޝިރުކުވެއެވެ. الله تبارك وتعالى ވިދާޅުވެއެވެ:

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ ٱتَّبَعُوا۟ مَآ أَسْخَطَ ٱللَّهَ وَكَرِهُوا۟ رِضْوَٰنَهُۥ فَأَحْبَطَ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٢٨﴾﴾ [محمد: 28]

މާނައީ: "އެއީ، الله ކޯފާވެވޮޑިގެންވާ މަގަކުން އެއުރެން ތަބާވިކަމަށްޓަކައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރުއްސެވުމަށް އެއުރެން ނުރުހުންވިކަމަށްޓަކައެވެ. ދެން އެކަލާނގެ އެއުރެންގެ ޢަމަލުތައް ބާޠިލު ކުރެއްވިއެވެ."

އަލްޙަސަނު ވިދާޅުވިއެވެ. الله تبارك وتعالى ގެ މިބަސްފުޅާމެދު މުޖާހިދު ވިދާޅުވިއެވެ:

﴿لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْـًٔا ۚ﴾ [النور: 55]

މާނައީ: "އެއުރެން، ތިމަންއިލާހާ އެއްވެސް އެއްޗަކާ ބައިވެރިކޮށް ޝަރީކު ނުކުރެއެވެ."

މުޖާހިދު ވިދާޅުވިއެވެ:

«لا يحبون غيري» (46)

މާނައީ: "ތިމަންއިލާހު ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކަށް އެއުރެން ލޯބިނުވެއެވެ."

އަލްބުޚާރީގެ ޞަޙީޙުގައި ޢާއިޝާ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهَا ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ނަބިއްޔާ صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

(46) حلية الأولياء: 296/3 ، تفسير القرطبي: 300/12

«الشِّرْكُ أَخْفَى مِنْ دَبِيبِ الذَّرِّ عَلَى الصَّفَا فِي اللَّيْلَةِ الظَّلْمَاءِ، وَأَدْنَاهُ أَنْ تُحِبَّ عَلَى شَيْءٍ مِنَ الْجَوْرِ، أو تُبْغِضَ عَلَى شَيْءٍ مِنَ الْعَدْلُ. وَهل الدِّينُ، إِلَّا الْحُبُّ وَالْبُغْضُ؟ قَالَ اللَّهُ عز وجل ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾»[47]

މާނައީ: "ކަޅު އަނދިރި ރޭގައި، ހިލައެއްގެ މަތީގައި ހިނިހިރާ ހިނގުމަށްވުރެވެސް ޝިރުކު ވަންހަނާވެގެންވެއެވެ. އޭގެ އެންމެ ކުޑަ މިންވަރަކީވެސް ތިބާ އަނިޔާވެރިކަމުން ކަމެއްގެ މައްޗަށް ލޯބިކުރުމެވެ. ނުވަތަ ޢަދުލުވެރިކަމުން ކަމަކަށް ރުޅިއައުމެވެ. އަދި ލޯބިވުމާއި ރުޅިއައުންކަމުގައި މެނުވީ ދީންވާނެހެއްޔެވެ!؟ ﷲ تبارك وتعالى ވަޙީކުރައްވައެވެ:

﴿قُلۡ إِن كُنتُمۡ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِي يُحۡبِبۡكُمُ ٱللَّهُ﴾ [آل عمران: 31]

މާނައީ: "ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން ﷲ އަށް ލޯބިވާނަމަ ވާނީ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތަބާވާށެވެ! އޭރުން ﷲ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންނެވާނެއެވެ."

މިއީ ހަގީގަތުގައި ތިބާއަށްވެސް ﷲ تبارك وتعالى ނުރުއްސަވާ ކަންތައްތަކުގެ ލޯބިވުމާއި، އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިގެންނެވާ ކަންތައްތަކުގެ ނުރުހުންވުމަކީ، އަދި އެކަލާނގެ މައްޗަށް އެކުވެރިވެ އަޅުކަމެއް އަދި އެކަލާނގެ މައްޗަށް ދެކޮޅުވެރިވެ ޢަދާވާތްތެރިވުމަކީ ޒުލުމެވެ ވަންހަނާވެގެންވާ ޝިރުކުގެ ބާވަތްތަކުން ކަމެއްކަމަށް ނަތީޖާއެވެ.

އަލްޙަސަން ވިދާޅުވިއެވެ:

«اعْلَم أَنَّك لن تحب الله حَتَّى تحب طَاعَته»

(47) المستدرك للحاكم: 3148، حلية الأولياء: 368/8 މިޙަދީޘް ޞަޙީޙުކަމަށް މުޚްތަސަރުން ބަޔާންކުރެވިފައެވެ. އަލް ޢަލްބާނީ، އަލްޙާފިޡުއިބްނުކަޘީރު މިޙަދީޘް ބަޔާންކުރެއްވުމަށްފަހު ނަތީޖާއެވެ. މިޙަދީޘްގެ ކެރިކޮޅުގައި އިބްނުޢަބާސް: "ހިނިހިރާ ހިނގުމަށްވުރެވެސް ޝިރުކު ވަންހަނާވެގެންވެއެވެ." މިއިބާރާތުވެސް އެބަސް ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ޙަދީޘްތަކެއްގެ ސަނަދުން ފެނެއެވެ. (الأدب المفرد للبخاري: 716) އަދި ﷲ އަށްޓަކައި ލޯބިވުމާއި އެކަލާނގެއަށްޓަކައި ރުޅިއައުމުގެ މައްޗަކަށް އައިސްފައިވާ ނަސްބުތައް ފެނެވެ.

މާނައީ: "ދަންނާށެވެ! اللَّهُ އަށް ހިތާމަކަންފުޅުވާން ތިބާ ކުރާކަންތައްތަކަށް ތިބާ اللَّهُ ދެކެ ކުރައްވާކަމެއް ނުވާނެއެވެ."

ޛުއްނޫނު އަލްމިޞްރީގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރެވުނެވެ: "އަހުރެންގެ ވެރި ރައްބުދެކެ ލޯބިވާކަމުގައިވާނީ ކޮންއިރަކުންތޯއެވެ؟" ވިދާޅުވިއެވެ:

«إذا كان ما يبغضه عندَكَ أمرَّ من الصبر»[48]

މާނައީ: "އެކަލާނގެ ނުރުހުއްސަވާ ކަންތައް ތިބާގެ ގޮތުގައި، ޞަބުރަށްވުރެ ހިތި އެއްޗަކަށް ވެއްޖެނަމައެވެ."

ބިޝްރު ބްނުއް ސައްރީ ވިދާޅުވިއެވެ:

«ليس من أعلام الحب أن تحب ما يبغضه حبيبك»[49]

މާނައީ: "ތިބާ ލޯބިވާ ފަރާތް ނުރުހިއަންނަ ކަންތައްތަކަށް ތިބާ ލޯބިވުމަކީ ލޯބީގެ އަލާމާތެއް ނޫނެވެ."

އަބޫ ޔަޢުޤޫބު އައްނަހުރުޖޫރީ ވިދާޅުވިއެވެ:

«كُلُّ مَن ادّعى محبةَ الله تعالى، ولم يوافق الله في أمره؛ فدعواه باطل»[50]

މާނައީ: "اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ދެކެ ލޯބިވާކަމަށް ދައުވާކޮށް، ދެން اللَّهُ ގެ އަމުރުފުޅަށް އެއްބަސްނުވެއްޖެ ކޮންމެ މީހެއް، ފަހެ އެމީހާގެ ދައުވާ ބާޠިލުވެގެންދެއެވެ."

ނަބާޖީ ބުން މުޖާހިދު ވިދާޅުވިއެވެ:

«لَيْسَ بصادق من ادعى محبة الله وَلَمْ يحفظ حدوده»[51]

---

[48] حلية الأولياء: 392/9

[49] حلية الأولياء: 7/10 ، عيون الأخبار: 387/2

[50] الحلية الأولياء: 356/10 ގައި އަބޫ ނަޞްރު، އަބޫ ޔަޢުޤޫބު އައްނަހުރުޖޫރީގެ ބަސްފުޅަކަށް ގެންގުޅުއްވައިފައެވެ. އެކަމަކު މި އަޤްވާލް ވާރިދުވެގެން ނުވެއެވެ.

[51] الرسالة القشيرية: 488/2

މާނައީ: "ﷲ ދެކެ ލޯބިވާކަމަށް ދަޢުވާކޮށް، އެކަމަކު އެކަލާނގެ ޙައްޤުތަކަށް ތަބާވެރިނުވާ މީހާ ތެދުވެރިއެއް ކަމުގައި ނުވެއެވެ."

ޝަވާހިދު ވިދާޅުވެއެވެ:

«المحبة الْمُوَافَقَةُ فِي جَمِيعِ الْأَحْوَالِ، وَأَنْشَدَ:

وَلَوْ قُلْتَ لِي: مُتْ، مُتُّ سَمْعًا وَطَاعَةً ∴ وَقُلْتُ: لِدَاعِي الْمَوْتِ: أَهْلًا وَمَرْحَبًا»(52)

މާނައީ: "ލޯބިވުމަކީ ހުރިހާ ޙާލަތެއްގައި އެއްބަސްވެ އިއްތިބާޢުވުމެވެ. -ދެން ގެން ބައިތެއްކިޔުއްވިއެވެ:-

"ތިބާ އަހުރެންގެ ގާތުގައި މަރުވާށޭ ބުނެފިނަމަ، އަޑުއަހާ ކިޔަމަންވެގެން އަހުރެން މަރުވާނަމެވެ، އަދި މަރުގެ ދަޢުވަތުދޭ މީހާއަށް އަހުރެން ބުނާނީ މަރުޙަބާއޭ މަރުޙަބާއޭ."

ﷲ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ގެ މިބަސްފުޅުވެސް މިމާނައިން ހުރިވެއެވެ:

﴿قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ﴾ [آل عمران: 31]

މާނައީ: "ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން ﷲ ދެކެ ލޯބިވާނަމަ ދެން ތިމަންނަގެފާނަށް ތަބާވާށެވެ! އޭރުން ﷲ ތިޔަބައިމީހުންދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގެންނެވާނެއެވެ."

އަލްޙަސަން ވިދާޅުވެއެވެ:

«قَالَ أَصْحَاب النبي صَلَّىٱللَّهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ إِنَّا نحب رَبنَا حبا شَدِيدا فَأحب الله أَن يَجْعَل لحبه علما فَأنْزل الله تعالى هَذِه الْآيَة»(53)

މާނައީ: "ނަބިއްޔާ صَلَّىٱللَّهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ ގެ އަޞްޙާބުބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ: "އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ! އަހަރުމެންގެ ވެރި ރައްބުދެކެ ވަރަށް ބޮޑަށް އަހަރުމެން ލޯބިވަމެވެ." ދެން ﷲ تَبَارَكَ وَتَعَالَى އެކަލާނގެދެކެ ލޯބިވުމަށް ޢަލާމާތެއް ލެއްވުމަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންނެވިއެވެ. ދެން ﷲ تَبَارَكَ وَتَعَالَى މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ."

---

(52) سير السلف للأصبهاني: 1114/3، حلية الأولياء: 301/10، تاريخ بغداد: 430/8

(53) الزهد لأبي حاتم: 29، تفسير الطبري: 325/5 ، الشريعة للآجري: 254

ރަސޫލާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އަށް ތަބަޢަވެ، އަޅުގަނޑުމެން ލޯބިކުރުން

ޝަރުޠު لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللهُ އަށް ހެކިވުން ޞައްޙަ ވުމަށް

މިތަނުން އެނގިގެންދަނީ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އަށް ހެކިވުން مُحَمَّدٌ رَسُولُ الله ހެކިވުމުގެ ޝަރުޠު ފުރިހަމަވެގެން ނުދާނެކަމެވެ. އެއީ، اللَّه تَبَارَكَ وَتَعَالَى ލޯބިވާ ގޮތަށް ކަންތައްތަކަށް ލޯބިވެ، އަދި އަޅުގަނޑުގެ ނުރުއްސަވާ ކަންތަކަށް ނުރުހުންވެގެން ޝަރުޠު اللَّه ދެކެ ލޯބިވުން ފުރިހަމަނުވާކަން އެނގިއްޖެއެވެ؛ ފަހެ އަޅުގަނޑު ލޯބިވާޖެހެނީ ކަންތަކާއި އަޅުގަނޑު ނުރުއްސަވާކަންތައް ދެނެގަތުމުގެ ޖެހެއެވެ، اللَّه ލޯބިވާޖެހެނީ އަދި ނުރުއްސަވާ ކަންތައް އަޅުގަނޑު ރަސޫލާގެ ޝަރީޢަތުގެ ތަރުތީބުން: ދިރާސާކުރު صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ގެ އަރިހުން ޝަރުޢު އަޅުގަނޑު މަގުދައްކަވާފައެވެ. އެއީ އަޅުގަނޑުމެން ހަމައެކަނި ނަފްސުކުރުމަކީ ކަންތައް ތަބާވުން، އަޅުގަނޑުމެން ނަހީކުރެއްވި ކަންތަކުން އެއްކިބާވުމެވެ. އެހެންކަމުން اللَّه تَبَارَكَ وَتَعَالَى އަށް ލޯބިވާނަމަ އަޅުގަނޑު ރަސޫލާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އަށް ލޯބިވާނީ، އަޅުގަނޑުމެން ތެދުކަން އަޅުގަނޑުމެން ތަބާވުން ޚާއްޞަކުރާ ކަމެއްކަމުގައިވާނެއެވެ.

މިހެންވީ اللَّه تَبَارَكَ وَتَعَالَى، އަޅުގަނޑުގެ ލޯބިވުމާ އަޅުގަނޑު ރަސޫލާއަށް ލޯބިވުން މިއާއެކީގައި ޖަމާކުރައްވައިފައެވެ:

﴿قُلۡ إِن كَانَ ءَابَآؤُكُمۡ وَأَبۡنَآؤُكُمۡ وَإِخۡوَٰنُكُمۡ﴾ [التوبة: 24]

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައްޕައިންނާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރިންނާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޚުންނާއި..."

މިބަސްފުޅާ ހަމައަށެވެ:

﴿أَحَبَّ إِلَيۡكُم مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ﴾ [التوبة: 24]

މާނައީ: "اللَّه އާއި އަޅުގަނޑުގެ ރަސޫލާއާއިވެސް (އަޅުގަނޑު) ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލޯބިވެތިކަމުން ބޮޑުވެގެންވާނަމަ."

އެއީ އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރިކަން އަޅުކަމުގައި، އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންތެރިވުން އެބައި ތަބާވުމަކީ ގުޅިފައިވާކަމެއް ކަމުގައިވާތީއެވެ.

ނަބިއްޔާ صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ:

«ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهِنّ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ: أَنْ يَكُونَ اللهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلّهِ، وَأَنْ يَكْرَهَ أَنْ يرجعَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْقَذَهُ اللهُ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُلقَى فِي النَّارِ»[54]

މާނައީ: "ތިންކަމެއް އެމީހެއްގެ ގައިގައިވާ މީހާއަށް އީމާންކަމުގެ ފޮނިމަޒާ ފެންނާނެއެވެ. ﷲ އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ، އެމީހެއްގެ ގާތުގައި އެހެން ހުރިހާ އެއްޗަކަށްވުރެ ލޯބިވެރިވުމެވެ. އަދި މީހަކު ލޯބިވާނީ ﷲ އަށްޓަކައި ކަމުގައި އެމީހަކު ލޯބިވުމެވެ. އަދި އަލިފާނުގެ ތެރެއަށް އެއްލާލެވުން ނުކަމަށް ބަލާ ފަދައިން، ކާފިރުކަމުން ﷲ އޭނާ ސަލާމަތްކޮށްދެއްވުމަށްފަހު އަނބުރާ އެކަމަށް ރުޖޫޢުވުމަށް ނުކަމަށްވުމެވެ."

(މުސްލިމުންގެ ޖަމާޢަތުގައި) ސިޔާސީ ފިރުޤާތަކާއި ހިޒްބީ ފިރުޤާތަކުގެ ނަމުގައި (ﷲ އަށް ޓަކައި ނޫން) ލޯބިވެވޭނީ ހަމަ ހިޒްބުގެ އެކުވެރިންނާ އެކުވެރިންގެ ތެރޭގައެވެ. އެބައިމީހުން ލޯބިވަނީ ހަމަ އެބައިމީހުން ލޯބިވާ ހިޒްބުތަކުގެ ތެރޭގައެވެ. އެހެންވެ ދުށްމަނަވާ ސަބަބަކީ އެހެން ހިޒްބަކަށް ނިސްބަތްވުމެވެ. "ކޮބާ ބަޔަކު ކަމަށްވާނަމަ ނިކަން ބަލާއެވެ!"

ހަމައެހެން ﷲ އަށް ލޯބިވާ މީހާ ފަރުވާކުރައްވާ ކަމެއް ނޫނީ ކަމެއް ކިޔަމަންތެރިވެ ނިކަމެތިވުމެވެ. އަދި ހަމަ ފަރާތުގެ ކޮމަނޑު އަޅުކަމެއް ނުކުރާނެއެވެ. މިއީ ޢިބާދަތްތަކުގެ ގޮތުގައި ސުންނަތްތަކާއި ނަފުލުތަކަށް ހިތްވަރުލުމަށްޓަކައި ޙަދީޘް ޤުދުސީގައި ވާ ގޮތެވެ. އަލްލާހު ތަޢާލާ ވިދާޅުވެއެވެ:

«وَلا يَزَالُ عَبْدِي يَتقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِش بِهَا، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا»[55]

---

[54] صحيح البخاري: 16، ومسلم: 43

[55] صحيح البخاري: 6502

މާނައީ: "އަދި ސުންނަތް ކަންތައްތަކުން އެއަޅާ ތިމަންއިލާހާ ކުއްތަންވަމުންދެއެވެ. އެދި އެހެންގޮސް ތިމަންއިލާހު އެއަޅަކަށް ލޯބިވެވޭވަރަކަށް ދާންދެނެވެ. ދެންފަހެ ތިމަންއިލާހު އެއަޅާދެކެ ލޯބިވެވޭހިނދުނަމަ؛ އެއިން އޭނާ އަޑުއަހަމުންކަންފަތްވާނީ ތިމަންއިލާހެވެ. އަދި އެއިން އޭނާ ބަލާބެލުންވާ ލޮލްވާނީ ތިމަންއިލާހެވެ. އެއިން އޭނާ ތަކެތި ހިފާ އަތްކަމުގައިވާނީ ތިމަންއިލާހެވެ. އަދި އެއިން އޭނާ ހިނގާ ފައިކަމުގައިވާ ފައިވާނީ ތިމަންއިލާހެވެ."

އަދި ބުނުއްވެއެވެ: ބައެއް ރިވާޔަތެއްގައި މިހެންވާހަކަވެއެވެ:

«فَبِي يسمع وَبِي يبصر وَبِي يبطش وَبِي يمشي» [56]

މާނައީ: "ދެންފަހެ އޭނާ އަޑުއަހަނީ، އަދި ބަލަނީ، އަދި ހިފަނީ، އަދި ހިނގަނީ ތިމަންއިލާހުންނެވެ." (މުދުވެރިކޮން، ސަބަބުންނެވެ.)

އޭގެ މާނައަކީ: ﷲ ދެކެ ލޯބިވުމުގެ ތެރެއިން އޭނާގެ ހިތް ފުރިގެންވެ، އެހިތުގެ މައްޗަށް ގަދަވެގެންނަމަ؛ ދެން ތަޢާލާ ރުއްސަވާ ކަންތައްތަކަށް ވުރެ އޭނާގެ ގޮތަކަށްތަކަށް ބަހައްޓާނެއިން ނުދާނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ނަފްސު އެހީތެރިކަމުގެވޮރުތަކާއި ހިތްހަމަޖެހިގެންވާ ނަފްސުއްލަވާމަތުގެއެވެ. ދެން އެނަފްސުގެ ބޭނުންތަކާއި އަމިއްލަ އެދުމަތަކީ ހުސްނު، އެނަފްސުގެ ވެސް އިލާހުގެ މުރާދުތަކެން އެއްގޮތަށް ފަސާވެ ހުންނާނެއެވެ.

[56] نوادر الأصول: 1/265 **ނޯޓް:** މިޙަދީޘް، ސަނަދުގާއިމު އެއްވެސް ފޮތެއްގައި ނުވެއެވެ. ސަނަދުގާ ނުހާ ބައެއް ބުލީންނާއި ޖަމާގެ މިހެން މިޙަދީޘް ދިޔަޢީފުކޮށެވެ.

ﷲ މިބާގެ ކިބައިން އެދިވޮޑިގެންނެވި މުރާދަށް އަވަސްކުރާށެވެ. މިބާ ބޭނުންވާ އަމިއްލަ ފައިދާއާއި މުރާދުތަކުން ދުރުވެ.

އޭ މިހިރަ މީހާއޭވެ! މިބާގެ ކިބައިން ﷲ އެދިވޮޑިގެންނެވި މުރާދަށް މިބާ އެކަލާނގެއަށް އަވަސްކުރާށެވެ! މިބާ އެކަލާނގެ ކިބައިން އެދޭ މުރާދުތަކަށް (މަޤްޞަދުތަކަށް) ނޫނެވެ. ފަހެ އެމީހަކު އަމިއްލައަށް އެދޭ މުރާދުގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެއަށް އަވަސްކުރާ މީހާއީ؛ ޝަރުޢުގެ މަގުމަތީގައި ހުރެ ﷲ އަށް އަވަސްކުރާ މީހެކެވެ. އޭނާއަށް ލިބޭ ކިބައިން އެކަލާނގެ ރިޟާހަމަޖެހުމެވެ. އަދި އެހެންމީހުން ފިތުނަތައް ގެއްލިގެން، އޭނާގެ މުރާދުތަކަށް ފިރުކިގެންދެއެވެ. ދުނިޔެއާ އާޚިރަތްވެސް ގެއްލިގެންދާނެއެވެ.

ﷲ އަށް ޓަކައި ޚާއްޞަވި މަޤާމުތަކެއް ހިތުގައި ހުރިހިނދަކު، އެހެން ފަރާތާ، އެހެން ފަރާތް ސާބިތުކޮށް އެދިވޮޑިގެންނެވި ކަމެއް ހިފެހެއްޓުމަށް ބޭނުމެއް ނުވާނެއެވެ. އިމާމް ބައްޔާ ޤައުލުކުރެއްވިއެވެ:

«من أحبَّ الله لم يكن عنده شيء آثرَ من رضاه، ومن أحبَّ الدنيا لم يكن عنده شيء آثر من هوى نفسه»

މާނައީ: "ﷲ ދެކެ ލޯބިވާމީހާ، އެކަލާނގެ ރުއްސެވުމުގެ މައްޗަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް އޭނާގެ ގާތުގައި އިސްވެގެންނުވާނެއެވެ. އަދި ދުނިޔެދެކެ ލޯބިވާމީހާ އޭނާގެ ހަވާނަފްސުގެ އަމިއްލަ އެދުމަށްވުރެ އޭނާގެ ގާތުގައި އިސްކަންދެވޭ އެއްޗެއް ނުވެއެވެ."

އިބްނު ރަޖަބުއާ އެކަލޭގެފާނުގެ ސަނަދުން އަޙްމަދު ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ:

«مَا نظرتُ بِبَصَرِي، وَلَا نَطَقْتُ بِلِسَانِي، وَلَا بَطَشْتُ بِيَدِي، وَلَا نَهَضْتُ عَلَى قَدَمَيَّ، حَتَّى أَنْظُرَ عَلَى طَاعَةٍ أَوْ عَلَى مَعْصِيَةٍ، فَإِنْ كَانَتْ طَاعَةٌ تَقَدَّمْتُ وَإِنْ كَانَتْ مَعْصِيَةٌ تَأَخَّرْتُ» (57)

މާނައީ: "ކިޔަމަންތެރިވުމެއްގައިތޯ ނުވަތަ އުރެދުމެއްގައިތޯ އަހުރެން ބަލައިލުމަށް ދާންދެން އަހުރެންގެ ދެލޮލުން ނުބަލަމެވެ. އަދި އަހުރެންގެ ދުލުން ވާހަކައެއް ނުދައްކަމެވެ. އަދި އަހުރެންގެ އަތުން ބީހި ނުހިފަމެވެ. އަދި އަހުރެންގެ ދެފައިމައްޗަށް ނުތެދުވަމެވެ. ދެންފަހެ އެއީ ކިޔަމަތުގެ ކަމެއްކަމުގައިވާނަމަ އަހުރެން ކުރިއަށް ދަމެވެ. އަދި އެއީ އުރެދުމުގެ ކަމެއްކަމުގައިވާނަމަ އަހުރެން ފަހަތަށް ޖެހެމެވެ."

މިއީ (ﷲ ދެކެ) ޚިޝްޔަތްތެރިވި ޚާއްޞަ މީހުންގެ ޙާލަތެވެ. ﷲ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރަޙުމަތްކުރައްވާށިއެވެ. އަހަރެމެންގެ މިކަން ފަރުވާކުޑަކުރެވެނީ ކިހާވަރަކަށްތޯ! އަހަރި އެއީ ބަޔަކުގެ ޚާއްޞަ ސިފައެއްކަމަށް ދެކެވޭތީއެވެ.

(57) الورع لابن أبي الدنيا: 195

﴿ اللَّهُ تبارك وتعالى އީ މުއުމިނުން ބޮޑުވެގެންވާ ލޯބިވާ އިލާހަކީ، އެއްވެސް އެއްޗަކަށް ވަން ނުދީ އަކަށާވަގެން ޖެހުން ހިތުގެ ފުރިހަމަކަން ﴾

ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ މަދީނާއަށް ވަޑައިގެންނެވިހިނދު ދެއްވި ޚުޠުބާގައި އިސްލާމްކުރައްވާފައިވާ މިމަޤާމުގައި ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«أَحِبُّوا اللَّهَ مِنْ كُلِّ قُلُوبِكُمْ»[58]

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ މުޅި ހިތްތަކުން اللَّهُ ދެކެ ލޯބިވާށެވެ."

އިބްނު އިސްޙާޤުއާއި އެހެނިހެން ބަޔަކުވެސް އެވާހަކަ ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ.

އެހެނީ اللَّهُ ދެކެވާ ލޯބިން އެހިތެއްގެ ހިތް ފުރާލައިފި މީހާ؛ ހަވާނަފްސާއި އަދިއެހެން އެއްޗެހީގެ ބޭނުންތަކުން ހަމަހަމަ އެކަށީގެ ހިތްވަރަކީ ޖެހޭގޮތް ނުހުންނާނެއެވެ. ޝާޢިރުގެ އިސްލާމްކުރައްވާފައިވާ މިކަމަށެވެ:

«أروح قد ختـــمت على فُـؤَادِي ∴ بحبك أَن يحــــــل بِهِ سواكا

فَلَو أَنِّي اسْتَطَعْت غضضت طرفِي ∴ فَلم أنظـــــــر بِهِ حَتَّى أراكا

أحـبك لَا ببعضي بل بكــــلي ∴ وَإِن لم يبْـــق حبك لي حراكا

وَفِي الأحباب مَخْصُوص بوجـــد ∴ وَآخــر يَدعِي مَعَه اشـــــتراكا

إِذا اشتبكت دموع فِي خـــدود ∴ تبـين من بكا مِمَّن تبـــاكى

فَأَما من بَكَى فيذوب وجـــدا ∴ وينطبق بالهوى من قد تشـــاكا»[59]

---

[58] سيرة ابن هشام: 106/2 ، دلائل النبوة للبيهقي: 525/2 މިއީ މުރުސަލްޙަދީޘް ރިވާވެގެންވާ ބަރިކަށިކަމާއެކުގައި ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ.

[59] الوساطة بين المتنبي وخصومه: 126/1، المدهش لابن الجوزي: 502/1

މާނައީ: "އަހުރެން މިދަނީ، އިބްލީހާއި ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތެއްގެ ލޯބި މިއަދާގެ ހިތަށް ވަދެވުން ދުރުވެ، އިބްލީހުގެ ހިތުން މިއަދާގެ ހިތުގައި ސިއްކީނުން ކޮށާލަން ބާވައެވެ، އަހުރެންނަށް ފެނުނީ އަހުރެންގެ ނަޖިސް އެއްކޮށް ތިރިކުރީ، އަދި އިބްލީހުގެ ފިނިއްސާއިމުން ދުރުކޮށް އެކަން އެއްފަށް އަހުރެންގެ ތެރެއިން ނުބައިވީ، އަހުރެން އިބްލީހުގެ ހިތްވަރި އަހުރެންގެ އެއްބަސްވުންތަކުން މިހެން އަހުރެން އެއްކޮށް ދުރުކޮށް އެއްފަސް ބަރަކާތުން ނުބައިވެ ވަރުގަދަކޮށް ހިތްވަރާއި ބާރުގެ ހިތުން ހުސްވެ ވަޙީދުވުމުން ހާއްސަވާ މިހެންވެއެވެ، އަދި އަންނަނީ އެހިތުވަރިހާރުއި ބައިވެރިވެގެންވާކަން ދައްވާނަތީ މިހެންވެއެވެ، ކާފިރުންގެ މައްޗަށް ނަޖިސްތަކުގެ ފިއްސާވެގެންދިޔަ، ބާރާތުވެގެންދާނެ ހިތްވަރާއި ތަފާތުކޮށްދޭ މިހާ، ދެންފަހު ހިތްވަރު އެއްގެ ހިތުން ވިހުގެންދިޔަ، އަދި (ހިތުން) ބަލިވާނަކަން ގެދުން މިހާ އަދިއްޔާ އެދުވާ ދައްކަން ވާހަކަދައްކާ ހަދައެވެ."

ހިތްވަރާ، އެކަލާ އަދިއްޔާ ނަފްސުވެރިކަމާއި ނަހީވެއް ނަފްސުގައި ބާރުވެގެންވާ ހިނދުވެ، އެކަލާ އަމުގައިވާ ހިތްބަލި ހަދައްވަން ކަންކަހާ ދައިވާއްވަރުގައި ގެނދޭ ނުވެއެވެ. (ބަލާށެ) ހިތްވަރާވާއިލާ އެކަލާ އަދިއްޔާ އެދުނަތުވާން އެއްކަމަށް ހުސްވެ ފަހަރުގެން ގަސް، އެކަލާ ހިތްވަ ފަރާތްވެއްލާ ދުވިހުނަ ވިހާއެވެ. "ދެން އެކަލާ އަށާއަހުރި، އަދި އެކަލާ ބަލަހައްޓާ ޔަގީނުކަމާއި ގެދުވެރިކަމެވެ."

ހިތުގެ ބަރަކާތުގެ ގެއްލުމެވެ. އިސްރާއީލީ ރިވާޔަތްތަކުގައި ﷲ ވަޙީދުކުރުމާއި:

«مَا وسعني سمائي وَلَا أرْضى ولكن وسعني قلب عَبدِي الْمُؤمن» [60]

މާނައީ: "ޔަޤީންކަމުގެ އާދައި، ޔަޤީންކަމުގެ ބިން ޔަޤީންކަމުގެ ތަނުގައި ތަނަވަސްވެގެން ނުވެއެވެ. އެކަމަކު ޔަޤީންކަމުގެ މުއުމިނުއަގާ ހިތް ޔަޤީންކަމުގެ ތަނުގައި ތަނަވަސްވެގެން ނުވިއެވެ."

ފަހެ ހިތުގައި ﷲ ފިޔަވައި އެހެން އެއްޗެއް ވާހަކަދައްކާ، ފަހެ ﷲ تَبَارَكَوَتَعَالَى ވަކި އެހެން އެއްޗެއް ބައިވެރިކުރުން ހިއްސާވެގެންވުން އެކަމު ފުރުސަތުދިނުމާ ފަރާތަކުން ގަބޫލުކުރާނެއެވެ. އަދި އެދުމުގެ ބޭނުމެއް އެކަލާނގެއާ ޝަރީކުގެންވުމުން އެކަލާނގެ ތަރިވަޒިގެން ނުވެއެވެ. ބަރަކާ އިޚްލާޞް އެތެރެއިން ބާކީވެގެންވާ އިޚްލާސްވެ. މުއުމިނުއަގާ ހިތުގައި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން

[60] قوت القلوب: 207/1، الزهد لأحمد: 423

އެއްޗެއް ހިމޭންވެ ހަމަޖެހިގެންވުމަށް، އަދި އެހެނާގެ ނުރުއްސަވާ އެއްޗެއް އަރިހުގައިވުމުން އެހެނާގެ ޣީރަތްތެރިވެ ބަޔާންކުރައްވައެވެ.

«أردنـــاكم صرفـا فَلَمَّا مزجــتم ∴ بعدتم بِمِقْدَار التفاتكم عَنَّا

وَقُلْنَا لكم لَا تسكنوا الْقلب غيرنَا ∴ فأسكنتم الأغيار مَا أَنْتُم منا» [61]

މާނައީ: "އަހަރެން ތިޔަބައިމީހުން ބޭނުންވީ ސާފު ޚާލިޞްކޮށް، ދެންފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެހެން އެއްޗެއް މަސްހުނިކޮށްލީމާ، ތިޔަބައިމީހުން އަހަރެމެންގެ ކިބައިން ދުރުވީ އަހަރެމެންނާ މިންވަރެއްގެ މައްޗަށް ތިޔަބައިމީހުން ދުރުވެގެންދިޔައީ، އަދި އަހަރެމެން ބުނީމު އަހަރެމެން ފިޔަވައި އެހެން އެއްޗެއް ހިތުގައި އުޅުއްވާ ނުދޭށޭ، ދެންފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެހެން ފަރާތްތައް ހިތުގައި ހިތަށްވަންނަދިނީމާ ދިރިއުޅުއްވީމާ، ދެން ތިޔަބައިމީހުން އަހަރެމެންގެ ކިބައިން ނޫނެވެ."

[61] المدهش: 326/1

ސަލާމަތްތެރި ހިތް

ﷲ ޙަޟްރަތުގައި އެހެން ފައިދާއެއް ނުވާ ސަލާމަތްތެރި ހިތަކާއެކު ﷲ ގެ ޙަޟްރަތަށް އައިސްފި މީހަކު މެނުވީ މާލާދަރި ނަފާނުވާނެއެވެ. ﷲ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ވިދާޅުވެއެވެ:

﴿يَوْمَ لَا يَنفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ أَتَى ٱللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾﴾ [الشعراء: 88–89]

މާނައީ: "މުދަލުކުން އަދި ދަރިއަރިކުން މަންފާއެއް ނުކުރާނެ ދުވަހެވެ. ސަލާމަތްތެރި ހިތަކާއެކު ﷲ ގެ ޙަޟްރަތަށް އައި މީހަކު މެނުވީއެވެ."

ސަލާމަތްތެރި ހިތަކީ: (ﷲ ގެ އަމުރުފުޅުތަކާއި ނަހީތަކާ) ޚިލާފުވުންތަކުގެ ޝަހުވަތުން ޢާފިޔަވެގެންވާ ހިތެވެ. ދެންފަހެ ނުބުރިގެންވާ ކަންތަކުން އެކި ތަތްތަތްލިގެންވާ ހިތެއް، އަދާލުގެ ޝިރުކުބައިން ޖާހިލުވެގެންވާ ދުނިޔެ ޒާހިރުވެގެންވާ ޙަޟްރަތުގެ އަވަރަށްޖެހިކަމުގައިވުމަށް އެކަށީގެންނުވާނެއެވެ. ދެންފަހެ އެހެމެން ހަޖަމަށް ފުރުއްޔަށްފުންޑަ އެހިނދުން އަޑިހުގައިވުމަށް އެކަށީގެންނުވާނެއެވެ.

«إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا» [62]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ﷲ އަކީ ޠާހިރު ތާހިރު ފަރާތެކެވެ. ޠާހިރު ތާހިރު އެއްޗެއް މެނުވީ އެކަލާނގެ ޤަބޫލު ނުކުރައްވައެވެ."

ދެންފަހެ ޠާހިރުތާހިރުވެގެންވާ ހިތެއް އެނދު ފުރަތަމައިންސާފު އަޑިހުގައިވުމަށް އެކަށީގެނެއެވެ.

﴿سَلَامٌ عَلَيْكُم بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى ٱلدَّارِ ﴿٢٤﴾﴾ [الرعد: 24]

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން ކެތްތެރިވިކަމުންޖެހި، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ސަލާމް ހުއްޓެވެ. ފަހެ، އާޚިރަތުގެ އުފާވެރި ގޮތަކީ މޮޅުކަމެއްވެ!"

---

(62) صحيح مسلم: 1015

﴿سَلَٰمٌ عَلَيۡكُمۡ طِبۡتُمۡ فَٱدۡخُلُوهَا خَٰلِدِينَ ٧٣﴾ [الزمر: 73]

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ސަލާމް ހުންނާތެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮ ތާހިރުވެގެން ކަންތައް ކޮށްފީމުއެވެ. ފަހެ، އެ ސުވަރުގެއަށް ދާއިމީބަޤާވާގޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުން އެތެރެ ވަންނާށެވެ!"

﴿ٱلَّذِينَ تَتَوَفَّىٰهُمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَٰمٌ عَلَيۡكُمُ ٱدۡخُلُواْ ٱلۡجَنَّةَ بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ٣٢﴾ [النحل: 32]

މާނައީ: "އެއުރެންނަކީ، ކުށްފާފަތަކުން ޠާހިރު ވެގެންވާ ހާލު، މަލާއިކަތުން އެއުރެން މަރުގެންނަވާ މީހުންނެވެ. (އެ ހިނދު) އެ މަލާއިކަތުން ވިދާޅުވާނެތެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ސަލާމް ހުންނާތެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކޮށްއުޅުނު އަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން، ތިޔަބައިމީހުން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާށެވެ!"

އިސްވެދިޔަ ތަނުގެ މައްޗަށް ހިތިކަރުނަރައާ ހިތާމަކުރުމުގެ އަރިފާތުން ހިތް މިއަދު ނުއަނދާ، ނުވަތަ ޚުރިފާ ފަޙާތަ ބައްދަލުކުރުމުންބަރަކާ އޮންނަ ސަލާމުގެ އަޙުވާލުން އެހެން ޙުކުމާ މިހާ؛ ފަހެ އެހީތަކުން ޖަހަންނަމައިގެ އަޔާތުން މާހުރު ގަދަވެގެންވާނެއެވެ.

ދެއްކުންތެރިހާއަޔީ ﷲ ގެ ފަރަޒު މަތިވެރިކަލާގެތު ޖާހިލުވި، އަދި ތައުޙީދު ބަސްފު ނުކުތާ މިހެއް

ތައުޙީދު ބަސްފުކުރުމާއި، އޭގެ ބަސްފުޅު ތާއިދުކުރުން ފުރިހަމަކޮށްދެން ނުވާ މިހެކު މުސްލިމު ޖަމާޢަތުގެ އަޚްލާޤުން ޖާހިލުކުރުމަށް ބާޠިލުޖެހިގެން ނުވެއެވެ.

ތައުޙީދުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން އެންމެ ފުރަތަމަ ނަބީކަމުގެ ހުރެގަނޑު އެމުހިންމުގެން ކުޅުނުލާވާ ބަރަކާ: އަބަދުވެސް އަމަލުތަކުން ދެއްކުންތެރިކާ އަޅުވެރިންނެވެ. އޭގެ އެންމެ ފުރަތަމަ މިހަކީ: އިޚްލާޞްތެރިކަމާއި، ފުޤަހާއުލާއި، ދެއްކުންތެރިކަމުގެ ސަބަބުތަކާ މިހާރެވެ. އެހެންނަމަ ދެއްކުންތެރިކަމުގެ ކުޅަ މިންވަރަކީވެސް ޝިރުކެކެވެ.

ހަމައެއްކަމަށް އިޚްލާޞުގެ މަތިވެރިކަމާ މާތްކަމާއި ޖެހިލުވެގެންވުމުގެ ސަބަބުން މުސްލިމު ކަންތައްކަން އެކަށީ މިހާ އޭނާގެ އަމަލުކުރުމުގައި ހެޔޮނިޔަތްކަން ނުބައްލަވާނެއެވެ.

ދެއްކުންތެރި މިހާއަކީ: ރަސޫލާގެ ނަމުގައި އުޅުވާލައިގެން ޝިރުކު އުފައްދައިގެން ކުރާ މިހެކެވެ. އެއީ އެހެންގެ އަމިއްލަ ނަފްސަން ރިޔާވަތްކަމް ނުގަމަކުވެ. އަދި އެހެން ރަސޫލާގެ ހާލަތު އަރިސް މިހާކަމަން ވިސްނާލެއެވެ. އެއީ އެހެން ރަސޫލާގެ ރަސޫލަމަން ނުވެސް ދަންނަ ބާރުގެއިއެވެ.

ދެއްކުންތެރި މިހާ، ދިޔަހަމު ފާޅުގައި ރަސޫލާގެ ނަމަން ކަސޭހަނދުއެވެ. އެއީ އެދިޔަހަމު ފުރަޒޭވެ ވައިގައި ހިފައިގެންދިއުމަކަށް. އަދި އަސްލުނުން ފާކު ފައިސާއަޔި ރަސޫލަވަން ވަޔިކުރަން ނުސާ މާހިރުނުން މިހާއަން މެނުވީ ކަބައިގެންދާނު އެއްކަމް ނުނުވެ.

ދެއްކުންތެރިކަމުގެ އަހުލުވެރިންނަށްފަހު ދުން ނަބީކަމަން ވަންނާނީ ޝަރުވަތްތަކުގެ އަހުލުވެރިންނާއި، އަދިއެހެ އެދުމުގެ އަޖުނުނެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ އެބައިމީހުންގެ ހަވާނަފްސަން ކިޔަމަންވެ، އެބައިމީހުންގެ ވެރި ރަސްބަސް އުޅުދުނު މީހުންނެވެ.

ދަންނަވާ ﷲ ގެ ބަސްތު އަޚްލާޤުންނަން ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ:

﴿يَـٰٓأَيَّتُهَا ٱلنَّفْسُ ٱلْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ٱرْجِعِىٓ إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَٱدْخُلِى فِى عِبَـٰدِى ﴿٢٩﴾ وَٱدْخُلِى جَنَّتِى ﴿٣٠﴾﴾ [الفجر:27–30]

މާނައީ: "އޭ ހިތްހަމަޖެހިގެންވާ ނަފްސާއެވެ! ތިބާ އަދި ތިބާއިން ރުހިވޮޑިގެންވާ ހާލު ތިބާގެ ވެރި ރައްބުގެ ހަޟްރަތަށް ރުޖޫޢަވާށެވެ. ދެން ތިމަންއިލާހުގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއަށް ތިބާ ވަންނާށެވެ! އަދި ތިމަންއިލާހުގެ ސުވަރުގެއަށް ވަންނާށެވެ."

މުވައްޙިދުންގެ އީމާންކަމުގެ ނޫރުން ޖަހަންނަމުގެ އަލިފާންވެސް ނިވެއެވެ. ޙަދީޘްގައިވެއެވެ:

«تقول النار للمؤمن: يا مؤمن جز فقد أطفأ نورك لهبي» [63]

މާނައީ: "ނަރަކަ މުއުމިނާއަށް ބުނާނެއެވެ: އޭ މުއުމިނާއެވެ! ހުރަސްކޮށްލައި ދާންދޭށެވެ! ތިބާގެ ނޫރު، އަހަރެންގެ އަލިފާން ހުޅުވަރު ނިއްވާލައިފިއެވެ."

އަދި މުސްނަދުގައި ޖާބިރުގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ވިދާޅުވިކަމަށްވެއެވެ:

«لَا يَبْقَى بَرٌّ وَلَا فَاجِرٌ إِلَّا دَخَلَهَا، فَتَكُونُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ بَرْدًا وَسَلَامًا كَمَا كَانَتْ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، حَتَّى إِنَّ لِلنَّارِ ضَجِيجًا مِنْ بَرْدِهِمْ» [64]

މާނައީ: "އެތަނަށް ނުވަންނާނޭ އެއްވެސް ހެޔޮލަފާވެސް ފާޖިރަކުވެސް ނުވެއެވެ. ދެން މުއުމިނުންނަށް އެ ވާނީ ފިނި ސަލާމަތްތެރި އަލިފާނަކަށެވެ. އެއީ އިބްރާހީމުގެފާނަށް ވިއްޔާއެވެ. އެހެންކަމުން އެމީހުންގެ ފިނިކަމުން ނަރަކައަށް (އުނދަގޫވެގެން) އަޑުގަދަކޮށްލައިގެންވެސް ވާނެއެވެ."

މިއީ ހަމަކު (އިބްރާހީމް) عَلَيْهِ السَّلَامُ ގެ ބަރަކާތުން، ކާފިރާ މިހުން (މުއުމިނުން) ވަރުގަދަކުރުމަށް ތަރުތީބު މުޢުޖިޒާތެވެ.

---

(63) شعب الإيمان للبيهقي: 369، الكامل في ضعفاء الرجال: 130/8 މިއީ ބަލިކަމި ސަނަދުތަކެއް އެކުލެވިފައިވާ ރިވާޔަތެކެވެ. އަދި އިބްނު ރަޖަބުގެ އަރިހުން ތަޚްވީފުގައި މިޙަދީޘް ނަކުލުކޮށް ދަނބިދެއްކުމަށް ރިވާޔަތް ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. (التخويف من النار: 360/4)

(64) مسند أحمد: 14520، المستدرك للحاكم: 8744، شعب الإيمان للبيهقي: 364 މިޙަދީޘްގެ ސަނަދުގައި ދަޢީފު ރިވާކުރާ ބައެއް ވެއެވެ.

﴿ މުއުމިނުންގެ ހިތުގައި ﷲ އަށް ލޯބީގެ ވަރުގަދަކަމާއެކު ބަހައް އުފުލިރުންގެ ބަސްތައް ﴾

ﷲ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ދެކެ ލޯބިވާ އަޅުތަކުންގެ ހިތްތަކުގައިވާ ލޯބީގެ އަޙްވާލަކީ ޖަހަންނަމައިގެ އަޙްޔާނީވެސް އާދޭދެން ބިރުގަންނަ ހުއްޓެއެވެ. (65)

---

(65) ދަންނާށެވެ! ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރި މުއުމިނުއަށާއި، އެހެން ހުރިހާ އެއްޗަކަށްވުރެ ބޮޑަށް ﷲ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ދެކެ ލޯބިވާ މީހުންނެވެ. އެއާއެކު އޭނާއި އެކަލާނގެ ޢާޒާބާއި އިޤާބަށް ބިރުގަނެ ބިރުވެތިވާ މީހުންނެވެ. އެއާއެކު އޭނާއި އެކަލާނގެ ރަޙްމަތަށް އުއްމީދުކުރާށެވެ، އަދި މާތްސް ނުވާ މީހުންނެވެ. މިހުރިހާ ކަމެއް ޖަމާޢަތުގެ މަންހަޖު ހާސިލުކުރުމަށް ހުރިހާ ކަމެއް ބޮޑު ހިތުގެ ފުރިހަމަ ކަމެއް ތަދަނަތުގަ ނުވާށެވެ. އެހެން ފަހުން ގެނެސް ނުވާ ސިފަ ނުވާށެވެ. ބޮޑަށް ފުރިހަމަ މިހިން ބޮޑަށް ކަންކަމުގައި ހެއްދެވުމަށް ވަސް ފަހުރުތުޖަށް ޤިޔާމަތުގެ ދުވަސްތައް ރަނގަޅުކުރާށެވެ. އެވެސް ދީނުގެ ތަރުތީބު ހިތް އުފެދެން ބޭނުންވެސް ލަފާޔާ ސޫރަތުގެ ފުރިހަމަ ﷲ އަށް ލޯބިވުމަށް ލޯބިވާ ހިތުގެ ވާހަކަ ދެއްކެވީ ދަރުމަވެރިކަން ސޮރަކަތާލެ ބޮޑުވެއްޖެއެވެ. އަދި ﷲ ދެކެ ބިރުވެތިވުމުގެ ބާވަތް ދެވަނަވިރުވުމެވެ. އެހެން ފަހުން ލޯބިކުރުމަށް ބަސްދީފައި އެވެ. އަސްލު ތަމްރީނު ރަނގަޅުކުރުމެވެ. ﷲ ދެކެ ބިރުވެތިވުމާއި، އެކަލާނގެ ރަޙްމަތަށް ހިތްޖެހުމާއި، އުއްމީދުކުރުމާއި، އަޚްލާޞްތެރިކަމާއި ހިތުގެ އިޚުލާޞް ބޮޑުވުމެވެ. މުއުމިނުންނަކީ ވަރަށް ގިނައިން ﷲ ގެ ރަޙްމަތަށް އުއްމީދުކުރާ އަދި އެކަލާނގެ ޢަޒާބަށް ބިރުވެތިވާ ދަރުމަވެރިން ހުރިހާ ކަމެއް ހާސިލުކުރާނެ ބަޔަކީ ތެދުވެސް އެކަމަށް އުޅުމެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ:

«قَالَ بَعْضُ السَّلَفِ: مَنْ عَبَدَ اللَّهَ بِالْحُبِّ وَحْدَهُ فَهُوَ زِنْدِيقٌ وَمَنْ عَبَدَهُ بِالْخَوْفِ وَحْدَهُ فَهُوَ حروري وَمَنْ عَبَدَهُ بِالرَّجَاءِ وَحْدَهُ فَهُوَ مُرْجِئٌ وَمَنْ عَبَدَهُ بِالْحُبِّ وَالْخَوْفِ وَالرَّجَاءِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ.» (مجموع الفتاوى:21/15)

މާނައީ: "ސަލަފުންގެ ބައެއް ބޭކަލުން ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: 'ހަމައެކަނި ލޯބިކުރުމުން ﷲ އަށް އަޅުކަންކުރާ މީހާ ވާނީ ޒިންދީޤަކަށެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ބިރުވެތިވުމުން އަޅުކަންކުރާ މީހާ ވާނީ ޙަރޫރީއަކަށެވެ (ޚަވާރިޖު). އަދި ހަމައެކަނި (ﷲ ގެ ރަޙްމަތަށް) އުއްމީދުކުރުމުން އަޅުކަންކުރާ މީހާ ވާނީ މުރްޖިއަކަށެވެ. އަދި ލޯބިކުރުމާއި، ބިރުވެތިވުމާއި، އުއްމީދުކުރުމުން އަޅުކަންކުރާ މީހާ ވާނީ މުއުމިނަކަށެވެ."

އިބްނު ރަޖަބު މިތަނުގައި އަދި ކުރިއަށްވެސް ބައެއް އަޅުވެރި ބާކީވުންގެ، އަދި ޝިރުކުން ނިސްބަތްވާ ބައެއް މީހުންގެ ބަސްތަކުން ގެންނަވާނެއެވެ. ނަމަވެސް އެބަސްފުޅުތަކުގެ މާނަކުރެވި އަދި ނުގެންގުޅޭ ޝަރީޢަތުގެ މިންގަނޑުތަކާ އެއްގޮތަށެވެ. އަދި ބާޠިލު މާނައެއް އެއިން ނުގުޅުއްވުމެވެ، އަދި އެކަމަ މާނައެއް ނުހިމެ ތަރަނުވާ އެއްކަމެއް ދުޢާކުރުން ޖެހެއެވެ. ﷲ ދެކެވާ ހިބަ ސަލާމަތް ނެތި ވަޅުގަނޑަށް ޖެހެއެވެ. އެއާއިއެކު ﷲ ގެ ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ސަހާބީންނަށްވުރެ ބޭއްސެ އެކަލާނގެ ދީނާ ޚިލާފުވާން އެހެންބަޔަކު ނުވެއެވެ. ޚިދުމަތުގައިވެސް، ބިރުވެރިވުމުގައިވެސް، ހިތާއި ގުނަވަންތަކުގެ ޢަމަލާއި އަދި ބަސްތަކުގައިވެސް އެބާކީވުންގެ މަސައްކަތުގައި ހިތްވަރުކޮށްދިނުމުގައި އަންގާ ސަލާމަތްތަކަށް ސީދާ ގޮތެވެ.

އަލްޖުނައިދު ވިދާޅުވިއެވެ:

«قالت النار: يا رب لو لم أطعك هل كنت تعذبني بشيء هو أشد مني؟ قال: نعم كنت أسلط عليك ناري الكبرى. قالت: وهل هناك نار أعظم مني وأشد؟! قال: نعم، نار محبتي أسكنتها قلوب أوليائي المؤمنين»[66]

މާނައީ: "ނަރަކަ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ އަޅުގެ ވެރި ރައްބެވެ! މިއަދާ އިބަރުވާނަން ކިޔަމަންތެރި ނުވިނަމަ، ތިބާ މިއަށްވުރެން ގަދަފަދަ އެއްޗަކުން އިބަރުފާނު މިއަށް އަޒާބުދެއްވާނަންތޯއެވެ؟' އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: 'އާނއެކެވެ. ތިމަންނިލާގެ އެންމެ ބޮޑު އަލިފާނގަނޑު ތިބާގެ މައްޗަށް ވެރި ކުރައްވާނަމެވެ.' ނަރަކަ ދެންނެވިއެވެ: 'މިއަށްވުރެ ބޮޑުވެ ގަދަވެގެންވާ އަލިފާނެއް ވޮތްތޯއެވެ؟' ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: 'އާނއެކެވެ. ތިމަންނިލާގެ މުއުމިނު ވަލީވެރިންގެ ހިތްތަކުގައި ތިމަންނިލާ ލޯތްބެވެ، ތިމަންނިލާގެ ލޯބީގެ އަލިފާނެވެ.'"

«قفا قلـيلاً بها عَلَيَّ فـــلا ∴ أقلَّ من نظـرة أزودهـا

ففي فؤاد المحبِّ نارُ هوى ∴ أحرُّ نار الجحيم أبردُها»[67]

---

(66) މިއަޘަރު އެއްވެސް ޞައްޙަ ސަނަދަކުން ނުފެނުނެވެ. އަދި ބައެއް އިލްމުވެރިން ބަޔާންކުރައްވާ ގޮތުގައި މިވާހަކައީ ފަހުން އަދި ސޫފީން ހަދާފައިވާ ބަސްތަކެވެ. އެއީ އެމީހުން ނިސްބަތްކުރާ ސޫފީންގެ އިމާމުކަމަށް ނިސްބަތްކުރާ ޖުނައިދުއާ ގުޅުވާފައެވެ. ނަމަވެސް ޖުނައިދުފަދަ ކުރީގެ އުޅުއްވި އަޅުވެރި ބޭފުޅުންނާ ފަހުގެ ސޫފީން އުފެއްދި ބިދުޢަތުގެ ގޮތްތަކާއި އެއްގޮތްވާ ގުޅުމެއް ނުވެއެވެ، އަދި ސުންނަތުގެ މަގުގައި ތިއްބެވި ބޭފުޅުންނެވެ. ނަމަވެސް ފަހުން އަދި މިހެން އެފަދަ ބޭފުޅުންނާ ގުޅުވާ ވާހަކަތައް ދޮގު ވާހަކަތަކެއް އުފައްދައިގެން އެބޭފުޅުންނާ ގުޅުވައިގެން ދިރައެވެ. ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ އެފަދަ ދެކޮޅުކުރުމާ ގުޅޭގޮތުން ވާހަކަފުޅު ދައްކަވާފައިވެއެވެ. ނޫން މިދި އިސްލާމީ ޢިލްމާއެކެވެ. އަދި ﷲ تبارك وتعالى އެކަލާނގެ އެންމެ ވަރުގަދަ ބޮޑު އަލިފާނަކީ ކާފިރުންނަށް ތައްޔާރު ކުރައްވާފައިވާ ނަރަކައިގެ އަލިފާނެވެ. ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿ٱلَّذِى يَصْلَى ٱلنَّارَ ٱلْكُبْرَىٰ ﴿١٢﴾ ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ﴿١٣﴾﴾ [الأعلى:12-13]

މާނައީ: "އެއީ އެންމެ ބޮޑުވެގެންވާ އަލިފާނުގައި އަންދާ ދޭހުވާނެ މީހާއެވެ. ދެން އޭނާއަށް އެތާގައި މަރެއްވެސް ނުވާނެއެވެ. އަދި ނުދިރޭނެއެވެ."

(67) شرح ديوان المتنبي للواحدي: 4/1

މާނައީ: "އެކަނިބުރުގެ ގޮވައިގެން ހަރުގުންގެ ގާތުގައި އިޝްތިޔާގު މަޖުބޫރުކޮށްދޭ، އެންމެ ނަޒާހަތުން ލިބޭ ކުއްލިވެސް މަދުވެގެން ނުވެއެވެ، ލޯބިވާ މީހާގެ ހިތުގައިވެސް ހަވާގެ އަލިފާނެއް ޖަހާލުގެ އަލިފާނުގެ އެންމެ ހޫނު އެއްޗަކީ (ހަވާނަފްސުގެ) އެންމެ ފިނި އަލިފާން."

ދެން ﷲ ދެކެ ލޯބިވާ މީހުން އަޑާ ކަރުނައޮހޮރުވުން، ވަރުގަދަ ލޯބީގެ ހޫނުކަމުން މިންވަރަށް ނިއްވާލެވިދާނެ، ހިތްގައިން އުޅުން އަނދައިގެން ދިޔައީލެވެ.

«دَعوه يطفي بالدموع حرارة ∴ على كبــــد حرى دَعوه دَعوه

سلو عاذليه يعذروه هنـــيهة ∴ فبالعذل دون الشوق قد قَتَلُوهُ» (68)

މާނައީ: "ހޫނުކަން ގަދަވެގެންވާ ލޯބީގެ ހޫނުކަން، ކަރުނަތަކުން ނިއްވާލެވިދާނެކަން ޖިގަރުބައިގެން އޭނާ ދޫކޮށްލާނެ، ދޫކޮށްލާނެ، އޭނާއަށް މަލާމާތްކުރާ މީހުން އިޝްތިޔާގަކުން އޭނާއަށް އުޒުރުދޭން ބުނާނެ، ދެން ޝައުޤު ކުރިމަތީގައި ކުރި މަލާމާތުން އެމީހުން އޭނާ ޤަތުލުކޮށްފިއެވެ."

މަޢުރިފަތްތެރިކަމުގެ މީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ބުނެއެވެ:

«أَلَيْسَ عجبا أَن أكون حيّا بَين أَظْهركُم وَفِي قلبِي من الإشتياق إِلَى رَبِّي مثل شعل النار الَّتِي لَا تنطفئ» (69)

މާނައީ: "ހަމަކަށަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ދިރިހުރުމަކީވެސް އަޖައިބެއް ނޫންހެއްޔެވެ!؟ އަދި ނިއްވާނުލެވޭ އަލިފާނުގެ ހުޅުގަނޑެއްފަދައިން އަހުރެންގެ ހިތުގައި ވެސް ރައްބަށް އެދޭ ޝައުޤުވެރިކަން ވާ ހާލުގައެވެ."

«وَلَم أَرَ مِثلَ نَارِ الحُـــبِّ نَاراً ∴ تَزِيدُ بِبُـــعدِ مُوقِدِهَا اِتِّقَادَاً»

މާނައީ: "ލޯބީގެ އަލިފާންފަދަ އަލިފާނެއް އަހުރެން ނުދެކެމެވެ، އެލޯބި މީހާ ދުރުވާވަރަކަށް އެލޯވެސް ހައްދަވާ ވަރަށް އިތުރެވެ."

---

(68) المدهش: 407/1

(69) صفة الصفوة: 451/1

މަޢުރިފަތުވެރިކަމުގެ އަހުލުވެރިންނަށް އެދުނުގެ ވެރި ސާރިބާ ދޫކޮށް ދެން އެހެންކަމެއްގައި މަޝްޣޫލުވުމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ޒިކުރުގައި އެހެންކަމަކާއި އުޅުން ޝަރީކުކޮށް ވިސްނުމެއް ނެތެވެ.

ޙަދީޘްގައިވެއެވެ:

«مَنْ أَصْبَحَ وَهَمُّهُ غَيْرُ اللَّهِ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ» (70)

މާނައީ: "ﷲ ޒިކުރުގައި އެހެން އެހެންކަމަކާއި ވިސްނުމާއި ކަންބޮޑުވެގެން ބައެއްބަޔަކު ގޮވާލާނުލައި ހިނގާ، ފަހު އެކަލާނގެ ﷲ (ގެ ޖަމާޢަތުގެ) ތެރެއިން ނުވެއެވެ."

ބައެއް ބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ:

«من أخْبرك أَن وليه لَهُ هم فِي غَيره فَلَا تصدقه» (71)

މާނައީ: "އެކަލާނގެ ވަލީވެރިޔަކަށް އެކަލާނގެ ޒިކުރުގައި އެހެންކަމަކާއި ވިސްނުން ބައެއްބަޔަކު އުޅޭކަމަށް ތިބާއަށް ޚަބަރުދީފިނަމަ، ފަހު ތިބާ އެކަމަކު ތެދުނުކުރާށެވެ."

ދާވޫދު އަލައިހިއް ސަލާމް ވިދާޅުވާކަމުގައިވެއެވެ:

«همك عطّل عليّ الهموم، وحالف بيني وبين السهاد، وشوقي إِلَى النظر إليك أوبق مني اللذات، وحال بيني وبين الشهوات، فأنا في سجنك أيها الكريم مطلوب» (72)

މާނައީ: "އިބަރާހީމާގެ ވިސްނުން ބައެއްބާ ތަބާވެދާނުކުރުން، އެހެން ހުރިހާ ވިސްނުންތަކާ ކަންބޮޑުވުންތައް އަޅުގެ ރޭގައި ކަނޑުވާލައިފިއެވެ. އަދި ސޫރަތު ނިންޖެއްނެތި ހޭލާހުރުމާއި..."

---

(70) المستدرك للحاكم: 7902، شعب الإيمان للبيهقي: 10038 މިޙަދީޘް މަތްރޫކްކޮށް ނަބިއްޔާ صَلَّىٱللَّهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ އާ ހަވާލާދީ ރިވާޔަތްވެގެން ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް އުބައިދު ބިން ކައުބުގެ ބަސްތަކެއްގެ ގޮތުގައި ރިވާޔަތްކުރެވިފައިވެ ތަރިކައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (الزهد لأحمد: 178)

(71) الأولياء لابن أبي الدنيا:87 ، صفة الصفوة: 251/2

(72) عيون الأخبار: 315/2 ، الهم والحزن لابن أبي الدنيا: 147، حلية الأولياء: 357/7

މިއަޔާއާ ދުވަހު ގުޅޭ ކަމަކާކުރިޔަސްވެ. އަދި އިބްނުލްޤައްޔިމް ފުރި ބަޔާނުކުރެއްވި އަގާގެ އާންމު
ޝައުޤުވެރިކަމުގެ ސަބަބުން (ދުނިޔަވި) ކައްޔާމްމައް ހަގާގެ ހިބައިން ފުރުޤާނީ، އަގާއާއި
ޝައުޤުވެރިކަމާ ދައުރު ހުރަސްއަޅައިދިނީމެވެ. އޭ ދިރުމިވެރި ވަރަކުމެވެ! ވަހަ އަގާ މުއްމިން އިބައިކުރާގެ
ޖަހައިދީ ހިދިގެންވާ ބާރުގައިދޯވެ."

«مَا لي شغل ســـواهُ مَا لي شغل ∴ مَا يصرف عَن هَوَاهُ قلبِي عذل

مَا أصْنَع إن جَفا وخاب الأمل ∴ مني بــــدل وَمِنْــه مَا لي بدل»

މާނައީ: "އުއިކުރު ދިޔަވައި އެހެން ކަމެއްގެ މަޝްއޫލުވެ އަހުރެންނަށް ނުވެއެވެ، އެކަލާނގެ ދެކެ
އޮންނަ ލޯބިގެ ހިނދުކޮޅަކު ކޮންމެކަމަކާގެވެ ހިތްވަރި މަލާމާތްކުރުމެއް، ނަޝޫރުތަކެއްނުވެއެވެ،
އަހުރެންނަކާނި ހިއުން، އަހުރެންގެ އުއްމީދު ގެއްލިގެން ދުރުވިޔަސް އަހުރެންނަށް ބަދަލުވެއެވެ،
އެކަމަކު އެކަލާނގެ ބަދަލުގައި ޙަޤީޤީ އެހެން އެއްޗެއް ނުވެއެވެ."

އަހުރެންގެ އަޚުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިކަންތަކުގެ މާނަ ފަހުމުވެއްޖެނަމަ، ނަބިއްޔާ
صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ގެ ބަސްފުޅުގައިވާ: "އުމުރުގައި ހިތުން ތެދުވެރިވެގެން ބާރު لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އަށް
ގޮވައިދޭ މީހާ، ﷲ އެކަށް ނަރަކަކަމަށް ބަރާމުކުރައްވައިވެ." މިބަސްފުޅުގެ މާނަ ފަހުމުވާނެއެވެ.

﴿ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ކަލިމަ ޙައްޤުކަން ފުރިހަމަކުރުމުގެ މުޤުތަޟާ ކަންތައް ނަތް މަޙްބޫބު ކުރަނިވިކަމުގެ ނުން ﴾

ދުންޔާގެ މިސާލުމައިގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން ނަރަކައަށް ވަތް މީހަކު، ފަހެ އެއީ އޭނާ އެކަލޭގެ ހިތުގައި ތެދުވެރިކަން ކުޅަވެގެން ފުރުންނެވެ. އެހެނީ މިކަލިމައަކީ މިކަލިމައާމެދު ތެދުވެރިވެވިއްޖެނަމަ، الله ރުހިވަޑައި އެހެން ހުރިހާ އެއްޗެއްކުން ހިތް ޖާހިލުކޮށްލާ ކަލިމައިގެ. الله ރުހިވަޑައި އެހެން ކަމަކަށްވުރެ ހިތުގައި އަތުވެއް ބޮޑުކޮށްފިނަމަ، އެއީ އެކަލާނގެ ހިތުގައި ތެދުވެރިވުން ކުޅަވެގެންފުރުންނެވެ.

لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ހިތުގައި ތެދުވެރިވެއްޖެ މީހާ، އެކަލާނގެ ރުހިވަޑައި އެހެން ޙަރާމްކޮށްދެއްވި ކަމެއް ދޫކޮށްލާނެއެވެ. އެކަލާނގެ ރުހިވަޑައި އެހެން އެއްޗަކަން އެހާ އެއްމިދުކަން އަދުރުވެރި ނުވާނެއެވެ. އެކަލާނގެ ރުހިވަޑައި އެހެން އެއްޗެއްގެ ބިރެއް ނުގަންނާނެއެވެ. އަދި الله އަށް ދެކޮޅު ވަލިޔާން ނުކުރާނެއެވެ. އޭނާގެ ނަފުސާއި އަމިއްލަ އެދުމުގެ އަޑަށްވުރެ އެއްކަލުން ބާރީ ކޮންމެހެ ނުދޭނެއެވެ.

މިއާއިލަވެސް މިގޭ މުޢާމަލާ: الله ދެކެ ލޯބިވާ މީހާ (ހުރިހާ ކަންތައްތަކުން) މަޙްބޫބުގެ ރުހުމަށް އަމުރުފުޅުގެންވުރެކަން ހިންގާނެއެވެ. އެކަމަކު އޭނާގެ ހިތައިން އެދުން އަމުރުފުޅުގެންވާނީ އޭނާ ފަހަރަކަށްސާލާ ކޮންމެ ފަހަރަކު، އެކަލާނގެ ރުޟާކަން ފުރުވާކުރުވެ.

ޙަދީޘް ބަސް އަސްލަކު މިއަށްމިއެވެ:

«إن الله تعالى ليحب العبد حتى يبلغ من حبه له أن يقول: اذهب فاعمل ما شئت فقد غفرت لك» [73]

---

[73] المحبة لله للختلي: 41 ، طبقات المحدثين للأصبهاني: 3/170، قوت القلوب: 2/82 ދަސްވުރަގެއްކަގެ މިއަޅުމު ރިވާވާގެން ޙަދީޘް ބޭން އަސްލަކު ދަރިކަމުން ޢަބްދުއްލާ ރަޙްމާނުގެ ބަސްފުޅުއްގެ ޚަބަރެއްގެ.

މާނައީ: "ﷲ تبارك وتعالى އަޅަކަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންނަވައިފި. އެހެންކަމުން އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިގަތުމުން ބޭނުންވާކަމެއް ދިނުން ވަޙީކުރެއްވުމަށް ދެއެވެ: "ތިބާ ކުރާށެވެ! ގޮސް ތިބާ ބޭނުންކަމެއް ކުރާށެވެ. ފަހެ ތިމަންއިލާހު ތިބާއަށް ފާފަފުއްސަވައިފީމެވެ."

އައްޝައިޚު ވިދާޅުވިއެވެ:

«إذا أحب الله عبدا لم يضرّهُ ذَنْب» (74)

މާނައީ: "ﷲ تبارك وتعالى އަޅެއްދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގެންފިނަމަ، ދެން ފާފައަކުން އޭނާއަށް ގެއްލުމެއް ނުވެއެވެ." (75)

މިވާހަކަތަކުގެ މަޤްޞަދަކީ: ﷲ ގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާ އަޅާއަށް ފާފަ ހިނގައިފިނަމަވެސް ގެއްލުމެއް ނުވެއެވެ. އެކަމުން އޭނާއާ ހަމައެކަނި އެދުންތަކާއި ވަޢުދުތަކަށް ކައްސާރިވުން ވެއްޖެ ކަންތައްތަކަށް، ނަޞޫޙާ ތައުބާވުމާއި އިސްތިޣްފާރު އެކަލާނގެ ހަޟްރަތަށް ނަންގަވައެވެ.

(74) حلية الأولياء: 318/4 ، البيان والتحصيل: 468/18

(75) ބަދުރުގެ އައްޝިފާއުލްމުޝަރަފުގެ ތަފްސީރުގައި މިފަދަ ރިވާޔަތް އައިސްފައިވެއެވެ. އެހެން ތަފްސީރެއްގައި އިބްނު ރަޖަބު މިއަދުވެސް ވިދާޅުވިއެވެ: «قال بعضُهم: إذا أحبَّ اللهُ عبدًا لم يضره ذنب، ومرادُه أنه يمحوه عنه، وربما يجعل الذنب في حقه سببًا لشدة خوفه من ربِّ وذله وانكساره له، فيكون سببًا لرفع درجة ذلك العبد عنده. وإذا خذل عبدًا وقضى عليه بذنبٍ لم يوفِّقه لشيء من ذلك، فلقي الله بذنبه من غير سبب يمحوه عنه في الدُّنْيَا، ثم يؤاخذه عليه في الآخرة ولا يغفره» (شرح حديث لبيك اللّٰهُمَّ لبيك: 137/1)

މާނައީ: "ބައެއް ބަޔަކު ވިދާޅުވިއެވެ: "ﷲ އަޅެއްދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގެންފިނަމަ، ދެން އޭނާއަށް ފާފައަކުން ގެއްލުމެއް ނުވެއެވެ." މިގެ މުރާދަކީ: އެކަލާނގެ އޭނާގެ ކިބައިން އެފާފަ ފުހެލައްވާ ފަދަކަމެވެ. ފަހަރެއްގައި އޭނާގެ ރައްބުގެ ޙައްޤުގައި އެފާފަ ބިރުވެރިވުމާއި، ނިކަމެތިވުމާއި، އިސްތިޣްފާރު ފަދަ ސަބަބެއްކަމުގައި ލައްވާފާނެތެވެ. އެހެންކަމުން އެފާފަ އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތުގައި އޭނާގެ ދަރަޖަ މަތިވުމަށް ސަބަބެއްކަމުގައިވެއެވެ. އެކަލާނގެ ނިކަމެތިކުރައްވާ، އޭނާގެ މައްޗަށް ފާފައެއް ކުރުމަށް ޤަޟާކުރައްވައިފިނަމަ؛ އެއިން ކަމަކަށް ދެން އޭނާ ތަޢުފީޤު ނުދެއްވައެވެ. ދެން އޭނާ ﷲ އާ ބައްދަލުވާނީ އޭނާގެ ފާފަތަކާއެކުއެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގައި އޭގެ ކިބައިން ފާފަފުހެލެވޭނެ އެއްވެސް ސަބަބެއް ނެތިއެވެ. ދެން އާޚިރަތުގައި އެފާފައިގެ ސަބަބުން އެކަލާނގެ އޭނާ އަދަބުދެއްވާ، ހިފެހެއްޓެވި، އަދި އޭނާއަށް ނުފުއްސަވައެވެ."

ތައުބާވުމުގެ ސަބަބުތައް އެކަލާނގެ އޭނާއަށް ފަސޭހަކޮށްދެއްވައެވެ. އަދި އޭނާކުރި ފާފައިގެ ހުތުރުކަން އޭނާއަށް ޢަޔާނާ ދައްކަވައެވެ. ދެން އޭނާ ޚުޝޫޢުވެރިވުމަށް އަވަސްވެދެއެވެ. އަދި އޭނާ އަރައިގަތް ފާފައިގެ ކައްފާރާއަކަށްވާނެ މުޞީބާތްތަކުން އެކަލާނގެ އޭނާ އިމްތިޙާނުކުރައްވައެވެ.

ބައެއް އަޤުދުސީގައި އައިސްފައިވެއެވެ. الله تبارك وتعالى ވަޙީކުރައްވައެވެ:

«أَهْلُ ذِكْرِي أَهْلُ مُجَالَسَتِي، وَأَهْلُ طَاعَتِي أَهْلُ كَرَامَتِي، وَأَهْلُ مَعْصِيَتِي لَا أُؤَيِّسُهم مِنْ رَحْمَتِي، إِنْ تَابُوا فَأَنَا حَبِيبُهُمْ، وَإِنْ لَمْ يَتُوبُوا فَأَنَا طَبِيبُهُمْ، أَبْتَلِيهِمْ بِالْمَصَائِبِ لِأُطَهِّرَهُمْ مِنَ الْمَعَايِبِ»[76]

މާނައީ: "ތިމަންއިލާހު ހަނދުމަކުރާ ޛިކުރުކުރުމުގެ އަހުލުވެރިންނީ ތިމަންއިލާހާއެކު މަޖިލިސްކުރާ އަހުލުވެރިންނެވެ. އަދި ތިމަންއިލާހަށް ކިޔަމަންތެރިކަން އަދާކުރުމުގެ އަހުލުވެރިންނީ ތިމަންއިލާހުގެ ކަރާމާތްލިބޭ އަހުލުވެރިންނެވެ. އަދި ތިމަންއިލާހަށް އުރެދި ނުކިޔަމަންތެރިވުމުގެ އަހުލުވެރިން، ތިމަންއިލާހުގެ ރަޙުމަތުން އެމީހުން މާޔޫސް ނުކުރައްވާމެވެ. އެމީހުން ތައުބާވެއްޖެނަމަ ތިމަންއިލާހީ އެމީހުންގެ ލޯބިވެރި އިލާހެވެ. އެމީހުން ތައުބާ ނުވެއްޖެނަމަ ތިމަންއިލާހީ އެމީހުންނަށް ފަރުވާކުރައްވާ އިލާހެވެ. ޢައިބުތަކުން އެމީހުން ޠާހިރުކުރެއްވުމަށްޓަކައި، ތިމަންއިލާހު މުޞީބާތްތަކުން އެމީހުންނަށް ޖެއްސަވަމެވެ."

ޞަޙީޙު މުސްލިމްގައި ޖާބިރު رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«الْحُمَّى تُذْهِبُ الْخَطَايَا كَمَا يُذْهِبُ الْكِيرُ الْخَبَثَ»[77]

މާނައީ: "ފިރުނބަލިން (ދަގަނޑުގެ) ހަޑިތައް ފިލުވާފަދަ ގޮތަށް، ހުމުން ކުށްފާފަތައް ދުއްވާލައެވެ."

---

[76] މިޙަދީޘް ކުތުބުގެ ފޮތްތަކުން ނުފެނުނެވެ. ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ އާއި އިބްނުލް ޤައްޔިމުގެ ފޮތްތަކުގައި މިޙަދީޘް ގެނެސްފައިވެއެވެ. (منهاج السنة النبوية: 210/6، مجموع الفتاوى: 319/14 ، الوابل الصيب: 158/1، حادي الأرواح: 772/2)

[77] صحيح مسلم: 2575

އަދި މުސްނަދާއި ސަޙީޙު އިބްނު ހިއްބާނުގައި އަބްދު الله ބިން މުޣައްފަލްގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ:

«أَنَّ رَجُلًا لَقِيَ امْرَأَةً كَانَتْ بَغِيًّا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَجَعَلَ يُلَاعِبُهَا حَتَّى بَسَطَ يَدَهُ إِلَيْهَا، فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ: مَهْ، فَإِنَّ اللهَ عز وجل قَدْ ذَهَبَ بِالشِّرْكِ وَجَاءَ بِالْإِسْلَامِ فَتَرَكَهَا وَوَلَّى، فَجَعَلَ يَلْتَفِتُ خَلْفَهُ وَيَنْظُرُ إِلَيْهَا حَتَّى أَصَابَ وَجْهُهُ حَائِطًا، فأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالدَّمُ يَسِيلُ عَلَى وَجْهِهِ، فَأَخْبَرَهُ بِالْأَمْرِ، فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَنْتَ عَبْدٌ أَرَادَ اللهُ بِكَ خَيْرًا"، ثُمَّ قَالَ: "إِنَّ اللهَ إِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ خَيْرًا عَجَّلَ عُقُوبَتَه في الدنيا، وَإِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ شَرًّا أَمْسَكَ عَلَيْهِ ذَنْبَهُ، حَتَّى يُوَافِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ"» [78]

މާނައީ: "ޖާހިލިއްޔަތުގައި ހަށިވިއްކާ އުޅުނު އަންހެނަކާ ފިރިހެނަކު ދިމާވިއެވެ. ދެން އެއަންހެނާއާ މަޖާކޮށް ކުޅެމުންގޮސް އެއަންހެނާގެ ގައިގައި އަތްލުމަށްޓަކައި އަތްދިއްކޮށްލިއެވެ. އެހިނދު އެއަންހެނާ ބުނެފިއެވެ: "ހުއްޓާލާށެވެ! ތިޔަ ހަމަކަށަވަރުން الله تبارك وتعالى ޝިރުކު ގެންދަވާ، އިސްލާމްދީން ގެންނަވައިފިއެވެ." ދެން އޭނާ އެއަންހެނާގެ ދޫކޮށްލާ ފުރަގަސްދީ ދިޔައެވެ. އަދި ދިޔަ މަގުމަތީގައި ފަސްއެނބުރި އެއަންހެނާއަށް ބަލާ ނަޒަރު އެއްލަމުންދިޔައެވެ. އެހެންގޮސް އޭނާގެ މޫނު ފާރެއްގައި ޖެހިއްޖައުމުން ޒަޚަމްވެގެންދިޔައެވެ. ދެން އޭނާގެ މޫނުން ލޭފައިބަމުން ހުރެ ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ގެ އަރިހަށް އައެވެ. އަދި އެޚަބަރު އެކަމާގުޅޭގޮތުން ދިނެވެ. އެހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ: "ތިބާއީ، الله تبارك وتعالى ތިބާއަށް ހެޔޮކަން އިރާދަކުރެއްވި އަޅެކެވެ." އެއަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ: "الله تبارك وتعالى އަޅަކަށް ހެޔޮކަމެއް އިރާދަކުރައްވާނަމަ، ދުނިޔޭގައި އޭނާގެ ޢުޤޫބާތް އަވަސްކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އަޅަކަށް ނުބައިކަމެއް އިރާދަކުރައްވާނަމަ، އޭނާގެ ފާފައާއެކު އޭނާ ހިފަހައްޓަވައެވެ. އެއީ ޤިޔާމަތްދުވަހު އޭގެ ބަދަލު ދެއްވުމަށް ދޫކޮށްލައްވައެވެ."

[78] مسند أحمد: 16806، صحيح ابن حبان: 4583

ނަފްސު އެދިގެންވާ ކަންކަމުން ވީއްލިގެން، އެނަފްސަށް މިކަންކަން ހަނދާންކޮށްދިނުމެވެ.

އޭ ޒަމާނުގެ މުސްލިމުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައިވެސް ޝަހުވަތްތަކުގެ އަސްލުގެ މަތީގައެވެ. އެކަމަކު ކުށްފާފަތަކުގެ ނަޖިހުން ތިޔަތަކެއް އެއަށް ބަރީއެވެ. ދެންފަހެ ޙަޤީޤަތުން ކަލިމަފުޅުގެ އެއަށް ބުރަވާނެތެވެ. އެހިނދުންވާނީ ޖާހިލުވެފައެވެ.

އަމިއްލަ އެދުމުގެ ހިތުމުތަކުން ނަފްސުގައި ވީއްލާލުމަށް ޖިހާދުކުރަންޖެހޭނެއެވެ. ދެން "ކާއުން މަދުކޮށް މަނާވެގަތުމީ ބޭހުގެ ބޮޑެވެ." (އެންމެ ބޮޑު ފަރުވާއެވެ.) (79)

ހަވާނަފްސު ފަރިތަވާ ހޭނިފައިވާ ކަންތައް ހެދަން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގަޔުން އެދޭ ކަމެއް ފަހަރަކު، އެހާގެ މުދުން ޖަހަމުވާ ޚިލާފުވެރިވުން ދިމާއަށް އެއްކަލަ ނަންގާ ބަހި އެނަފްސަށް ބުނާށެވެ: "ﷲ ސުބުޙާނަހޫ ދެނެގަތާ އަދި އިސްތިޤާމަތުކަން ގެންގުޅުއްވާށެވެ."

އިސްތިޤާމަތުކަން ޙާޞިލުކުރުމަށް ހިތްވަރުދެއްވާނެކަމަށް ބަލާލަބާ އަމާންތެރިކަމެވެ.

އަދި އެނަފްސަށް މިއަދުކަލޭގެ ބަސްފުޅު ހަނދާންކޮށްދިނުމެވެ:

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسۡتَقَٰمُواْ﴾ [فصلت: 30]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެންގެ ވެރި ރައްބަކީ ﷲ އޭ ބުނެ ދެން އެއަށްފަހު ސީދާވެ ތާބިޢުވި މީހުން ދަންނައެވެ..."

---

(79) އެބަހީ: އަމިއްލަ އެދުންތަކަށް، ނަފްސުގެ ގޮވާލުންތަކަށް އިޖާބަދީ ދިޔާލާއިގެން ދިއުމުން އެއްކިބާވާށެވެ. ނަފްސުގެ އެދުންތަކަށް އިޖާބަދީނުން ގިނަކުރާވަރަކަށް ނަފްސު އެކަމަށް ހިނި އިތުރުވެއެވެ. ދެން އޭގެ ސަބަބުން މުންކަރާތަކަށް، ފާފަތަކަށް އަދި ގޯސްކަންތަކަށް އިޖާބަދެއެވެ. އޭގެ ބަދަލުގައި ނަފްސު މަތިކަން، އެއަށް ކަންދިނުން މަދުކަން، އެނަފްސުގެ އެދުންތަކަށް އިޖާބަނުދީ ކަންތަކުރުކުރާކަތަކަށް، ފާފައާއިގައި ނުޖެހި ތަޤުވާތެރިވުން ގެނުވެއެވެ.

އޭރުން ފަހަރެއްގައި ސިފަވާ ތާބިޢުވެގެން ހުރުމަށް އެނަފްސު ހިނިބި ގަދަވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. އަދި މައިނާރަތްތަކު ކައިރިގައިވާ ފަރާތަށް ބައްލަވާވާދޭކަން އެނގުމަށް އަންގާދެއެވެ. ފަހަރެއްގައި އެކަލާނގެ ގާތްވެވޭގޮތުގައި ބައްލަވާކަމުގެ ސަބަބުން އެނގުމަށް ހިތުގައި ވެދާނެއެވެ.

﴿أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ ٱللَّهَ يَرَىٰ ﴾ [العلق: 14]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ދެކެވޮޑިގެންވާކަން އޭނާއަށް ނޭނގެނީހެއްޔެވެ!؟"

﴿إِنَّ رَبَّكَ لَبِٱلْمِرْصَادِ ﴾ [الفجر: 14]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ވެރި ރައްބު ފާރަވެރިވެ ބައްލަވާވޮޑިގެންވުމުގައި އެބަ ވެއެވެ."

މިހުންނެވި ހުސްތަނެއްގައި ޢަރަބު ގަޑިގައި، ފިރިހެނަކު އަންހެނެއްގެ ކިބައިން ފާޙިޝަކަމެއް އެދުނެވެ. ދެން އަންހެނާ ދެކޮޅުހެދިއެވެ. އެހިނދު އޭނާ ބުނެފިއެވެ: "ތަރިތައް މެނުވީ އަހަރުމެންގެ ކަންތައް ދެކޭކަށް ނެތެވެ." އެހިނދު އެއަންހެނާ ބުނެފިއެވެ: "ފަހެ އެތަރިތައް އަދި ހަނދުވާ އުފެއްދެވި ފަރާތް ކޮބައިހެއްޔެވެ!؟"(80)

އަދިވެސް މިހާރު އަންހެނަކަށް ފާޙިޝް ކަންތައްކުރުމަށް މަޖުބޫރުކުރިއެވެ. އަދި ދޮރުތައް ތަޅުލާ ބަންދުކުރުމަށް އަމުރުކުރިއެވެ. ދެން އެއަންހެނާ ކަންތައްކުރިއެވެ. ދެން ފިރިހެނާ ބުނެފިއެވެ: "އަދިވެސް ދޮރެއް ހުޅުވިފައި އެބަހުރިހެއްޔެވެ؟" އެކަނބުލޯ ބުނެފިއެވެ: "އާނއެކެވެ. އަހަރުމެންނާ ﷲ އާ ދެމެދުވާ ދޮރެވެ." ދެން އޭނާ އެކަނބުލޯއާ ދިމާނުކޮށް ދޫކޮށްލިއެވެ.(81)

ބައެއް ސަލަފުންގެ އަހުލުވެރިޔަކަށް މިހާރު އަންހެނަކާ ވާހަކަދައްކަނިކޮށް ހުއްޓާ ފެނުނެވެ. އެހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ:

«إِنَّ اللَّهَ يَرَاكُمَا، سَتَرَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكُمَا»(82)

---

(80) اعتلال القلوب للخرائطي: 83، شعب الإيمان للبيهقي: 852

(81) ذم الهوى لابن الجوزي: 274/1

(82) الأمر بالمعروف لابن أبي الدنيا: 46، تلبيس إبليس: 133/1

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން الله تبارك وتعالى ތިޔަ ދެކުމުން ދެކެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަހަރުމެންނާ ތިޔަދެކުމުން الله تبارك وتعالى ވަންހަނާކޮށްދެއްވާނެއެވެ."

އަލްޖުނައިދުގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރެވުނެވެ: "ބެލުން ތިރިކުރުމަށް އެހީތެރިކަން ހޯދާނީ ކޮންކަމަކުންހެއްޔެވެ؟"

ވިދާޅުވިއެވެ:

«بعلمك أن نظر الله إليك أسبق من نظرك إلى ما تنظره»

މާނައީ: "ތިބާ ބަލާ އެއްޗަކަށް ތިބާގެ ބެލުން ފޯރާވަރަށްވުރެ ތިބާއަށް الله تبارك وتعالى ގެ ނަޒަރުފުޅު އިސްވެ ފޯރާކަން ތިބާ ދަންނަވުމުންނެވެ."

އަލްމުޙާސިބީ ވިދާޅުވިއެވެ:

«المراقبة: علم القلب بقرب الرب»

މާނައީ: "الله އަޅާގެ ކަރުގެނާރަށްވުރެ ބޮޑަށް އެއަޅާއާ ގާތްވެވޮޑިގެންވާކަން ހިތުން ދެނެގަތުމެވެ."

الله އަޅުގެ ޤުރުބަ މަޢުރިފާ އިސްތިޙްޟާރުކުރެވިކަން ގަދަރާ ވަރަކަށް؛ އިޙްސާނުގެ ކުރިއެރުމުގެ ދަރަޖަ އިޙްސާނުގެ ބައްޓަމުގެ ބައިވަރުގެންނެވިކަމުގައި އެންނަ ގޮތްގޮތުގެ ވަރަކުއެވެ.

ހުރިހާ ވަގުތެއް ހުންނަ ގޮތްތަކުގައި ބަލާށެވެ މިނެއްދެކެ މިއާ ގޮތްތިބާގެ ގޮތަށް الله تبارك وتعالى ދެކޭ ކަމުގެ ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ މިހާރަން ވަޞިއްޔަތް ކުރެއްވިއެވެ.[83]

ބައެއް ބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ:

«استح من الله على قدر قربه مِنْك وخف الله على قدر قدرته عَلَيْك»[84]

---

[83] المعجم الكبير للطبراني: 5539، الزهد لأحمد: 248

[84] تعظيم قدر الصلاة: 840، حلية الأولياء: 140/8

މާނައީ: "ﷲ تبارك وتعالى ރިޔާއާ ކުރިމަތިވެވޭގެންވާ މިންވަރުގެ ދަށުން ހިބަ
އެހެނަސްގޮތުން ހުރުމަކީ ހުރިހާ ބޭކަލުންނަށް. އަދި ރިޔާގެ ދަށުން އެކަކަށްވެސް ކުރުކުރުވަށްބޮ ވޭގެންވާ
މިންވަރުގެ ދަށުން ހިބަ ﷲ ގެ ބިރުވެރިވާށެވެ."

އަދިވެސް ބައެއް ބޭކަލުން ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ:

«منذ أربعين سنة ما خطوت خطوة لغير الله، ولا نظرت إلى شيء أستحسنه حياءً من الله عز وجل»[85]

މާނައީ: "ސާޅީސް އަހަރުވަންދެން ﷲ ފިޔަވައި އެހެން ކަމަކަށްޓަކައި އަހަރެން ފިޔަވަޅެއް ނާޅަމެވެ. އަދި ﷲ عَزَّوَجَلَّ ގެ ލަދުން ރަނގަޅުކަމުގައި ދެކޭ އެއްވެސް އެއްޗަކަށް އަހަރެން ނަޒަރު ހިންގާ ނުބަލަމެވެ."[86]

«كَأَنَّ رَقِيباً مِنكَ يَرعَى خَـوَاطِرِي ∴ وَآخَرُ يَرعَى نَاظِرِي وَلِسَــانِي

فَمَا أَبصَرَت عَيــنَايَ بَعدَكَ مَنظَرًا ∴ لِغَيرِكَ إِلَّا قُلتُ قَد رَمَــقَانِي

وَلا بَدَرَت مِن فِيِّ بَعــدَكَ لَــفظَةٌ ∴ لِغَيرِكَ إِلَّا قُلتُ قَد سَمِــعَانِي

وَلا خَطَرَت مِن ذِكرِ غَيرِكَ خَطرَةٌ ∴ عَلَى القَلبِ إِلَا عَرَّجَا بِـعَنَانِي»[87]

---

(85) ذم الهوى لابن الجوزي: 78/1

(86) އިބްނު ރަޖަބުގެ އެއްޗެހި ހުރިހާ ޖުމްލައެއް މިގޮތަށް އަދި މިގޮތަށް އެއީން ކަލާމުގައިވާގޮތު ވިދާޅުވިއެވެ:

«فهؤلاء القوم لما صلحت قلوبُهم، فلم يبق فيها إرادة لِغير الله عز وجل، صلحت جوارحُهم، فلم تتحرّك إلا لله عز وجل، وبما فيه رضاه، والله تعالى أعلم» (جامع العلوم والحكم: 214/1)

މާނައީ: "މިބައި މީހުންގެ ހިތްތައް ހެޔޮވުމުން، ހިތުގައި ﷲ عَزَّوَجَلَّ ފިޔަވައި އެހެން ކަމަކަށް އިރާދަތެއް ނެތުމުން، އެބައިމީހުންގެ ގުނަވަންތައް ހެޔޮވެގެން ދިޔައެވެ؛ ދެން އެ ގުނަވަންތައް ﷲ عَزَّوَجَلَّ އަށްޓަކައި އަދި އެކަލާނގެ ރުއްސެވުން ލިބިވަޑައިގަންނަވާ ކަންތަކަށް މެނުވީ ހަރަކާތެއް ނުކުރެއެވެ. والله تعالى أعلم"

(87) الزهرة: 55/1، نشوار المحاضرة: 145/6

މާނައީ: "އިބާދަތުގެ ބަސްތަކުންނާ ފާރަވުތާއި އަޅުކަމުގެ ހިތުން އަޅާލައިބާ ޒިހާރުވުމެއް ބޮޑަކަށްޖެހޭކަމާ، އަދި އަންނަނީ އަޅުކަމުގެ ނަޒަރާއި ދޫ ބޮޑަކަށްޖެހޭކަމާ، އިބާދާތަށް ފަރުވާއި އަޅުކަމުގެ ދެކޮޅަށް އިބާދާތަކަށްޖެހޭ ނޫން މަންޖެހޭ ފޮނިއްޖެހޭނަމަ އަޅުކަންތަކަން ބުނެވޭ ހުނަރުގެ ހުބަ ބަޑުކަވާ، އަދި އިބާދާތަށް ފިހަވަދި ހުރުން ކަމަކަށްޖެހޭ އަޅުކަމުގެ އަނަގައިން ބަޔާއް ބޭނުވުއްޖެހޭނަމަ އަޅުކަންތަކަން ބުނެވޭ ހުނަރުގެ އަޖުއަދްސަވައިފިއެވެ، އަދި އިބާދާތަށް ފިހަވަދި ހުރުން އުއްތަވާ ހަނދާންޓީން އަޅުކަމުގެ ހިތުން ޒިހާރުވާ އަދިސްޓިނަމަ އަޅުކަން ގޮވައިގެން މަތްތަވާ އަޅަގެންދެވޭ."

ފަސްލު: ތައުޙީދުގެ ކަލިމައިގެ މާތްކަމާއި މަތިވެރި ކަންކަން

ތައުޙީދުގެ ކަލިމައަށް ބޮޑުވެގެންވާ މާތް އިތުރުކަންތައް ލިބިގެންވެއެވެ. މިތަނުގައި އެހުރިހާ އެއްޗެއް ގެނައުމަކީ ވާހަކަދިގުކުރުމެއް ނޫނެވެ. އެހެނަސް ހަދީޘްތަކާ ބައެއް ކަންތައް ހަވާލުދީގެން ފާހަގަކޮށްލާނަމެވެ:

- ❁ ފަހެ އެއީ ތަޤްވާގެ ކަލިމައެވެ. ޢުމަރުގެފާނާއި އެތައް ސަޙާބީން ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތުގައެވެ. (88)

- ❁ އަދި އެއީ އިޚްލާޞްގެ ކަލިމައެވެ. (89)

---

(88) اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ: ﴿وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ ٱلتَّقْوَىٰ﴾ [الفتح: 26]

މާނައީ: "އަދި އެކަލާނގެ ތަޤްވާގެ ކަލިމަ އެއުރެންގެ ކިބައިގައި ލާޒިމުކުރެއްވިއެވެ."

މުޖާހިދު ވިދާޅުވިއެވެ: "އެއީ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އެވެ." އަދި އެފަދައިން ޢަލީ ބުނު އަބީ ޠާލިބުއާއި، ޢަމްރު ބުނު މައިމޫނާއި، އިބްނު ޢައްބާސްއާއި، ޤަތާދާގެ އަދިހުރިހާ ބަޔަކުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (صحيح البخاري معلقا: 138/8، تفسير الطبري:310/21 – 313)

(89) اللَّهُ ގެ ރަސޫލާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: «لَمْ تُؤْتَوْا شَيْئًا بَعْدَ كَلِمَةِ الْإِخْلَاصِ مِثْلَ الْعَافِيَةِ، فَاسْأَلُوا اللهَ الْعَافِيَةَ» (مسند أحمد: 10، مسند البزار: 24)

މާނައީ: "އިޚްލާޞްގެ ކަލިމައަށް ފަހުގައި ޢާފިޔަތުފަދަ އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނުދެއްވެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން اللَّهُ ގެ ހަޟްރަތުން ޢާފިޔަތު އެދޭށެވެ."

ޢުޘްމާނު ބުނު ޢައްފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: «سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " إِنِّي لَأَعْلَمُ كَلِمَةً لَا يَقُولُهَا عَبْدٌ حَقًّا مِنْ قَلْبِهِ إِلَّا حُرِّمَ عَلَى النَّارِ " فَقَالَ لَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: أَنَا أُحَدِّثُكَ مَا هِيَ؟ هِيَ كَلِمَةُ الْإِخْلَاصِ الَّتِي أَلْزَمَهَا اللهُ تبارك وتعالى مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابَهُ، وَهِيَ كَلِمَةُ التَّقْوَى الَّتِي أَلَاصَ عَلَيْهَا نَبِيُّ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَمَّهُ أَبَا طَالِبٍ عِنْدَ الْمَوْتِ: شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ» (مسند أحمد: 447)

މާނައީ: "اللَّهُ ގެ ރަސޫލާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ބަޔާންކުރައްވަނިކޮށް އަހުރެން އަޑުއެހީމެވެ: "އެއްވެސް އަޅަކު އޭނާގެ ނިމުން ބައްދުކޮށްގެން އޭނާ ނަޒަޢައިގެ ދައްކަން ބަދަލުވެގެންދާނެ ކަލިމައެއް ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެނެވަޑައިގެންވަމެވެ." ދެން ޢުމަރު ބުން ޚައްޠާބު ރުއްޔާނަން ވިދާޅުވިއެވެ: "އެއީ ކޮން ކަލިމައެއްކަން އަހުރެން ދަންނަވާލަދޭތޯ؟ އެއީ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ދުރަށްހޯދު صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަސްބާބުންގެ ދައްކަން ހާޟިރުވުމުގައި އިޚްލާޞްވެގެން ކިޔުއްވުމެވެ. އަދި އެއީ ނަބިއްޔާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَލَّمَ ގެ ބޭބޭފުޅާ އަބޫ ޠާލިބު މަރު މަތިވެގެން އޮއްވާ އެކަލޭގެފާނު އެދޭ ކިޔުއްވަން އެދިވަޑައިގެން މަސައްކަތްކުރެއްވި ވަޒީފާގެ ކަލިމައެވެ. لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އަށް ކިޔުމެވެ."

- އަދި ބަސްތަކުގެ ފިޠްރަތެވެ.[90]
- އަދި ބަސްތަކުގެ ދަޢުވަތެވެ.[91]
- އަދި ޝިރުކުން ބަރީއަވުމެވެ.[92]

---

(90) ސަލްމާނު ބިން ރަބީޢާ ވިދާޅުވިކަމަށް ވަރަށް ބަލިކަށި ސަނަދަކުން ރިވާކުރެވެއެވެ: «بَيْنَمَا نَحْنُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ سَمِعَ رَجُلًا يُكَبِّرُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «عَلَى الْفِطْرَةِ» فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَقَالَ: «شَهِدَ شَهَادَةَ الْحَقِّ» فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، فَقَالَ: «خَرَجَ مِنَ النَّارِ»» (الدعاء للطبراني: 478)
މާނައީ: "އަހަރުމެން އެއްފަހަރަކު ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ އާއެކު ވަނިކޮށް މީހަކު ތަކްބީރު ކިޔަނިކޮށް އެކަލޭގެފާނު އިވިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ: "ފިޠްރަތުގެ މަތީގައެވެ." ދެން އޭނާ ދެންނެވިއެވެ: "އަހުރެން لا إله إلا الله އަށް ހެކިވަމެވެ." އެހިނދު ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ: "އޭނާ ބަރަޙައްގު ހެކިވުން ހެކިވެއްޖެއެވެ." ދެން އޭނާ ދެންނެވިއެވެ: "އަހުރެން محمد رسول الله އަށް ހެކިވަމެވެ." ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ: "އޭނާ ނަރަކައިން ނިކުމެއްޖެއެވެ."

(91) ﷲ تبارك وتعالى ވަޙީކުރައްވައެވެ: ﴿لَهُۥ دَعْوَةُ ٱلْحَقِّ﴾ [الرعد: 14]
މާނައީ: "ބަރަޙައްގު ދަޢުވަތުވަނީ އެކަލާނގެއަށެވެ."
މިގެ ތަފްސީރުގައި އިބްނު ޢައްބާސްއާއި، ޤަތާދާއާއި، މުޖާހިދުއާއި، އިބްނު ޒައިދު ވިދާޅުވެއެވެ: "އެއީ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އެވެ." (تفسير الطبري: 486/13)

(92) ޢަބްދު ﷲ ބިން ސަޚްރު ވިދާޅުވެއެވެ: «بَيْنَمَا نَحْنُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ سَمِعَ الْقَوْمَ وَهُمْ يَقُولُونَ: أَيُّ الأَعْمَالِ أَفْضَلُ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِيمَانٌ بِاللهِ وَرَسُولِهِ، وَجِهَادٌ فِي سَبِيلِهِ، وَحَجٌّ مَبْرُورٌ"، ثُمَّ سَمِعَ نِدَاءً فِي الْوَادِي يَقُولُ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "وَأَنَا أَشْهَدُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا يَشْهَدُ بِهَا أَحَدٌ إِلَّا بَرِيءٌ مِنَ الشِّرْكِ» (مسند أحمد: 23783، صحيح ابن حبان: 309، المعجم الكبير: 369)
މާނައީ: "އަހަރުމެން އެއްފަހަރަކު ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ އާއެކު ވަނިކޮށް، އެމީހުން މިހެން ކިޔަނިކޮށް އެކަލޭގެފާނު އަޑުއިވިވަޑައިގެންނެވިއެވެ: "އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ! އަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވަނީ ކޮބައިތޯއެވެ؟" ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ: "ﷲ އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވުމާއި، އެކަލާނގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމާއި، މަޤްބޫލު ޙައްޖެވެ." ދެން ވާދީގެ ތެރެއިން މީހަކު ގޮވާލާ އަޑު އިވިވަޑައިގެންނެވިއެވެ: "أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ" ދެން ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ: "މިކަމަށް އަހުރެން ހެކިވަމެވެ. އަދި އެއްވެސް މީހަކު އެކަމަށް ހެކިވެއްޖެނަމަ ޝިރުކުން ބަރީއަވެފައިވާ މީހަކު މެނުވީ ހެކިވެގެންނުވާނެއެވެ."

❁ އަދި މިކަލިމައީ ނަޖާތުވުމެވެ. [93]

❁ އަދި ޚަލްޤުތަކުން އުފެއްދެވީ މިކަލިމައަށްޓަކައެވެ. އެއީ الله تبارك وتعالى ވަޙީކުރެއްވި ފަދައިންނެވެ:

﴿وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ۝٥٦﴾ [الذاريات: 56]

މާނައީ: "އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގަށް އަޅުކަންކުރުމަށް މެނުވީ ތިމަންރަސްކަލާނގު އިންސީންނާއި ޖިންނީން ހެއްދެވީމެއް ނުވެއެވެ."

❁ އަދި ރަސޫލުން ފޮނުއްވާ، ފޮތްތައް ބާވައިލެއްވީވެސް މިކަލިމައަށްޓަކައެވެ. الله تبارك وتعالى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِىٓ إِلَيْهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعْبُدُونِ ۝٢٥﴾ [الأنبياء: 25]

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން، ތިމަންރަސްކަލާނގު ފޮނުއްވި ކޮންމެ ރަސޫލަކަށްވެސް އިލާހަކު ނުވާކަމަށް، ތިމަންރަސްކަލާނގު ފިޔަވައި ވަޙީ ނުކުރައްވައި، ތިމަންރަސްކަލާނގު ނުފޮނުއްވަމެވެ. ފަހެ، ތިމަންރަސްކަލާނގަށް (އެކަނި) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުކަން ކުރާށެވެ!"

އަދިވެސް ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿يُنَزِّلُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةَ بِٱلرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِۦ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦٓ أَنْ أَنذِرُوٓا۟ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱتَّقُونِ ۝٢﴾ [النحل: 2]

---

(93) އަބޫބަކުރު، الله ގެ ރަސޫލާ صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އަށް ދަންނަވާލެއްވި ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: «يَا رَسُولَ اللهِ، مَا نَجَاةُ هَذَا الْأَمْرِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ قَبِلَ مِنِّي الْكَلِمَةَ الَّتِي عَرَضْتُ عَلَى عَمِّي، فَرَدَّهَا عَلَيَّ، فَهِيَ لَهُ نَجَاةٌ»

(مسند أحمد: 20، مسند البزار: 4)

މާނައީ: "އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! މިކަންތައްގެ (އެބަހީ: އަދި ދީނުގެ) ނަޖާތަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟" ދެން الله ގެ ރަސޫލާ صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَލَّمَ ވިދާޅުވިއެވެ: "މިކަލިމައަކީ ތިމަންނަ ބޮޑުބޭބެއަށް ހުށަހެޅި ކަލިމައެވެ. ދެން އޭނާ ތިމަންނާއަށް އެކަލިމަ ރައްދުކޮށްލިއެވެ؛ ފަހެ، އެއީ އޭނާއަށް ހުރި ނަޖާތެވެ."

މާނައީ: "އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން، އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ބަޔަކުގެ މައްޗަށް، އެކަލާނގެ ރޫޙުފުޅު (އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅާއެކު)، ވަޙީއާއިގެން މަލާއިކަތުން ފޮނުއްވައެވެ. (މިގޮތަށް ވަޙީ ކުރައްވަމުންނެވެ.) ތިޔަބައިމީހުން އިންޒާރުކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންއިލާހު ފިޔަވައި، ޙައްޤު އިލާހަކު ނުވެއެވެ. ފަހެ، ތިމަންއިލާހަށް ތަޤްވާވެރިވާށެވެ!"

މިއާދިޔަ الله تبارك وتعالى ގެ އަޅުތަކުންނަށް ދެއްވި ނިޢުމަތްތަކުގެ ބޮޑުބޮޑުކަމުގައި އެންމެ ފުރަތަމަ ގެންނެވި ނިޢުމަތެވެ. އެއީ ސުފްޔާނު ބިން ސުފްޔާނު ނިޔާމަ (ނިޔާމަތުގެ ސުފްޔާނު) ގައެވެ. މިގޮތަށް އިބްނު އުޔައިނާ ވިދާޅުވިއެވެ:

«مَا أنعم الله على عبد من الْعباد نعْمَة أعظم من أَن عرفهم لَا إِلَه إِلَّا الله وَإِن لَا إِلَه إِلَّا الله لأهل الْجنَّة كَالْمَاءِ الْبَارِد لأهل الدُّنْيَا» (94)

މާނައީ: "الله تبارك وتعالى އަޅުތަކުންނަށް لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އަންގަވާދެއްވުމަށް ވުރެ ބޮޑުވެގެންވާ ނިޢުމަތެއް އެކަލާނގެ އަޅުންނަށް ނުދެއްވައެވެ. އަދި ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ވަނީ ދުނިޔޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް ފިނިފެން ވާގޮތުގެ މިސާލުގައެވެ."

❁ އަދި އާޚިރަތުގައި ޘަވާބުގެ ގޮތުންނާއި، ޢުޤޫބާތުގެ ގޮތުން ތައްޔާރުކުރެވިފައިވަނީ މިކަލިމައަށްޓަކައެވެ. އެގޮތުން އެކަލިމަ ޤަބޫލުކުރާ މީހާ ވާހުރީ ޘަވާބުގެ ގޮތުގައި އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ. އަދި އެކަލިމަ ރައްދުކުރާމީހާ ވާހުރީ ޢުޤޫބާތުގެ ގޮތުގައި އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ.

❁ ރަސޫލުންނަށް ޖިހާދުކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވުނީވެސް މިކަލިމައަށްޓަކައެވެ. އެގޮތުން އެކަލިމަ ޤަބޫލުކުރާމީހާގެ މުދަލާއި ލޭ ރައްކާތެރިވެގެންވެއެވެ. އަދި އެކަލިމަ ދެކޮޅުހަދާ އިންކާރުކުރާމީހާގެ މުދަލާއި ލޭ ޙަލާލުވެގެންވެއެވެ.

❁ އަދި އެއީ ރަސޫލުންގެ ދަޢުވަތުގެ ތަޢުރީފެވެ.

❁ އަދި އެކަލިމައިން الله تبارك وتعالى މުސްލިމުންނަށް ފަރުޟުކުރައްވާ ހުރި (ޝަރުޢީ ޙުކުމުތައް) ސާބިތުވަނީ ދަލީލުވެގެންނެވެ.

(94) الشكر لابن أبي الدنيا: 96، شعب الإيمان للبيهقي: 4181

މުސްނަދުލް ބައްޒާރާއި އެހެނިހެން ފޮތްތަކުގައި ޢިޔާޟު އަލްއަންޞާރީގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ:

«إن لا إله إلا الله كلمة حقٍّ عَلَى الله كريمة، ولها من الله مكان؛ فمن قالها صادقًا أدخله الله بها الجنة، ومن قالها كاذبًا أحرزت ماله، وحقنت دمه، ولقي الله غدا فحاسبه»[95]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އަކީ ٱللَّٰه تَبَارَكَ وَتَعَالَى އަށް ކަރާމާތްތެރިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ޙައްޤު ކަލިމައެކެވެ. އަދި ٱللَّٰه ގެ ޙަޟްރަތުން އެކަލިމައަށް މަޤާމެއް ލިބިގެންވެއެވެ. ފަހެ ތެދުވެރިކަމާއެކު އެކަލިމަ ކިޔައިފިމީހާ ٱللَّٰه އެކަލިމަ ސަބަބުން ސުވަރުގެ ވައްދަވާނެއެވެ. އަދި ދޮގުވެރިކަމާއެކު އެކަލިމަ ކިޔައިފިނަމަވެސް އޭނާގެ މުދާ ރައްކާތެރިވި، އޭނާގެ ލޭ ރައްކާތެރިވެއްޖެއެވެ. އަދި މާދަމާ އޭނާ ٱللَّٰه އާ ބައްދަލުވުމުން އެކަލާނގެ އޭނާގެ ޙިސާބު ބައްލަވާނެއެވެ."

- އަދި އެއީ އިސްވެދިޔަގޮތުން ސުވަރުގޭގެ ތަޅުދަނޑިއެވެ.

- އަދި އެއީ ސުވަރުގޭގެ އަގެވެ. އަލްޙަސަނު އެހެން ވިދާޅުވިއެވެ.[96] އަދި ވަހްބުބްނުމުނައްބިހު (ނަބިއްޔާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އަށް ނިސްބަތްކޮށްގެން) ބުޚާރީ ތަޢުލީޤުކޮށް މިހެން އައިސްފައިވެއެވެ.

- އަދި އެމީހެއްގެ ފަހު ބަހަކީ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ކަމުގައިވެއްޖެ މީހާ ސުވަރުގެ ވަދެއްޖެއެވެ.

- އަދި އެއީ ނަރަކައިން ނަޖާތްދޭ ކަލިމައެވެ. ބަންގި ގޮވާ މީހަކު أشهد أن لا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ކިޔާ އަޑު ނަބިއްޔާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އަށް އިވިވަޑައިގެންނެވުމުން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ:

«خَرَجَ مِنَ النَّارِ»[97]

މާނައީ: "އޭނާ ނަރަކައިން ނިކުމެއްޖެއެވެ."

---

[95] معرفة الصحابة لأبي نعيم: 5442، كشف الأستار: 4 ، تاريخ بغداد: 162/17 ، جامع المسانيد لابن كثير: 8610

[96] مصنف ابن أبي شيبة: 35313 ، تاريخ بغداد: 286/1

[97] صحيح مسلم: 382

ނަރުއްޖީ މުސްލިމުން.

※ އަދި އެއީ ޢުބާދަތުބްނުއްޞާމިތުން ރިވާކުރައްވައެވެ. މުސްނަދުގައި ޝައްދާދު ބިން އަވްސް، އަދި ޢުބާދާ ބުނުއް ޞާމިތުގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ނަބިއްޔާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އެއްދުވަހަކު ޞަޙާބީބޭފުޅުންގެ އަތްޕުޅުތަކަށް ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ:

«ارْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ، وَقُولُوا: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ"، فَرَفَعْنَا أَيْدِيَنَا سَاعَةً، ثُمَّ وَضَعَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ، ثُمَّ قَالَ: "الْحَمْدُ لِلَّهِ، اللهُمَّ بَعَثْتَنِي بِهَذِهِ الْكَلِمَةِ، وَأَمَرْتَنِي بِهَا، وَوَعَدْتَنِي عَلَيْهَا الْجَنَّةَ، وَإِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ"، ثُمَّ قَالَ: "أَبْشِرُوا، فَإِنَّ اللهَ عز وجل قَدْ غَفَرَ لَكُمْ"» (98)

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތްތައް އުފުލާށެވެ. އަދި لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ކިޔާށެވެ." ދެން އަހަރުމެން އިރުކޮޅަކަށް އަތްތައް އުފުލީމެވެ. ދެން اللهُ ގެ ރަސޫލާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅު ތިރިކުރައްވާ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "اللهُ އަށް ޙަމްދުހުރިއެވެ. އޭ اللهُ އެވެ! ތިބާރަސްކަލާ މިކަލިމައާއެކު މިޔާ ފޮނުއްވީއެވެ. އަދި އެކަލިމައަށް އަމުރުކުރެއްވީއެވެ. އަދި އެކަލިމައިގެ މައްޗަށް މިއަދާއަން ސުވަރުގެ ވަޢުދުކުރެއްވީއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާރަސްކަލާ ވަޢުދުފުޅާ ޚިލާފުވެވޭކަންނުވެއެވެ." ދެން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "ބުޝާރާ ލިބިގަންނާށެވެ! ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން اللهُ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވައިފިއެވެ."

※ އަދި އިމާމުއަޙްމަދު އަބޫ ޛައްރުގެ ރިވާޔަތްކުރައްވައެވެ. އަބޫ ޛައްރު ވިދާޅުވިއެވެ:

«قلتُ: يا رَسُولَ اللَّهِ، عَلِّمْنِي عَمَلًا يُقَرِّبُنِي مِنَ الْجَنَّةِ، وَيُبَاعِدُنِي مِنَ النَّارِ، قَالَ: "إِذَا عَمِلْتَ سَيِّئَةً فَاعْمَلْ حَسَنَةً، فَإِنَّهَا عَشْرُ أَمْثَالِهَا. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مِنَ الْحَسَنَاتِ؟ قَالَ: هِيَ أَحْسَنُ الْحَسَنَاتِ» (99)

މާނައީ: "އަހަރެން ދަންނަވައިފީމެވެ: "އޭ اللهُ ގެ ރަސޫލާއެވެ! އަހަރެން ސުވަރުގެއާ ގާތްކޮށްދީ، އަދި ނަރަކައާ ދުރުކޮށްދޭނެ އަމަލެއް އުނގަންނަވައިދެއްވާށެވެ!" ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "ތިބާ

(98) مسند أحمد: 17121، المستدرك للحاكم: 1844 މިޙަދީޘްގެ ސަނަދުގައި ބަލިކަމެއް ހުރިއެވެ. އަދި ބައެއް ޢިލްމުވެރިން ޙަސަން ކުރައްވައެވެ.

(99) مسند أحمد: 21487، الزهد لهناد بن السري: 519/2

ނުބައިކަމެއް ކޮށްފިނަމަ، (އެއާ ވިއްދާގެން) ހެޔޮކަމެއް ކުރާށެވެ. ފަހެ އެކަންތައްވާނީ އޭގެ ދިހަ ގުނައަށެވެ." އަހުރެން ދަންނަވާލީމެވެ: "އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ ވަނީ ހެޔޮކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިންހެއްޔެވެ؟" ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ: "އެއީ ހެޔޮކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިންވެސް އެންމެ ހެޔޮކަންތައްތަކެވެ."

※ އަދި އެކަލިމަޔަކީ ކޮންމެ ފާފައެއް ނުބައިކަން ފޮހެލާ ކަލިމަޔެކެވެ. ސުނަނު އިބްނު މާޖާގައި، އުންމު ހާނީގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ވިދާޅުވިއެވެ:

«لا إله إلا الله لا تترك ذنبًا، ولا يسبقها عملٌ»[100]

މާނައީ: "لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ އެއްވެސް ފާފައެއް ދޫނުކުރައްވައެވެ. އަދި އޭގެ މައްޗަށް އެއްވެސް އަމަލެއް ކުރިނުހޭނެއެވެ."

ސަލަފުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކު އަވަހާރަވުމަށްފަހު ހުވަފެނުން ދެއްކުނެވެ. ދެން އެބޭކަލުގެ ހާލަތާމެދު ސުވާލުކުރެވުމުން ވިދާޅުވިއެވެ:

«ما أبقت لا إله إلا الله شيئًا»

މާނައީ: "لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ އެއްވެސް އެއްޗެއް ބާކީނުކުރައްވައެވެ."

※ އަދި އެހެންމެ، ހިތުގައި އީމާންކަމުން ފަނޑުވެ ދުވަސްވުމާއެކު އެއްކަމެއް އާކޮށްދެއެވެ. މުސްނަދުގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުބޭކަލުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ:

«جَدِّدُوا إِيمَانَكُمْ. قَالُوا: كَيْفَ نُجَدِّدُ إِيمَانَنَا؟! قَالَ: قُولُوا: لَا إِلٰهَ إِلَّا اللَّهُ"»[101]

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ އީމާންކަން އާކުރާށެވެ!" އަޞްޙާބުން ދަންނަވައިފިއެވެ: "އަހަރުމެންގެ އީމާންކަން އާކުރާނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟" ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުން لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ ކިޔާށެވެ!"

---

[100] سنن ابن ماجه: 3797، المعجم الكبير للطبراني: 7533 މިއީ ޟަޢީފު ސަނަދަކުން އައިސްފައިވާ ޙަދީޘެކެވެ.

[101] مسند أحمد: 8710، مسند البزار: 9569، تعظيم قدر الصلاة: 799، المستدرك للحاكم: 7567 މިޙަދީޘްގެ ސަނަދުގައި ޟަޢީފު ދެ ރާވީންވެއެވެ.

※ އެކަލިމައަކީ މީޒާނުގައި އެއް އެހެން އެއްޗެއް އެއްވަރުނުވާ ކަލިމައެވެ. އެޒިކުރު އުޅޭތަނާއި ބަރުދަނާއި އެކަލިމަ ބަރާބަރުވާނެ އެއްވެސް އެއްޗެއް ނެތެވެ. އެއީ މުސްލިމުންގެ ރަސޫލު اللهُ ބުނު އަދިވެސް ޚަބަރުދެއްވާފައިވާ ކަމެކެވެ. ނަބިއްޔާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ:

«أَنَّ نُوحًا قالَ لاَبْنِهِ عِنْدَ مَوْتِهِ: آمُرُكَ بِلَا إِلهَ إِلَّا اللَّهُ، فَإِنَّ السَّمَاوَات السَّبع وَالْأَرْضين السَّبع لَوْ وُضِعَتْ فِي كِفَّةٍ وَوُضِعَتْ لَا إِلهَ إِلَّا اللَّهُ فِي كِفَّةٍ، رَجَحَتْ بِهِنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ، وَلَوْ أَنَّ السَّمَوَاتِ السَّبْعَ وَالْأَرْضين السَّبع كُنَّ حَلْقَةً مُبْهَمَةً قَصَمَتْهُنَّ لَا إِلهَ إِلَّا اللَّهُ"» (102)

މާނައީ: "ނޫޙުގެފާނު އަވަހާރަވުމުގެ ވަގުތުގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަލުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ: އަހުރެން ތިބާއަށް لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އަށް އަމުރުކުރަމެވެ! ފަހެ ހަތް އުޑާއި ހަތް ބިން އެއް ތިލަފަތުގައި ބޭއްވި އަދި لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އަނެއް ތިލަފަތުގައި ބޭއްވިނަމަ، އެއަށް ބަރުދަން ބޮޑުވާނެއެވެ. އަދި ހަތް އުޑާއި ހަތް ބިން، ހަރު ބަނދު ދާއިރާއެއް ކަމުގައި ވި ނަމަވެސް لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އަށް އެބިންދާލާނެއެވެ."

އަދިވެސް އެކަލާނގެ ބޮޑު اللهُ ބުނު އަޖައިބު ޚަބަރުދެއްވާފައިވެއެވެ. ނަބިއްޔާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ:

«أن مُوسَى عليه السلام قَالَ: يَا رَبِّ، عَلِّمْنِي شَيْئًا أَذْكُرُكَ بِهِ وَأَدْعُوكَ بِهِ. قَالَ: يَا مُوسَى: قُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ، قَالَ: يَا رَبِّ!، كُلُّ عِبادِكَ يَقُولُونَ هَذَا.! قالَ: قُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا الله، فَقالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، إِنَّمَا أُرِيدُ شَيْئًا تَخُصَّنِي بِهِ، قالَ: يَا مُوسَى، لَوْ أَنَّ السَّمَوَاتِ السَّبْعَ وَعَامِرَهُنَّ غَيْرِي وَالْأَرَضِينَ السَّبْعَ فِي كَفَّةٍ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ فِي كَفَّةٍ، مَالَتْ بِهِنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ» (103)

މާނައީ: "މޫސާގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: އޭ އަހުރެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއެވެ! އަހުރެން ތިބާ ހަނދުމަކުރާނެ ދިކުރުކުރަން ތިބާ ހަނދުމަކުރާނެ ތަކުރާރުކުރާނެ ބަހެއް މިއަށާއިން އުނގަންނަވައިދެއްވާށިއެވެ!"

---

(102) مسند أحمد: 6583، الأدب المفرد للبخاري: 548، المستدرك للحاكم: 154

(103) صحيح ابن حبان: 3057، عمل اليوم والليلة للنسائي: 834، المستدرك للحاكم: 1936 މިހަދީޘް ޟަޢީފާ
މަސްދަރުތަކުގައި އައިސްފައިވާ އަދި ސަނަދު އަލްބާނީއާއި އަޚްރަޖްކޮށްފައިވާ އަދިވެސް ބަޔާންކުރެވެ.

ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: "އޭ މުޙައްމަދެވެ! ތިބާ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ކިޔާށެވެ!" މުޙައްމަދުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "އޭ ރައްބެވެ! އިބާދަތްތެރިންގެ ހުރިހާ އެންމެންވެސް މިކަލިމަ ކިޔައެވެ." ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: "ތިބާ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ކިޔާށެވެ." އޭރުން ވިދާޅުވިއެވެ: "އިބާދަތްތެރިން ދިރިއުޅުއްވައި ބަހައްޓަވާ އަޅުކަންވާ އިލާހެއް ނުވެއެވެ. އަޅު ބޭނުންވަނީ އިބާދަތްތެރިން މިއަޅާއިން ޚާއްޞަކޮށް ދެއްކުން އުނގެނުމަށްޓަކައިކަމެވެ." ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: "އޭ މުޙައްމަދެވެ! ހަތް އުޑާއި އަދި ތިމަންއިލާހު ފިޔަވައި އެތަންތަނުގައި ދިރިއުޅޭ ހުރިހާ އެއްޗެއް، އަދި ހަތް ބިންވެސް އެއްކިބައިން ތަށި، އަދި لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އަނެއް ކިބައިން ތަށީގައި ބޭއްވިނަމަ؛ އެހުރިހާ ތަކެއްޗަށްވުރެ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ބަރުވެގެންދާނެއެވެ."

އަނެއް ޙަދީޘެއްގައި ކިޔުންތެރިންގެ ގޮތުގައި ޤިޔާމަތް ދުވަހުން لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ބަރުވެގެންދެއެވެ. އެއީ ގޮތުގައި ކިޔުންތެރިންގެ ބިޠާޤާގެ ޙަދީޘްކަމަށްވާ، އަބްދުﷲ ބިން، އައްސަލާމުޢަލައިކުމް އަލްޢާޞް ގެ ރިވާޔަތުން ﷲ ބިން ޢަމްރުގެ ރިވާޔަތުން، ނަބިއްޔާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ގެ ރިވާޔަތުން ނަޤުލުކުރެވިއެވެ. (104)

---

(104) مسند أحمد: 6994، سنن الترمذي: 2369، سنن ابن ماجه: 4300، صحيح ابن حبان: 5095 އައްސަލާމީ ގެ ތަޙްޤީޤުން މިޙަދީޘް ނަޤުލުކުރެވެ. ބިޠާޤާ ޙަދީޘް ކިޔުންތެރިންގެ ބިޠާޤާގެ ނަމުން މަޝްހޫރުވެފައިވާ ބިޠާޤާގެ މިޙަދީޘް: ޢަބްދު ﷲ ބިން ޢަމްރު ބިން އަލްޢާޞް ރިވާކުރައްވައިއެވެ: ﷲ ގެ ރަސޫލާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ޙަދީޘްކުރައްވައިއެވެ:

«إِنَّ اللهَ عز وجل يَسْتَخْلِصُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي عَلَى رُؤُوسِ الْخَلَائِقِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيَنْشُرُ عَلَيْهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ سِجِلًّا، كُلُّ سِجِلٍّ مَدَّ الْبَصَرِ، ثُمَّ يَقُولُ لَهُ: أَتُنْكِرُ مِنْ هَذَا شَيْئًا؟ أَظَلَمَتْكَ كَتَبَتِي الْحَافِظُونَ؟ قَالَ: لَا، يَا رَبِّ، فَيَقُولُ: أَلَكَ عُذْرٌ، أَوْ حَسَنَةٌ؟ فَيُبْهَتُ الرَّجُلُ، فَيَقُولُ: لَا، يَا رَبِّ، فَيَقُولُ: بَلَى، إِنَّ لَكَ عِنْدَنَا حَسَنَةً وَاحِدَةً، لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ، فَتُخْرَجُ لَهُ بِطَاقَةٌ، فِيهَا: " أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ". فَيَقُولُ: أَحْضِرُوهُ، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ، مَا هَذِهِ الْبِطَاقَةُ مَعَ هَذِهِ السِّجِلَّاتِ؟! فَيُقَالُ: إِنَّكَ لَا تُظْلَمُ، قَالَ: فَتُوضَعُ السِّجِلَّاتُ فِي كِفَّةٍ، قَالَ: فَطَاشَتِ السِّجِلَّاتُ، وَثَقُلَتِ الْبِطَاقَةُ، وَلَا يَثْقُلُ شَيْءٌ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ"»

ވާނީ: "ﷲ عَزَّوَجَلَّ، ޤިޔާމަތް ދުވަހު ހުރިހާ ޚަލްޤުތަކުންގެ ކުރިމަތީގައި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުން މީހަކު އެންމެންގެ ތެރެއިން ނެރުއްވާ ގެންނަވާނެއެވެ. ދެން އޭނާގެ މައްޗަށް ނުވަދިހަ ނުވަ ފޮތްފޮތް ހިއުޅާލެވޭނެއެވެ. ކޮންމެ ފޮތެއް ބޮޑުކަމާ ހަމައަށް ދިގުވާނެއެވެ. ދެން އެކަލާނގެ އޭނާއަށް ވިދާޅުވެއްވާނެއެވެ: "މިއިން އެއްވެސް ކަމަކަށް ތިބާ އިންކާރު ކުރަންހުރިތޯ؟ ތިމަންނާގެ ރައްކާތެރިކުރައްވާ ކާތިބު (މަލާއިކަތުން) ތިބާއަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖެތޯ؟" އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ: "ނޫނެކޭ! އޭ އަޅުގެ ވެރި ރައްބެވެ." ދެން އެކަލާނގެ ވިދާޅުވާނެއެވެ: "މިބައިން އުޒުރެއް ނުވަތަ ހެޔޮކަމެއް އެބައޮތްހެއްތޯ؟" ދެން އޭނާ ބަސްހުރުއްޖެ އަނގަ ބޭނުންވެ. އަދި ދަންނަވާނެއެވެ: "ނޫނެކޭ! އޭ އަޅުގެ ވެރި ރައްބެވެ." ދެން އެކަލާނގެ ވިދާޅުވެއްވާނެއެވެ: "ނޫނެކޭ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ ޙަޟްރަތުގައި ތިބާއަށް އެއް ހެޔޮކަމެއް އެބައޮތެވެ. މިއަދު ތިބާގެ މައްޗަށް އެއްވެސް އަނިޔާއެއް ނުވާނެއެވެ." ދެން އޭގައި أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ (އަހުރެން ﷲ މެނުވީ ޙައްޤުވެގެން އަޅުކަންކުރެވޭ އިލާހަކު ނުވާކަމަށާއި، މުޙައްމަދުގެފާނީ އެކަލާނގެ އަޅާ އަދި ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވަމެވެ.) ވާ ކަރުދާސްކޮޅެއް އޭނާއަށް ނެރުއްވާނެއެވެ. ދެން ވިދާޅުވެއްވާނެއެވެ: "އޭނާ ގެންނަވާށެވެ." ދެން އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ: "އޭ އަޅުގެ ވެރި ރައްބެވެ! މިފޮތްފޮތްތަކާއެކު މިކަރުދާސްކޮޅަކީ ކޮންއެއްޗެއްހެއްތޯ؟" ދެން ބުނެވޭނެއެވެ: "ތިބާއަކަށް ބޭއިންސާފެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ." ދެން އެފޮތްފޮތް (ސިޖިއްލު) ތަށިއަކަށް ލެވޭނެއެވެ. ދެން ފޮތްފޮތް ލުއިވެގެންގޮސް އަދި ކަރުދާސްކޮޅު ބަރުވެގެންދާނެއެވެ. "بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ" ރަޙްމާނުވަންތަ ރަޙީމްވަންތަ ﷲ ގެ ނަންފުޅާއެކު އެއްވެސް އެއްޗެއް ބަރުނުވާނެއެވެ."

❁ އަދި އެއީ ހުރިހާ ފަރުދާތަކެއް ފުނޑުވާލާ ﷲ عَزَّوَجَلَّ ގެ ހަޟްރަތަށް ދާ ކަލިމައެވެ. އައްތިރްމިޛީގައި ޢަބްދުﷲ ބިން ޢަމްރުގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَيْسَ لَهَا دُونَ اللَّهِ حِجَابٌ حَتَّى تصل إِلَيْهِ» [105]

މާނައީ: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އާއި ﷲ ގެ ހަޟްރަތާއި ދެމެދުގައި ފޯރަންދެން އެކަލިމައާއި ދެމެދު ފަރުދާތަކެއް ނުވެއެވެ."

އަދި އައްތިރްމިޛީގައި އަބޫ ހުރައިރާގެ އަރިހުން ވެސް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«مَا قَالَ عَبْدٌ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصًا إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ السَّمَاوات حَتَّى تُفْضِيَ إِلَى الْعَرْشِ مَا اجْتَنَبَت الْكَبَائِرَ» [106]

މާނައީ: "އަޅަކު لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އިޚްލާޞްތެރިކަމާއެކު ކިޔައިފިނަމަ، އުޑުތަކުގެ ދޮރުތައް ޢަރްޝަށް ފޯރަންދެން ހުޅުވިގެން ދާނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެކަމަކީ ކަބާއިރު ފާފަތަކުން ދުރުހެލިވާ ދުވަސްވަރަކު ދާންދާނެއެވެ. އެއީ ބޮޑެތި ފާފަތަކުން އެއްކިބާވެގެން ދާނަމައެވެ."

އަދި އިބްނު ޢައްބާސްގެ އަރިހުންވެސް މަރްފޫޢުކޮށް ރިވާކުރެވިފައިވެއެވެ:

«مَا مِنْ شيءٍ إِلا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ حجابٌ، إِلا قَوْلَ: لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ؛ كَمَا أَنَّ شَفَتَيْكَ لا تَحْجُبُهُ، كَذَلِكَ لا يَحْجُبُهَا شيءٌ؛ حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى اللَّهِ عز وجل» [107]

---

[105] سنن الترمذي: 3518 މިޙަދީޘް ނަޤުލުކުރައްވާފައި އައްތިރްމިޛީ ވިދާޅުވެއެވެ: މިއީ މިވަޖްހުން ޣަރީބު ޙަދީޘެކެވެ. އަދި މިޙަދީޘްގެ ސަނަދު ވަރުގަދަކަމެއް ނެތެވެ.

[106] سنن الترمذي: 3590 ، مسند البزار: 9762، السنن الكبرى للنسائي: 10601

[107] الديباج للختلي: 133، أمالي ابن سمعون: 172 މިއީ ދޮގުވެރިންނާއި މަތްރޫކު މީހުންތަކެއް ސަނަދުގައި ހުރި ވަރަށް ބާޠިލު ޙަދީޘެކެވެ.

މާނައީ: "އެއްވެސް އެއްޗެއް، އެއްޗެއްގާ ﷲ އާ ދެމެދު ފަރުދާއެއްވާ ބާވަތު މެނުވީ ނުވެއެވެ. لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ ގެ ބަސް ފިޔަވައިއެވެ. މިބަސް ދަ ދޮށުގޮތް އެހެން ފަރުދާއަކަށް ނުވާގޮތަށް،[108] ﷲ އާ ހަމައަށް އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށް ދަންނަން އެއްވެސް އެއްޗެއް ފަރުދާ ނުކުރެއެވެ."

އަދި އިރުމާ ވިދާޅުވިއެވެ:

«مَا مِنْ عَبْدٍ يُهَلِّلُ تَهْلِيلَةً فَيُنْهَنِهُهَا شَيْءٌ دُونَ الْعَرْشِ»[109]

މާނައީ: "އެއްވެސް އަޅަކު ތަހްލީލު (لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ) ކިޔައިފިނަމަ، ޢަރުޝުއާ ހަމައަށް އެކަލާނގެ ފުރުވާރުވުމު އެއްޗެއް މަނާކުރާ ގޮތެއް ނުވެއެވެ."

❁ އަދި އެއީ އެކަލާނގެ ކިބާ މިހާރުން ﷲ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ބައްލަވާ، އަދި އެކަމާގެ ދުވާ އިޖާބަކުރައްވާ ކަލިމައެވެ. އައްނަސާއީ އެކަލާގެ ފަރާތުން ޞަޙީޙް ޙަދީޘެއް ވަނީ ސަހާބީ ދެ ބަކަރާއްގެ އަރިހުން، ނަބިއްޔާ صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ޙަދީޘްކުރެއްވިކަމަށް ނަގުލުކުރެވިއެވެ:

«مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، مخلصًا بها روحه مصدقًا بها قلبه ولسانه، إلا فتق الله له السماء فتقًا، حتى ينظر إلى قائلها من أهل الأرض، وحُقّ لعبدٍ نظر الله إليه أن يعطيه سؤله»[110]

މާނައީ: "އިޚްލާޞްގެ ރޫޙު އިޚްލާޞްތެރިކަމާއި، ދެހިތުން އިތުބާރު ކަމުގައި ހިތުން ތެދުކުރާ ބާވަތު لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ކިޔައިފިމާ؛ އެކަލާނގެ ބަހައްޓަވައި ﷲ تَبَارَكَ وَتَعَالَى އުޑު ހުޅުއްވާ ފުޅުއްވައިދެން މެނުވީ ނުވެއެވެ. ބިމުގެ އަހުލުވެރިންގެ

---

[108] ނޯޓު: لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ ކިޔުމަށް ދެ ދޮށްގޮތް ހަމަހާމަކޮށް ފަރުދާއެއް ނުވެއެވެ. އެއީ ދޮށްގޮތް އަދާކުރާ ގޮތް ތަކުރާރު އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށް ދަނީއެވެ. އަދި އަހަރަ ޙައްޖާޖާއި ނޫރީ ދޮށްގޮތް ކައިރިކޮށް ބަރަކަތްތެރިވެސް މިކަލާނގެ ކިބައެވެ. އެހެންކަމުން ދޮށްގޮތް ފަރުދާއަކަށް ނުވެއެވެ.

[109] العلو للذهبي: 153، صفات رب العالمين لابن المحب: 1032

[110] عمل اليوم والليلة: 28، التوحيد لابن خزيمة: 7/905، معرفة الصحابة لأبي نعيم: 7312 މިޙަދީޘްގެ ސަނަދުގައި ކޮޅަށް ނޫނީ މަޢޫލު ރާވީއަކުވެއެވެ.

ތެރެއިން އެހެން ކަލާ މިހާރަން އެކަލާނގެ ބަރަކާތްތެރިވުމަށް ދަންނަވައެވެ. އަދި ﷲ تَبَارَكَ وَتَعَالَى އެމީހަކަށް ބަރަކާތްތެރިވެދޭ ރަޙުމަތް، އަދި ސުވަރުގެތަކުގައި ދާއިމުން ހުރެވޭނެއެވެ."

※ އަދި އެއީ އެކަލާނގެ ހިތާ މިހާ ﷲ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ތަޞްދީޤުކުރައްވާ ކަލިމައެވެ. އެއީ އައްނަސާއީއާއި، އައްތިރްމިޛީއާއި، އިބްނު ހިއްބާން؛ އަބޫސަޢީދާ އާއި އަބޫ ހުރައިރާގެ ކިބައިން، ނަބިއްޔާ صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ރިވާކުރައްވާފައިވާ ހަދީޘުގައިވެއެވެ:

«إِذَا قَالَ الْعَبْدُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ، صَدَّقَهُ رَبُّهُ، وَقَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَأَنَا أَكْبَرُ وَإِذَا قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، يَقُولُ اللهُ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَحْدِي، وَإِذَا قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، قَالَ اللهُ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَحْدِي لَا شَرِيكَ لِي، وَإِذَا قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، قَالَ اللهُ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا، لِي الْمُلْكُ، وَلِيَ الْحَمْدُ. وَإِذَا قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، قَالَ اللهُ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِي. وَكَانَ يَقُولُ: مَنْ قَالَهَا فِي مَرَضِهِ ثُمَّ مَاتَ لَمْ تَطْعَمْهُ النَّارُ»[111]

މާނައީ: "އަޅާ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ ކިޔައިފިނަމަ އޭނާގެ ވާހަކަ ރައްބު ތަޞްދީޤުކުރައްވައެވެ. އަދި ވިދާޅުވެއެވެ: 'ތިމަންކަލާނގެ ފިޔަވައި ޙައްޤު އިލާހެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެންމެ ބޮޑީ ތިމަންކަލާނގެއެވެ.' އަދި އޭނާ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ ކިޔައިފިނަމަ ﷲ ވިދާޅުވެއެވެ: 'ތިމަންކަލާނގެ ފިޔަވައި ޙައްޤު އިލާހެއް ނުވެއެވެ. ތިމަންކަލާނގެ އެއްކައުވަންތައެވެ.' އަދި އޭނާ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ކިޔައިފިނަމަ ﷲ ވިދާޅުވެއެވެ: 'ތިމަންކަލާނގެ ފިޔަވައި ޙައްޤު އިލާހެއް ނުވެއެވެ. ތިމަންކަލާނގެ އެއްކައުވަންތައެވެ. ތިމަންކަލާނގެއަށް އެއްވެސް ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ.' އަދި އޭނާ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ ކިޔައިފިނަމަ ﷲ ވިދާޅުވެއެވެ: 'ތިމަންކަލާނގެ ފިޔަވައި ޙައްޤުވެގެން އަޅުކަންކުރެވޭ އިލާހަކު ނުވެއެވެ. ރަސްކަމާ ޙަމްދުކުރުން ތިމަންކަލާނގެއަށެވެ. ރަސްކަމާ ބަލްދުއްވަސް ތިމަންކަލާނގެއަށެވެ.' އަދި އޭނާ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ ކިޔައިފިނަމަ

[111] سنن الترمذي: 3430، سنن ابن ماجه: 3794، عمل اليوم والليلة: 30، صحيح ابن حبان: 1787، المستدرك للحاكم: 8 ، شعب الإيمان للبيهقي: 654

ﷲ ވަޙީކުރައްވައެވެ: 'ތިމަންއިލާހު ފިޔަވައި ޙައްޤު އިލާހެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަންއިލާހުގެ ބަސްވެރިކަމުން މެނުވީ އެއްވެސް ޙާލެއް އަދި ބާރެއް ނުވެއެވެ.' އަދި އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރައްވައެވެ: "ބަލިގައި އޮވެ އެކަލިމަ ކިޔާ ދެން މަރުވެއްޖެނަމަ؛ ނަރަކަ އޭނާގެ ކާނުލާނެއެވެ."

- އަދި އެއީ ނަބިއްޔުން ވިދާޅުވި އެންމެ މާތް ކަލިމައެވެ. ޢަރަފާތު ދުވަހުގެ ދުޢާގެ ވާހަކައިގައި އައިސްފައިވާ ފަދައިންނެވެ. (112)
- އަދި އެއީ އެންމެ މާތް ޛިކުރެވެ. ޙަދީޘްގައި ބަޔާންވެގެން މަރްފޫޢުކޮށް އައިސްފައިވެއެވެ:

«أَفْضَلُ الذِّكْرِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» (113)

މާނައީ: "އެންމެ މާތްވާގޮތުގެ ޛިކުރަކީ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ އެވެ."

އިބްނު ޢައްބާސް ވިދާޅުވިއެވެ:

«أَحَبُّ كَلِمَةٍ إِلَى اللهِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، لَا يَقْبَلُ عَمَل إِلَّا بِهَا» (114)

މާނައީ: "ﷲ އަށް އެންމެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ބޮޑުވެގެންވާ ކަލިމަޔަކީ لَا إِلَهَ إِلَّا الله އެވެ. އެއްވެސް ޢަމަލެއް އޭގާ ލިއްބައިގެން މެނުވީ ޤަބޫލެއް ނުކުރެއްވޭނެއެވެ."

---

(112) ﷲ ގެ ރަސޫލާ صَلَّىٱللَّهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ ބަޔާންކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ: «خَيْرُ الدُّعَاءِ دُعَاءُ يَوْمِ عَرَفَةَ، وَخَيْرُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» (سنن الترمذي: 3585، الموطأ: 1462)

މާނައީ: "އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ ދުޢާއަކީ ޢަރަފާތްދުވަހުގެ ދުޢާއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކުރީން ނަބިއްޔުން ވިދާޅުވި އެންމެ ހެޔޮބަހަކީ: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ" (މާނައީ: ﷲ ފިޔަވާ ޙައްޤު އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެއްކައުވަންތަވެގެންވެއެވެ. އެކަލާނގެއަށް ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ. ރަސްކަމާއި ވެރިކަމަކީ އެކަލާނގެއަށެވެ. އަދި ޙަމްދުވެސް ވަނީ އެކަލާނގެއަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ ކޮންމެ ކަމަކަށް މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވާ ބާރުވެރިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.) މިއެވެ."

(113) سنن الترمذي: 3383، سنن ابن ماجه: 3800، صحيح ابن حبان: 544

(114) المجالسة وجواهر العلم: 837، المعرفة والتاريخ: 530/1، التمهيد: 50/6

އަދި އެއީ ބަރުދަނުގެ މީޒާނުން އެންމެ ބަރުދަންބޮޑުވާ ޢަމަލު، އަދި އެންމެ އިތުރުކުރާ ޘަވާބު. އަދި އަޅުން މިނިވަންކުރުމާ އެއްވަރުވެގެންވާ ކަލިމައެކެވެ. އަދި ޝައިޠާނާގެ ކިބައިން ރައްކާތެރިކަމެއް ކަމުގައިވާ ކަލިމައެކެވެ. ދަލީލަކީ ޞަޙީޙުގައި އަބޫހުރައިރާ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވާ ޙަދީޘެވެ. ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ:

«مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ كَانَتْ لَهُ عَدْلَ عَشْرِ رِقَابٍ وَكُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ وَمُحِيَتْ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ وَكَانَتْ لَهُ حِرْزًا مِنَ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذَلِكَ حَتَّى يُمْسِيَ وَلَمْ يَأْتِ أَحَدٌ بِأَفْضَلَ مِمَّا جَاءَ بِهِ إِلَّا أَحَدٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ.» (115)

މާނައީ: "ދުވާލަކު ސަތޭކަފަހަރު "لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ" (ﷲ މެނުވީ ބަޔަކުވެސް އަޅުކަމަށްވާ އިލާހެއް ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ އެއްކަލާނގެ ކަމުގައެވެ. އެކަލާނގެއަށް ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ. ރަސްކަންވެރިކަން އެކަލާނގެއަށެވެ. އަދި ތައުރީފުވެސް އެކަލާނގެއަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ ކޮންމެ ކަމަކަށް ކުޅަދުންވަންތަ އިލާހެވެ.) ކިޔައިފިމީހާ؛ އެމީހަކަށް ދިހަ އަޅުން މިނިވަންކުރުމާ (އެބަ ޣުލާމު) އެކަހަލަ އެއްވަރުވެގެން ވާނެއެވެ. އަދި އެމީހަކަށް ސަތޭކަ ހެޔޮކަން ލިޔުއްވޭނެއެވެ، އަދި އޭނާގެ ކިބައިން ސަތޭކަ ނުބައިކަން ފުހެލެއްވޭނެއެވެ. އަދި ހަވީރު ވަންދެން އޭނާއަށް އެދުވަހު ޝައިޠާނާގެ ކިބައިން ރައްކާތެރިކަމަކަށް ވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ ގެނައި ކަމަށްވުރެ މާތްވެގެންވާ ކަމެއް އެކަކުވެސް ނުގެނައެވެ. އެކަމަށްވުރެ އިތުރަށް ޢަމަލުކުރި މީހަކު މެނުވީއެވެ."

އަދިވެސް އެ ޞަޙީޙުގައި އަބޫ އައްޔޫބު އަލްއަންޞާރީ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ގެ ރިވާޔަތުން، ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެވިގެންވެއެވެ:

«من قالها عَشْرَ مَرات كَانَ كَمَنْ أَعْتَقَ أَرْبَعَةَ أَنْفُسٍ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ» (116)

(115) صحيح البخاري: 3293، ومسلم: 2691

(116) صحيح البخاري: 6404، ومسلم: 2693

މާނައީ: "އެކަލިމަތައް ދިހަފަހަރު ކިޔައިފިމީހާ؛ އޭނާ އިސްމާޢީލުގެފާނުގެ ދަރިކޮޅުން ހަތަރު އަޅުން މިނިވަންކުރި މީހެއްފަދައެވެ."

އަދި އައްތިރްމިޛީގައި، އިބްނު ޢުމަރުގެ އަރިހުން މަރްފޫޢުކޮށް ރިވާވެގެންވެއެވެ:

«من قَالَهَا إِذا دخل السُّوق -وَزَاد فِيهَا- يحيي وَيُمِيت وَهُوَ حَيّ لَا يَمُوت بِيَدِهِ الْخَيْر وَهُوَ على كل شَيْء قدير كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَلْفَ أَلْفِ حَسَنَةٍ، وَمَحَا عَنْهُ أَلْفَ أَلْفِ سَيِّئَةٍ، وَرَفَعَ لَهُ أَلْفَ أَلْفِ دَرَجَةٍ»[117]

މާނައީ: "ބާޒާރަށް ވަންނަހިނދު އެކަލިމަޔާ، -އަދި އެއަށް (އިތުރު: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحَمْدُ އަދި) މިއަށް އިތުރުކުރެއްވިއެވެ- يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ، بِيَدِهِ الخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (މާނައީ: އެކަލާނގެ ދިރުއްވާ އަދި މަރުގެންނަވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ އަބަދާމަ ނުމަރާނޭ، ދިރިތިއްބަވާ އިލާހެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ކޮންމެ ކަމަކަށް ކުޅަދުންވަންތައެވެ.) ކިޔައިފިމީހާ؛ އޭނާއަށް އެއްލައްކަ (އެއްމިލިއަން) ހެޔޮކަން ﷲ ލިޔުއްވާއެވެ. އަދި އޭނާގެ ފާފައިން އެއްލައްކަ ނުބައިކަން ފުހެލައްވާއެވެ. އަދި އޭނާގެ އެއްލައްކަ (އެއްމިލިއަން) ދަރަޖަ އުފުއްލަވައިދެއްވާއެވެ."

އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ:

«وَبُنِي لَهُ بَيْتٌ فِي الْجَنَّةِ»[118]

މާނައީ: "އަދި އޭނާއަށް ސުވަރުގޭގައި ގެއެއް ބިނާކުރެވިގެންދެއެވެ."

އަދިވެސް އެކަލިމައިގެ މާތް ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި:

---

(117) سنن الترمذي: *3428*، سنن ابن ماجه: *2235*، مسند أحمد: *327* މިޙަދީޘްއަކީ ސަނަދުގައި ވަރަށް ބަލިކަން ހުރި ޙަދީޘްއެކެވެ. އަދި ޙަދީޘް އައިސްފައިވާ ހުރިހާ މަގުތަކުން ވަރަށް ބަލިކަމާއެކެވެ.

(118) سنن الترمذي: *3429*، مسند أحمد: *327*

❁ އެއީ ކަންވަރުގެ އެކަނިވެރިކަމުންނާއި މަޙްޝަރުގެ ބިރުވެރިކަމުންނާ އަމާންކަމެވެ.
އެއީ މުސްނަދުގައާއި އެހެނިހެން ފޮތްތަކުގައި ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ބަޔާންކުރެއްވިކަމަށް ރިވާވެގެންވާ ޙަދީޘުން:

«لَيْسَ عَلَى أَهْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْشَةٌ فِي قُبُورِهِمْ وَلَا فِي نُشُورِهِمْ، وَكَأَنِّي بِأَهْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ قَدْ قَامُوا يَنْفُضُونَ التُّرَابَ عَنْ رُءُوسِهِمْ، وَيَقُولُونَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ»[119]

މާނައީ: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ގެ އަހުލުވެރިންނަށް އެމީހުންގެ ޤަބުރުތަކުގައި އަދި އަލުން ދިރުއްވުމުގައިވެސް އެކަނިވެރިކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ގެ އަހުލުވެރިން އެމީހުންގެ ޤަބުރުތަކުން ތެދުވެ އެމީހުންގެ ބޯތަކުން ވެލިގަނޑު ފުރާލާ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ (އަހަރެމެންގެ ކިބައިން ހިތާމަތައް ގެންދެވި ﷲ އަށް ޙަމްދުކުރަމެވެ) މިހެން ބުނާހިނދު އެމީހުންގައި ހުންނަވާ (ނުވަތަ ފެނިވަޑައިގަންނަވާ) ކަހަލައެވެ."

އަދި މުރްސަލު ބަޔާންކޮށްދެއެވެ:

«مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ الْمُبِينُ كُلّ يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ كَانَت لَهُ أَمَانًا مِنَ الْفَقْرِ وَأنسا مِنْ وَحْشَةِ الْقَبْرِ، وَاسْتُجْلِب بِهِ الْغِنَى، وَاسْتُقْرِعَ بِهِ بَابُ الْجَنَّةِ»[120]

މާނައީ: "ކޮންމެ ދުވަހަކު لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ الْمُبِينُ (ﷲ ފިޔަވައި ޙައްޤުވެގެން އަޅުކަންވާ އިލާހެއްނުވެއެވެ. ބާރުގަދަވެގެންވާ ޙައްޤުވަންތަ ބަޔާންވެގެންވާ އިލާހެވެ.) ސަތޭކަ ފަހަރު ކިޔައިފިމީހާ، އެކަލޭގެ ފަޤީރުކަމުން ރައްކާތެރިކަމާ ހަމައަށް އުންސުވެރިކަން ލިބޭނެއެވެ. އަދި ކަންވަރުގެ އެކަނިވެރިކަމުން ހިތް މިނިވަންކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އޭގެން ފުދުންތެރިކަން ގެންނަވައެވެ. އަދި ސުވަރުގޭގެ ދޮރުހުޅުވައި އޭގެން ޖަހާލެވޭނެއެވެ."

[119] الأهوال لابن أبي الدنيا: 222، شعب الإيمان للبيهقي: 99، الدعاء للطبراني: 1484 މުޙައްޤިޤު މިޙަދީޘް މުސްނަދުން ނިސްބަތްކުރެވޭ ފަރުވާތެރިވެލައްވާ ދޮގުހަދައި މިޙަދީޘް މުސްނަދުގައި ނުވެއެވެ. އަދި މިއީ ފަރާތް ބަޔާންކޮށްފައެވެ. އަދި ބައެއް ބަޔާންކުރި މިއީ ބާޠިލް، ކަޒާހަތުގެ ބަޔާންކުރަމުން ދޮގުހެދުމެވެ.

[120] صفة الجنة لأبي نعيم: 185، التمهيد لابن عبد البر: 51/4، تاريخ بغداد: 354/12 މިއީ ސަނަދު ކަށިގަނޑާ، އަދި އެއާއެކު ސަޙީޙު ރިވާ ނުވާ ފަރާތަކުން ބަޔާންކޮށްފައެވެ.

※ އަދި އެއީ ޤަބުރުތަކުން އެމީހުން ތެދުވާއިރު މުއުމިނުންގެ ޝިޢާރެވެ. އަޙްނަފް ބިން ޤައިސް ވިދާޅުވިއެވެ:

«بَلَغَنِي أَنَّ النَّاسَ، إِذَا قامُوا مِنْ قُبُورِهِمْ فإنَّ شِعَارُهُمْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» (121)

މާނައީ: "އަޅުގަނޑަށް ލިބިފައިވާ ޚަބަރުގައި: މީސްތަކުން އެމީހުންގެ ޤަބުރުތަކުން ތެދުވާއިރު އެމީހުންގެ ޝިޢާރަކަށްވާނީ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ އެވެ."

އައްޠަބަރާނީ ނަޤުލުކޮށްދީ މަރުފޫޢު ޙަދީޘެއްގައިވެއެވެ:

«إن شِعَار هذه الأُمّة علَى الصِّرَاطِ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ» (122)

މާނައީ: "ޞިރާޠުމަތީގައި މިއުއްމަތުގެ ޝިޢާރަކީ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ އެވެ."

އަދިވެސް އެކަލިމައިގެ އިތުރު މާތްކަންތަކުގެ ތެރޭގައި:

※ އެކަލިމަ ކިޔާ މީހާއަށް ސުވަރުގޭގެ އަށް ދޮރުތަކު ހުޅުވާލެވޭނެއެވެ. އޭނާ ބޭނުން ދޮރަކުން ވަންނާންވީއެވެ.

އެއީ ވުޟޫކުރުމަށްފަހު ޝަހާދަތުގެ ދެކަލިމަ ކިޔާ މީހާއަށް ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ބަޔާންކުރެއްވިކަމަށްވާ އުމަރުގެފާނުގެ ޙަދީޘެއްގައި ވާގޮތަށެވެ. މުސްލިމުވެސް އެޙަދީޘް ނަޤުލުކުރައްވައެވެ.(123)

---

(121) الأهوال لابن أبي الدنيا: *218*، البداية والنهاية: *391/19*

(122) المعجم الكبير للطبراني: *168*، الضعفاء الكبير للعقيلي: *193/4* މިޙަދީޘްގެ ސަނަދު ވަނީ ބަލިކަށިވެގެންނެވެ.

(123) ރަސޫލާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ވިދާޅުވިއެވެ: «مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ يَتَوَضَّأُ فَيُبْلِغُ - أَوْ فَيُسْبِغُ - الْوُضُوءَ، ثُمَّ يَقُولُ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةُ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ»

(صحيح مسلم: *234*)

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންކުރެ މީހަކު ވުޟޫކޮށް ފުރިހަމަކޮށް ވުޟޫ ދެން މީހަކު ކިޔައިފިނަމަ: "أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ" އެމީހަކަށް ސުވަރުގޭގެ އަށް ދޮރުތަކު ހުޅުވިގެން ދާނެއެވެ. އޭނާ ބޭނުން ދޮރަކުން ވަންނާންވީއެވެ."

އަދި ދެ ޞަޙީޙުގައި ޢުބާދަތު ބިން ޞާމިތުގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«مَنْ قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَأَنَّ عِيسَى عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ وَأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَأَنَّ النَّارَ حَقٌّ، فُتِحَتْ لَهُ ثَمَانِيَةُ أَبْوَابٍ مِنَ الْجَنَّةِ أدخله الله من أَيِّهَا شَاء»[124]

މާނައީ: "أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَأَنَّ عِيسَى عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ وَأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَأَنَّ النَّارَ حَقٌّ (ﷲ މެނުވީ ޙައްޤުވެގެން އަޅުކަންވާވާ އިލާހަކު ނުވާކަމާއި، އެކަލާނގެ އެއްކައުވަންތަވެ، އަދި އެކަލާނގެއަށް ބައިވެރިޔަކު ނުވާކަމާއި، އަދި މުޙައްމަދުގެފާނީ އެކަލާނގެ އަޅާ އަދި ރަސޫލާކަމާއި، އަދި ޢީސާގެފާނީ ﷲ ގެ އަޅާ އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ އަދި މަރްޔަމްގެފާނަށް އެކަލާނގެ ފޮނުއްވި އެކަލާނގެ ކަލިމަފުޅުކަމާއި އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތުންވާ ރޫޙެއްކަމާއި، ސުވަރުގެއަކީ ޙައްޤުކަމާއި، ނަރަކައަކީ ޙައްޤުކަމަށް ހެކިވަމެވެ.) މިހެން ކިޔައިފި މީހާއަށް ސުވަރުގޭގެ އަށް ދޮރުފަތް ހުޅުވޭނެއެވެ. އޭނާ ބޭނުންވި ދޮރަކުން ﷲ އޭނާ ސުވަރުގެ ވައްދަވާނެއެވެ."

އަދި ނަބިއްޔާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އަށް ފެނިވަޑައިގެންނެވި ހުވަފެންފުޅުގެ ދިޔަ ވާހަކަ އައިސްފައިވާ އަޙްމަދު ރިވާކުރި ބޮޑު ސަނަދާއެކު ޙަދީޘުގައިވެއެވެ. އެޙަދީޘްގައި އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«وَرَأَيْت رجلا من أمتي انْتهى إِلَى أَبْوَاب الْجنَّة فأغلقت الْأَبْوَاب دونه فَجَاءَتْهُ شَهَادَة أَن لَا إِلَه إِلَّا الله ففتحت لَهُ الْأَبْوَاب وأدخلته الْجنَّة»[125]

މާނައީ: "އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުން މީހަކު ސުވަރުގޭގެ ދޮރުތަކާހަމައަށް ކައިރިއަށް ގޮސް ހުއްޓެމުން ފިއްލައިލެވުނުއެވެ. ދެން އޭނާގެ ކުރިމައްޗަށް ޝަހާދަތް އައެވެ. ދެން

---

[124] صحيح البخاري: *3435*، ومسلم: *28*

[125] الأحاديث الطوال للطبراني: *273/1*، الترغيب والترهيب لابن شاهين: *526*، نوادر الأصول: *244/3* މިއީ މަޤްބޫލު އަދި ޟަޢީފް ރާވީން މިޙަދީޘްގެ ސަނަދުގައިވާތީ ޟަޢީފް ޙަދީޘެކެވެ.

لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللهُ އަކީ ހިކިމެއް އަދިސް، އެކަށައަށް ދޫރާރިސާޒުމަށް ހުރުމާރި، އަދި އޭނާ ސުވަރުގެ ވައްދަވާނެއެވެ."

އަދިވެސް އެކަލިމައިގެ މާތްކަމުގެ ތެރޭގައި:

❁ އެކަލިމައިގެ އަހުލުވެރިން އެކަލިމައިގެ ބަރަކާތުގެ ސަބަބުން ޖަހަންނަމަށް ނަރަކައަށް ވަދެއްޖެނަމަވެސް ފަހުން އެމީހުން ކޮންމެގޮތެއްގައި އެތަނުން ނިކުންނާނެއެވެ.

ދެ ޞަޙީޙުގައި، އަނަސްގެ އަރިހުން، ނަބިއްޔާ صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ޙަދީޘްކުރެއްވިކަމަށް ވެއެވެ:

«قال الله عَزَّوَجَلَّ: وَعِزَّتِي وَجَلَالِي وَكِبْرِيَائِي وَعَظَمَتِي لَأُخْرِجَنَّ مِنْهَا مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ»[126]

މާނައީ: "ٱللَّٰه عَزَّوَجَلَّ ވަޙީކުރައްވާފައެވެ: "ތިމަންއިލާހުގެ ޢިއްޒަތާއި، މާތްކަމާއި، ކިބުރިޔާވަންތަކަމާއި، މަތިވެރިވަންތަކަން ގަސަމު ހުވާކުރައްވަމެވެ! لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ކިޔާފައިވާ މީހުންވިއްޔާ އެމީހުން ތިމަންއިލާހު ހަމަކަށަވަރުން ނެރުއްވާހުށީމެވެ."

އައްޠަބަރާނީގައި، އަނަސްގެ އަރިހުން، ނަބިއްޔާ صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ޙަދީޘްކުރެއްވިކަމަށް ނަޤުލްވެއެވެ:

«إِنَّ أُنَاسًا مِنْ أَهْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَدْخُلُونَ النَّارَ بِذُنُوبِهِمْ، فَيَقُولُ لَهُمْ عبدةُ اللَّاتِ وَالْعُزَّى: مَا أَغْنَى عَنْكُمْ قَوْلُكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَيَغْضَبُ اللَّهُ لَهُمْ، فَيُخْرِجُهُمْ من النّار فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ»[127]

މާނައީ: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު، އެމީހުންގެ ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން ނަރަކައަށް ވަންނާނެއެވެ. ދެން ލާތާއި ޢުއްޒާއަށް އަޅުކަންކުރި މީހުން އެމީހުންނަށް ބުނާނެއެވެ: "ކަލޭމެން لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ކިޔުމުންވި ފައިދާއަކީ ކޮބައިހޭ؟!" އެހިނދުން ٱللَّٰه އެމީހުންނަށްޓަކައި ކޯފާވެވަޑައިގެން، އަދި އެމީހުން ނަރަކައިން ނެރުއްވާނެއެވެ. ދެން އެމީހުން ސުވަރުގެ ވަންނާނެއެވެ."

---

[126] صحيح البخاري: 7510، ومسلم: 193

[127] المعجم الأوسط للطبراني: 7293، البعث لابن أبي داود: 52، حلية الأولياء: 217/10 ، تاريخ بغداد: 312/9 މިޙަދީޘްގެ ސަނަދުގައި ކަލާމެއް ނުވާނޭ ޢަލްބާނީ ޙަސަންކޮށްފައެވެ.

«ومن كان في سخطه مُحْسِنًا ∴ فَكَيْفَ يَكُوْنُ إِذَا مَا رَضِي» (128)

މާނައީ: "އެއިލާހުގެ ކޯފާވެވޮޑިގަތުމުގައިވެސް އިޙްސާންތެރިވާ ވޮޑިގެންވާ އިލާހު، ދެންފަހެ އެކަލާނގެ ރުއްސަވާހިނދު އަދި ކަންތައްވާނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ!؟"

އެކަލާނގެ އެއްކަލުވަންތަކާ މިހަނު -އެކަލާނގެ ދަރުމަވެރިގެ ބަރަކާތުގެ ފަރުވާކުޑަކުރިޔަސް–، އެކަލާނގެއާ ސަވިރިކޮށް ބައިވެރިކުރާ މީހަކާ ދެމިހުން އެކަލާނގެ އެއްކަމަ ނުކުރައްވައެވެ.

ބައެއް ސަލަފުން ވިދާޅުވިއެވެ:

«كَانَ إِبرَاهِيمُ عَلَيْهِ ٱلسَّلَامُ يَقُولُ: اللَّهُمَّ لا تُشرِكُ مَن كَانَ يُشرِكُ بِكَ بِمَن كَانَ لا يُشرِكُ بِكَ»

މާނައީ: "އިބްރާހީމް عَلَيْهِ ٱلسَّلَامُ ވިދާޅުވާކަމުގައިވިއެވެ: އޭ ٱللَّٰه އެވެ! ތިބައިލާހާ އެއްވެސް އެއްޗެއް ބައިވެރި ނުކުރާ މީހާ، ތިބައިލާހާ އެހެން އެއްޗެހި ބައިވެރިކުރާ މީހާ، ތިބައިލާހު (އެދުމީހުން އެއްކަހަލަކޮށް) ބައިވެރި ނުކުރައްވާށިއެވެ."

ސަލަފުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު ދުޢާކުރެއްވުމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ:

«اللّٰهُمَّ إنك قلت عن أهل النار إنهم ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ﴾ [النحل: 38]. ونحن نقسم بالله جهد أيماننا: ليبعثن الله من يموت، اللّٰهُمَّ لا تجمع بين أهل القسمين في دار واحدة» (129)

މާނައީ: "އޭ ٱللَّٰه އެވެ! ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނާމެދު ތިބައިލާހު ވަޙީކުރައްވާފައިވަނީ: މަރުވާ މީހަކު ٱللَّٰه އަނބުރާ އަލުން ނުދިރުއްވާނޭކަމަށް އެމީހުންނަށް ކުރެވުނު ވަރުގަދަ ހުވާތައް ކުރިކަމަށެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އެންމެ ވަރުގަދަ ހުވާތައް މިކުރަނީ ހަމަކަށަވަރުންވެސް މަރުވާ މީހާ ٱللَّٰه ދިރުއްވާނެކަމަށެވެ. އޭ ٱللَّٰه އެވެ! މި ދެފަރާތް ކުރިމަތިން އެއް ގެއެއްގައި ޖަމާނުކުރައްވާށިއެވެ."

(128) صيد الخاطر: 208/1

(129) تاريخ دمشق لابن عساكر: 22/45، تهذيب الكمال: 337/21

﴿ ޞާލިޙު ސަލަފުން ﷲ ލޯބިވުމާއި، އަޒާބުދެއްވުމާ ގުޅޭގޮތުން ނިޢުމަތުން މަސްއޫލުވުމާ ޤުރުބަ ހިތްހަމަޖެހުން ﴾

އަބޫ ސުލައިމާނު ވިދާޅުވިއެވެ:

«إن طالَبَني بِبُخلِي طالَبتُهُ بِجُودِهِ، وَإن طالَبَني بِذُنُوبِي طالَبتُهُ بِعَفوِهِ، وَإِن أَدخَلَني النَّارَ أَخبَرتُ أَهلَ النَّارِ أَنِّي كُنتُ أُحِبُّهُ»

މާނައީ: "އަޅުގަނޑުގެ ދަހިވެތިކަމާމެދު އެކަލާނގެ އަޅުގަނޑާ ސުވާލުކުރައްވާ ހިސާބުކުރައްވައިފިނަމަ އަޅުގަނޑު އެކަލާނގެ ބަރްސަރަމުން ސުވާލުކޮށް ދަންނަވާލާނީ އެކަލާނގެ ދީލަތިވަންތަކަމާއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުގެ ފާފަތަކާމެދު އެކަލާނގެ އަޅުގަނޑާ ސުވާލުކުރައްވާ ހިސާބުކުރައްވައިފިނަމަ އަޅުގަނޑު އެދި ދަންނަވާލާނީ އަފުކުރެއްވުމެވެ. އެކަލާނގެ އަޅުގަނޑު ނަރަކައަށް ވައްދަވައިފިނަމަ އަޅުގަނޑު ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނަށް ޚަބަރުދޭނީ އަޅުގަނޑު އެކަލާނގެ ދެކެ ލޯބިވާކަމެވެ."

«مَا أَطيَبَ وَصلَهُ وَمَا أَعذَبَـــهُ ∴ وَمَا أَثقَلَ هَجرَهُ وَمَا أَصعَبَهُ

في السُّخطِ وَفي الرِّضَى ما أَهيَبَهُ ∴ القَلبُ يُحِبّـــُـهِ وَإِن عَذَّبَهُ»

މާނައީ "އެކަލާނގެއާ އެކުވެ ގުޅުމުގެ ފޮނިމީރުކަމާ، އަދި އެކަލާނގެއާ ދުރުވާންޖެހުމުގެ ބުރަބޮޑުކަމާ އަދި އުނދަގޫކަމާ،

ނުރުހުންވުމާއި އަދި ރުހުންވުމުގައިވެސް އެކަލާނގެ ހައިބަތުވަންތަކަމާ، ހިތް ލޯބިވޭ އެކަލާނގެ އަޒާބުދެއްވިޔަސް."

މަޢުރޫފުލްކަރުޚީގެ ބަހެއް ބަޔާންކުރަމުން، މުޙިބު ޝާޢިރެއް ޝިޢުރުކިޔަމުން ވިދާޅުވިއެވެ:

«إِنْ تُعَذِّبْنِي فَإِنِّي لَكَ مُحِبٌّ، وَإِنْ تَرْحَمْنِي فَإِنِّي لَكَ مُحِبٌّ»[130]

---

[130] الرقة والبكاء لابن أبي الدنيا: *230*، حلية الأولياء: *235/6*، شعب الإيمان للبيهقي: *475*

މާނައީ: "އިބައިޚާރު މިއަދާއަން އަދާބޮދޮއްވިޔަސް މިއަދާވަސް އިބައިޚާރުދޮށް ތިބުވޭގެންނެވެ.
އަދި އިބައިޚާރު މިއަދާއަން ޢަބުދުކަޢަށްވައިޖިނަމަވެސް މިއަދާވަސް އިބައިޚާރުދޮށް ތިބުވާ
މިހުކުމުގައިއެވެ."

(ﷲ تبارك وتعالى ޢަނިޔާވެން ދަރަގެނޮވާ) އާޚިރަތުން އަދާބަން ބަލުވަހިވާވަޢަންވުޢަ ބާޒަން
ހިޖާބަން (ﷲ ގެ ޢަބުދުކަމާއި ޗެބިން ޖަޢުދަރުވާމާގެދު) ބަލުވަހިވެއްވެ.

ޛުއް ނޫން ވިދާޅުވިއެވެ:

«خَوفُ النَّارِ عِندَ خَوفِ الفِرَاقِ كَقَطرَةٍ فِي بَحرٍ لُجِّيٍّ»[131]

މާނައީ: "(ﷲ ޖެހުމާއި އުކުޅަޢާގެ ޗެތްބާއި ޢަބުދުކަމުން) ވަކިވުމާގެދު ބަލުގައުމާ ބަޗާއިޢު
ނަޢަކަދުރު ބަލުގައުނުވަސް ޖުން ކަޢެއްގައިވާ ޖުން ވިއްކަނު ޖަދައިނެނެވެ."

ބަހައް ބާކަޗުން ވިދާޅުވެއްވެ:

«إلهي وسيدي ومولاي! لو أنك عذبتني بعذابك كله كان ما فاتني من قربك أعظم عندي
من العذاب.»[132]

މާނައީ: "އަޅުގެ އިލާހާވެ! އަޅުގެ ސަރިދާއެވެ! އަޅުގެ ވެރިއިލާހާވެ! އިބައިޚާރުގެ އަދާބު
އެކުއްޔި މިއަދާއަން ދެއްވިނަމަވެސް، އިބައިޚާރާ ކައްޓަނުވެ ގާތްގައިވުން މިއަދާއަން ނުލިބި
ޗާއިތުވިރުނުވަސް މިއަދާގެ ގާތްގައި އަދާބަށްވުޢުވެސް މާ ބޮޑުވެގެނުވާ ކަމެއްކަމުގައިއެވެ."[133]

---

(131) قوت القلوب: *377/1*، إحياء علوم الدين: *168/4*

(132) صفة الصفوة: *358/2*

(133) އިސްވެދެވުނު ބަރިގެން އުޅޭ އާސްވިދުން ގޮވަރ ބައިއް ޤާރިޙު ސޫފީން ބަރަވިއިމާ މިދަރ އިބާޙާމްވަކާނީ އުކާރިގެނުވާ ބަސްމަކާއް ނޫނުވެ. ﷲ تبارك وتعالى ގެ އަދާބާއި އުކާކަނުވެސް އު ވަރަލްމިޙް ނުކާޙުވާ ގަދުވަދަ އަދާބާކާވެ. އާގެ ޢަރަ ނުވެސް ދުކާ، ޖިޙަރު އުވަދު އުއްޖުއް ނުވެނުނަ، އުވަދު އުއްޖުއް އަޅުއާރާ، ހިއާޙަނުވެސް ނުގެނުވާ ކަނުމާކާވެ. ސުނުނަމުގެ އަރުޙުވި މުއްމިނުގެ ޖިއްބާދިޔާ ތުޢުއްޖާނުއި ސުނުނަމާއި އަދި ސަޙަވުނުގެ ބަސްމަކާގެއި އަރިސްޖަވާދާ ވަދައިރު ﷲ ގެ ގަދަވަދަ އަދާބުން މިނުވާކުމްވާދާ ޢަފްކާމިރާކުމްދުމުވެދުވެ. ﷲ تبارك وتعالى ޗެބިވާޖެގެނުވާ އަޙުމަކާނުން ކާގާ ދުއްޖައުއް މަދަރަޒާނާ ބަސްވިދު ކަޢުއްމާ އުއްގެވިއްވެ:

﴿وَعِبَادُ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى ٱلْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ ٱلْجَٰهِلُونَ قَالُواْ سَلَٰمًا ۝٦٣ وَٱلَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَٰمًا ۝٦٤ وَٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا ٱصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ۝٦٥ إِنَّهَا سَآءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ۝٦٦﴾ [الفرقان: 63-66]

މާނައީ: "ރަޙްމާނުވަންތަ ރަސްކަލާނގެ އަޅުންނީ، މަޑުމައިތިރިކަމާއެކު ބިމުމަތީގައި ހިނގާ އުޅުއްވާ މީހުންނެވެ. އަދި އެއުރެންނާ ޖާހިލުން މުޚާޠަބުކޮށް ވާހަކަދައްކާ ހިނދަކު، އެއުރެން ސަލާމާ ބުނެތެވެ. އަދި އެއުރެންނީ، އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް ސަޖިދަކުރައްވަމުން، ޤިޔާމުގައި ތިއްބަވަމުން، ރޭގަނޑު ހޭދަކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި އެއުރެންނީ ދަންނަވާ މީހުންނެވެ. އަޅަގަނޑުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެވޭ! ނަރަކައިގެ އަދަބު، އަޅަގަނޑުގެ ކިބައިން ދުރުކުރައްވައިދެއްވާނދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، އޭގެ އަދަބަކީ، ވަކިނުވާ ދުރުނުވާނެ ކަމެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ހަމަޖެހިތިބޭ ތަނެއްގެ ގޮތުގައި، ޤާއިމުވެތިބޭ ތަނެއްގެ ގޮތުން އެ ނަރަކަ ހާލުބޮޑު ނުބައިވެގެންވެއެވެ."

އަދިވެސް މުއުމިނުން ކަށަވަރުކޮށްދޭ ދުޢާ ބާރަށްކަށަވަރުކޮށް ﷲ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: ﴿رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَٰطِلًا سُبْحَٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ۝١٩١ رَبَّنَآ إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ ٱلنَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُۥ ۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ۝١٩٢﴾ [آل عمران: 191-192]

މާނައީ: "އަޅަގަނޑުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެވޭ! ތިބާރަކާތު މިތަކެތި ހައްދަވާފައިވަނީ، ބާޠިލު ގޮތެއްގައެއް ނޫނެވެ. ތިބާރަކާތަށް ތަސްބީޙާ ދަންނަވަމެވެ! ފަހެ، ނަރަކައިގެ އަދަބުން އަޅަގަނޑުމެން ދުރުކުރައްވާނދޭވެ! އަޅަގަނޑުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެވޭ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިބާރަކާތު ނަރަކައަށް ވައްދަވައިފި މީހާ، ފަހެ، ތިބާރަކާތު އޭނާ ނިކަމެތިކުރައްވައިފިކަން ކަށަވަރެވެ. އަނިޔާވެރިންނަށް ނަސްރުދޭނެ އެއްވެސް ބަޔަކު ނުވެއެވެ."

ﷲ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ޚިޔާލުފުޅުދެއްވާފައިވާ އަދި އަޅުކަންކުރުމާމެދުގައިވެސް އެކަލާނގެ އަދަބުން ރައްކާތެރިވުމަށްކަށަވަރުކޮށްދޭ އެދި ދުޢާކުރުމަށެވެ. އެއީ އެއްވެސް މިންގަނޑަކަށް ތަފާތުކުރަން ނުކުރެވޭވަރަށް އެދެވޭ ވަރަކަށް އެދޭކަމެވެ. އަނަސް ބިން މާލިކު ރިވާކުރައްވައެވެ:

«أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَادَ رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ قَدْ خَفَتَ فَصَارَ مِثْلَ الْفَرْخِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَلْ كُنْتَ تَدْعُو بِشَيْءٍ أَوْ تَسْأَلُهُ إِيَّاهُ؟ قَالَ: نَعَمْ كُنْتُ أَقُولُ: اللَّهُمَّ مَا كُنْتَ مُعَاقِبِي بِهِ فِي الْآخِرَةِ فَعَجِّلْهُ لِي فِي الدُّنْيَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: سُبْحَانَ اللهِ لَا تُطِيقُهُ أَوْ لَا تَسْتَطِيعُهُ أَفَلَا قُلْتَ: اللَّهُمَّ {آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ}فَدَعَا اللهَ لَهُ فَشَفَاهُ.» (صحيح مسلم: 2688)

މާނައީ: "ނިކަމެތިވެ އަނގަވުޑުގަނޑުވަމުން ދިޔަ ދުލެއްގެ ކުއްތާކަހަލަ މުސްލިމެއްގެ ގާތަށް ﷲ ގެ ރަސޫލާ صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ޒިޔާރަތްކުރެއްވިއެވެ. ދެން ﷲ ގެ ރަސޫލާ صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އޭނާއަށް ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިބާ އެއްވެސް ކަމަކަށް ދުޢާކުރަނީ، ނުވަތަ އެއްވެސް ކަމެއް އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތުން އެދުމެއް ނުކުރަނީތޯއެވެ؟" އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ: "އާނއެކެވެ. އަހުރެން ބުނަމުންދިޔައީ: "އޭ ﷲ އެވެ! އާޚިރަތުގައި މިއަދާބަށް ދެއްވާނެ އަދާބު ދުނިޔޭގައި އަވަހަށް ދެއްވާނދޭވެ." އެހިނދު ﷲ ގެ ރަސޫލާ صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ސުބްޙާނަﷲ އެވެ! މިއީ އެއަދަކަށް ކެތްތެރިވެވޭނެ ކަމެއްނޫނެވެ! ތިބާއަށް ނުކުޅެދޭނެކަމެއްވެ! އަދި ކީއްވެ މިއީ ދުނިޔެ ބުނެއް ނުބުނީ، ތާ ރަނގަޅުކަމެއް ދިނުމަށް: "އޭ ﷲ އެވެ! ދުނިޔޭގައިވެސް ހެޔޮކަން އަދި އާޚިރަތުގައިވެސް ހެޔޮކަން ދެއްވާ، ނަރަކައިގެ އަދަބުން އަޅަގަނޑު ދުރުކުރައްވާނދޭވެ." ދެން އޭނާ އެކަމަށް ދުޢާކުރުމުން އެކަލާނގެ އޭނާއަށް ޝިފާދެއްވިއެވެ."

ދުނިޔެ މަތީގައި ދެއްވާނޭ ޢަޛާބެއްވެސް އިންސާނާއަށް ނުއުފުލޭއިރު އަދި އޭގެ އެތައް ގުނައަށް ގަދަފަދަވެގެންވާ އާޚިރަތުގެ ޢަޛާބު ވަޒަންވެސް ކޮށްލެވޭނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ!؟ އެފަދަ ދުޢާއެއް ކުރުމަށް ރަސޫލާ صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އިންކާރުކުރައްވާ، އަދި ދުޢާކުރަންޖެހޭ ގޮތް އުނގަންނަވައިދެއްވި ގޮތް ދަސްކޮށްދެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް ބައެއް މަންހަޖުން ކަސްތާރުކުރުވެގެން ގޮސް އެއިން ނުފުދިގެން، ބިދުޢަތާއި ޖާހިލުންގެ އިބާރާތްތަކުން ދުޢާކުރުމަށް ބަލައި އަލުވެރި ޖެހިލުންދިޔުމަށް ސަލަފުއިޖާނާ ކުރިދިޔަވީ. ކުރިންވެސް ބަހާނުތި ފަދައިން މުއުމިނާއި ހަމަހަމަކޮށްލާ ދަފުތަރާއެކީ ވެރިއެކެވެ. الله ދެކެ ލޯބިވުމާއި އެކަލާނގެ ރަޙްމަތަށް އުއްމީދުކުރުން އެދުމުގެ ޒިކުރާއި، الله ގެ ޢަޛާބަށް ބިރުވެތިވެ ހުޝޫޢުތެރިކަމުގެ ޒިކުރެވެ. މިއިން އެއްވެސް ޒިކުރެއް ބަދަލު އަނެއް ޒިކުރު ޚުއިވެއްޖެނަމަ އިސްލާމުން ސީދާކުރުން ދުރުވެދާނެއެވެ.

ބަކަރަށް ދެންނެވުނެވެ: "އެކަލާނގެ ތިބާ ޢަޛާބުކުރައްވައިފިނަމަ ތިބާ ކުރާނީ ކީއްކަމެއްތޯ؟"

ދެން އަބޫބަކުރު ޝިޢުރުކިޔުއެވެ:

«أَنَا إِن لَم أَجِد مِن الحُبِّ وَصـــلاً ∴ رُمتُ فِي النَّارِ مَنزِلاً وَمَقِـيلا

ثُمَّ أَزعَـــجتُ أَهـــلَهَا بِندَائِـي ∴ بُـكرَةً فِي عَرَصَاتِهَا وَأَصِـيلا

مَعشَـرَ المُشرِكِينَ نُوحُوا عَلَى مَن∴ يَدَّعِي أَنَّهُ يُحِــبُّ الجَلـــيلَا

لَم يَكُن فِي الَّذِي اِدَّعَاهُ مُحِــقّاً ∴ فَجَــزَاهُ بِهِ العَذَابَ الطَّـوِيلا» (134)

މާނައީ: "އަހުރެންނަށް ލޯބިން ގުޅުމެއް ނުފެނިއްޖެނަމަ، އަދި އުފާވެރިކަމެއްގެ ގޮތުގައި އަހުރެން ނަރަކައިން އަރާމުކުރާނެ ތަނެއް އެދެން، ދެން އެތެރޭގައި އަހުރެންގެ ގޮވުމުން ހެނދުނާއި ހަވީރު އެތާގައި ތިބި މީހުން ކަންބޮޑުކުރާނަމެވެ، އޭ މުޝްރިކުންނޭ! ޖަލާލުވަންތަ އިލާހުގެ ލޯބިވާކަމަށް ދަޢުވާކުރި މީހުން ނިކަން ސޯރުކޮށް ހިތާމަކުރާށޭ، އެމީހަކު ދަޢުވާކުރި ކަންތައްތަކުގެ ތެދުވެރި ޙަޤީޤަތެއްގައި އެމީހަކު ނުވިއްޔާ، އެހެންވީމާ އެކަލާނގެ ދިގުވެގެންވާ ޢަޛާބުން ޖަޒާދެއްވާނެއެވެ."

އަހުރެންގެ އަޚުންނޭވެ! ތައުޙީދު ބަސްދުކުރުމުގައި ތިޔަބައިމީހުން މިއަދު ގަދަކުރައްވާ ވަސީލަތެއްކަމުގައި ހަދާށެވެ! [އެހެނީ އެއީ މާތް ﷲ އަށް ވަރަށް ލޯބިވާ ބަސްކޮޅެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެންމެ ރުހިވޮޑިގެންވާ ބަސްކޮޅަކީ ވެސް އެބަހެވެ.] (135) ދެން އަދިވެސް ﷲ ގެ ޒިކުރުގައި ނަމާ ނުކުތުތަކެއްވެ ބަސްބުނާ މިހެން لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އަށްވުރެ ހެޔޮ ބަސްތަކެއް ބަހެއް ނުބުނެވޭނެއެވެ!

«مَا نَطَقَ النَّاطِقُونَ إِذ نَطَقُوا ∴ أَحسَـــنَ مِن لا إِلَهَ إِلَاّ هو

تَبَارَكَ اللهُ ذُو الجَـلَالِ وَمَن ∴ أَشهَـــــدُ أَن لَا إِلَهَ إِلَاّ هُو

مَن لِذُنُوبِي وَمَن يُمَحّـــِصُهُا ∴ غيــرك يا من لَا إِلَهَ إِلَاّ هُو

(134) صفة الصفوة: 2/450

(135) މިއީ ދަރުސް އަޅުގަނޑުމެންގެ ތަރުޖަމާ ކުރާ މީހާގެ ފަރާތުން އިތުރުކުރެވިފައިވާ ބަސްތަކެކެވެ.

جِنَـــانُ خُلدٍ لِمَـــن يُوَحِّـــدُهُ ∴ أَشهـــــَـدُ أَن لَا إِلَهَ إِلَاّ هُو

نِيـــــرَانُهُ لَا تُحـــــرِقُ مَـن ∴ حَقَّـــــقَ أَن لَا إِلَهَ إِلَاّ هُو

أَقُولُهَا مُخلِصَـــــاً بِلَا بُخـــــلٍ ∴ أَشهـــَـدُ أَن لَا إِلَهَ إِلَاّ هُو»

މާނައީ: "ބަސްތޫރީ މީހުން لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އަންގަވާ ހެދު ބަޔަކު ނުކިޔާށޭ"، ޢަލާމާތްތަކުގެ ވެރި އިލާހު އަކީ އަޅުގަނޑު އިޚްލާޞްގެ ފިޔަވައި ބަޔަކު އިލާހެއް ނުވާނެކަން ހެކިވާ އަޅުގަނޑު ގަތުވެރިވާ ބަޔަކުންނެވެ، މިއަދާގެ ފާފަތަކުން އަމާނާ އެދެނަކުރެވޭނީ ކާކުކުރެވި އާ އިބަދުގަނޑު ފިޔަވައި ބަޔަކު އިލާހު ނުވާ ވީރު ނިދިލި، ދާއިމަކަށްވާ ބަލިކުރާއްވުނު އަޅުގަނޑުގެ އިޚްލާޞްމަނުކޮށް މިހަކަން، އަޅުގަނޑު ހެކިވަނީ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އެވެ، އަޅުގަނޑުގެ އަޑިފާނުން އަންދާނުހުށަހާ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ބައްޕުކުރި މިހަކު، އަޅުގަނޑު ބަހަށް އޮއްވާސް ބަހީކުކަމުގެ ނޭއީ އިޚްލާސްއްކު؛ އަޅުގަނޑު ހެކިވަނީ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އެވެ"

والحمد لله رب العالمين.

ފިހުރިސްތު